

Aina Nordøy Stensønes

Er jordvernet svekket?

En casestudie fra Nedre Romerike

- for tidsperioden 2005 til 2020

Masteroppgave i Master of Public Administration

Veileder: Dr. Tore Malterud

Mai 2022

Aina Nordøy Stensønes

Er jordvernet svekket?

En casestudie fra Nedre Romerike

- for tidsperioden 2005 til 2020

Masteroppgave i Master of Public Administration
Veileder: Dr. Tore Malterud
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
NTNU Handelshøyskolen

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Foto: Aina N. Stensønes, prosjekt Havretoppen juni 2021

Forord

Denne masteravhandlingen er et resultat på at studieløpet ved Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU) Trondheim, Master of public administration 2020-2022, er gjennomført. Masterstudiet har vært lærerikt og en krevende prosess. Gjennom studietiden har jeg tilegnet meg ny og nyttig kunnskap innenfor offentlig administrasjon.

Arbeidet med masteroppgaven startet november 2021 og avsluttes mai 2022. Ved dette arbeidet har min kunnskap innenfor temaet jordvern og dialogen mellom stat og kommune økt betraktelig.

Ønsker med dette å rette en stor takk til min veileder Dr. Tore Malterud. Han har vist stor tålmodighet i de situasjonene hvor han har måtte få meg inn på riktig spor. Malterud har alltid vært tilgjengelig, har gitt gode og raske tilbakemeldinger, vært hjelpsom og støttende. En svært god veileder igjennom hele prosessen.

Vil samtidig takke familie, venner og kollegaer som alltid har vært åpne for å komme med innspill og tips. Og ikke minst en stor takk til Siri Larønningen som har svart på alle mulige slags spørsmål og for se over oppgaven med et blikk som en rovfugl.

Lillestrøm, 24 mai 2022

Aina Nordøy Stensønes

Sammendrag

Av Norges landareal (utenom Svalbard) er det kun 3,5 % med jordbruksareal. Dette er areal som blant annet skal sørge for nordmenns matsikkerhet i situasjoner hvor grensene stenges og det ikke er mulig å importere råvarer. Siden Norge importerer mer enn 50 % av det vi spiser er vi avhengige av at det internasjonale markedet fungerer. Det å ha en åpen grense, uansett hva som skjer i verden, har vi fått oppleve er umulig. For eksempel ved pandemi, krig og klimakrise. Det betyr at vern av jordbruksareal er særdeles viktig å overholde. Min observasjon gjennom de siste årene, er at det virker å være utbredt utbygging på matjord i Norge. Funn i data for perioden 2005 til 2020 viser at store areal med matjord er omdisponert til andre formål enn landbruk og er bygget ned. Så lenge det er befolkningsvekst og befolkningen ønsker å bo tett på allerede etablerte byer og tettsteder hvor det ligger store areal med matjord, betyr det at det også i fremtiden vil det bli behov for å omdisponere dyrkbart areal for å kunne forsterke infrastrukturen. Med jordvern fokuseres det hovedsakelig på matsikkerhet, men jordvern er så mye mer. Det handler også om økosystemtjenester. Innunder dette kommer blant annet karbonlagring, bevaring av biologisk mangold, flomdemping og klimatilpasning. Dette er temaer som må tas med for å kunne sikre en bærekraftig samfunnsutvikling.

FNs bærekraftsmål, EUs politikk og nasjonale rammebetingelser får jordvern til å virke svært viktig, men staten uttaler samtidig at viktige samfunnsinteresser går foran vern. Til tross for politiske målsettinger om økt selvforsyning og matsikkerhet, har befolkningsveksten økt raskere enn jordbruket, noe som med stor sannsynlighet vil fortsette i årene som kommer. Kommunene har fått tildelt myndighet fra staten til å forvalte kommunens arealer og har dermed en sentral rolle med å ivareta det nasjonale og regionale jordvernet. Kommunene skal løse oppgaver og jobbe etter føringer som staten pålegger dem, samtidig som de skal oppfylle lokalbefolkningens ønsker og behov. I utgangspunktet er kommunen låst til statens lover og rammebetingelser, men de har likevel et visst handlingsrom som kan benyttes. Oppgaven vil vise det gapet som er til stede mellom staten og den lokale forvaltningen av Norges jordressurser.

For å belyse oppgavens emne har jeg valgt å benytte meg av både kvalitativ og kvantitativ metode, såkalt metodetriangulering. Søket omfatter sekundær data, hvor jeg har benyttet meg av relevante og tilgjengelige dokumenter og litteratur, hovedsakelig i fra den digitale plattformer som tilhører stat og kommuner. Slik som: FN-sambandet, Lovdata, Stortinget, Regjeringen, Landbruks- og matdepartementet, Landbruksdirektoratet, Statsforvalteren,

Norsk institutt for bioøkonomi, Norges Bondelag, Statistisk sentralbyrå, Kartverket, kommunale planer. Jeg har beskrevet overordnede trender for Norge, for så å gå mer i detalj på Nedre Romerike, som er mitt case-område. Nedre Romerike er et distriktsområde med 7 kommuner som har beliggenhet i fylket Viken på Østlandet. I tillegg til å se tilbake i tid bruker jeg dataene jeg har tilgjengelige til å se hvordan befolkningsvekst, utbygging og jordvern muligens vil utvikle seg i fremtiden. Oppgaven viser at så lenge befolkningsveksten er økende, vil kampen om de ulike arealene alltid være til stede.

Abstract

Of Norway's total land area (excluding Svalbard), only 3.5% is agricultural land. This is an area that, among other things, will ensure Norwegians' food security in situations where the borders are closed for example because of wars, and it is not possible to import raw materials. Since Norway imports more than 50% of our consumption, we are dependent on the well-functioning of international markets. It is impossible to have totally open borders without taking into account what happens in the rest of the world, for instance during a pandemic, war, or climate crisis. This implies that the protection of agricultural land is extremely important. My conclusions based on what I have observed in recent years are that there seems to be widespread development in housing and infrastructure on agricultural land in Norway. Findings based on data for the period 2005 to 2020 show that large areas of arable land have been reallocated for purposes other than agriculture and have been demolished. With a steady increase in the population and a population wanting to live close to already established cities and towns, having a large area of agricultural land, also in the future, there will be a need to reallocate arable land. When talking about soil protection, the focus is mainly on food safety. But soil protection is something much more. It is also about services related to the ecosystem. This covers carbon storage, conservation of biological diversity, flood mitigation, and climate adaptation. These are all topics that must be considered in order to ensure sustainable societal development.

The UN's goals on sustainability, the EU's policies in this area, and Norwegian national legislation put soil protection high on the agenda. But the government also highlights that other important societal interests should take precedence over protection. Despite political goals of less dependence on imports and on food security, population growth has increased faster than the growth in agriculture, a pattern that most likely will continue in the years to come. The municipalities have been delegated power by the government to manage the land

area of the municipalities and therefore have a central role in safeguarding national and regional soil protection. But the municipalities must perform their tasks and work according to guidelines and goals which are given to them by the government, but at the same time fulfill the wishes and needs of the local population. Basically, the municipality is “locked” in by national laws and framework requirements, but they still have a certain amount of freedom to decide. The thesis shows the gap that exists between the government and the local management in the management of the country’s resources.

To shed light on the topic of the thesis, I have chosen to use a combination of a qualitative and a quantitative method, the so-called method of triangulation. In my study, I will use secondary data, taken from relevant and accessible documents and literature, mainly from digital platforms presented by the government and the municipalities. I will describe overall trends in Norway and then go into more detail on Nedre Romerike, which is the main area of my case study. Nedre Romerike is a district with 7 municipalities located in the county of Viken in Eastern Norway. Looking back in time, I will use available data to see how the population has grown. Based on this, I will try to predict how the protection of soil will develop in the future. The thesis shows that as there is growth in the population, the battle for the various areas will continue.

Innhold

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
Liste over figurer	8
Begreper og definisjoner	10
1. Innledning	12
1.1. Bakgrunn for valg av tema	12
1.2 Jordvern	15
1.3 Problemstilling	16
1.4 Oppgavens oppbygging	18
2. Teoretisk rammeverk	18
2.1 Prinsipal-agent teorien og flernivåforvaltning	19
2.2 Interessentanalyse	20
3. Politisk og juridisk rammeverk	23
3.1 De forente nasjoner (FN) - bærekraftsmål	24
3.1.1 Bærekraftsmål 2	26
3.1.2 Bærekraftsmål 11	27
3.1.3 Bærekraftsmål 13	27
3.1.4 Bærekraftsmål 15	28
3.1.5 Bærekraftsmål 17	29
3.2 Den europeiske union (EU)	29
3.3 Norge	30
3.3.1 Handlingsrom	32
3.3.2 Kommunal forvaltning	32
3.4 Oppsummering av politisk og juridisk rammeverk	34
3.5 Omdisponering	35
4. Metode	36
4.1 Valg av metode	36
4.2 Valg av type informasjon og data	36
4.3 Kvalitet, virkelighetsforståelse og epistemologi	38
4.4 Type tilnærming	38

5. Empiri og data	39
5.1 Verden og Norge	39
5.1.1 Klimasoner og jordbruksvekster	41
5.1.2 Jordvern og omdisponering	43
5.1.3 Nydyrking	44
5.1.4 Vernet areal	45
5.2 Romerike	45
5.2.1 Befolkningsvekst	46
5.2.2 Antall boliger	47
5.2.3 Omdisponering	48
5.2.4 Nydyrking	48
5.3 Kommunene på nedre Romerike	49
5.3.1 Aurskog-Høland kommune (K-3026)	49
5.3.2 Rælingen kommune (K-3027)	51
5.3.3 Enebakk kommune (K-3028)	53
5.3.4 Lørenskog kommune (K-3029)	55
5.3.5 Lillestrøm kommune (K-3030)	58
5.3.6 Nittedal kommune (K-3031)	60
5.3.7 Gjerdrum kommune (K-3032)	63
6. Analyse og diskusjon	65
6.1 Norge	65
6.1.1 Areal som egner seg til bygging	67
6.1.2 Befolkningsvekst og antall boenheter	67
6.1.3 Nasjonalt jordvernsmål og omdisponering	68
6.1.4 Mulighetene for dispensasjon	71
6.1.5 Kompensasjon ved omdisponering	71
6.1.6 Påvirkningsforhold for valg av omdisponering/salg	72
6.2 Kommunalt nivå	74
6.2.1 Romerike	74
6.2.2 Aurskog-Høland kommune (K-3026)	75
6.2.3 Rælingen kommune (K-3027)	77
6.2.4 Enebakk kommune (K-3028)	79
6.2.5 Lørenskog kommune (K-3029)	80
6.2.6 Lillestrøm kommune (K-3030)	81
6.2.7 Nittedal kommune (K-3031)	83

6.2.8 Gjerdrum kommune (K-3032)	85
6.3 Oppsummering	87
7.Konklusjon og oppsummering	89
7.1 Oppgavens 6 hypoteser	89
7.2 Oppgavens problemstilling	95
Referanser	98
Vedlegg 1 – Norges partier om jordvern, 2017 og 2021, kapittel 3.3	109
Vedlegg 2 – Jordloven, kapittel 3.3	112
Vedlegg 3 – Konesjonsloven, kapittel 3.3	114
Vedlegg 4 – Plan- og bygningsloven, kapittel 3.3	115
Vedlegg 5 – Kart over markagrensa, kapittel 5.1.4	117
Vedlegg 6 – Nydyrking Romerike pr kommune, kapittel 5.2.4	118
Vedlegg 7 – Kart: prioriterte vekstområder Aurskog-Høland, kapittel 6.2.2	119
Vedlegg 8 – Kart: prioriterte vekstområder Rælingen kommune, kapittel 6.2.3	120
Vedlegg 9 – Kart: prioriterte vekstområder Enebakk kommune, kapittel 6.2.4	121
Vedlegg 10 – Kart: prioriterte vekstområder Lørenskog kommune, kapittel 6.2.5	123
Vedlegg 11 – Kart: prioriterte vekstområder Lillestrøm kommune, kapittel 6.2.6	124
Vedlegg 12 – Kart: prioritert vekstområde Nittedal kommune, kapittel 6.2.7	126
Vedlegg 13 – Kart: prioritert vekstområde Gjerdrum kommune, kapittel 6.2.8	127

Liste over figurer

Figur 1 Befolkningsvekst i kommunene, 2020-2050.....	14
Figur 2 FNs 17 bærekraftsmål.....	24
Figur 3 Jordbruksareal i prosent av landareal	40
Figur 4 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner i Norge	41
Figur 5 Geografisk fordeling av agroklimatiske soner i Norge.....	42
Figur 6 Jordbruksvekster i Norge.....	42
Figur 7 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk og totalt etter jordloven og plan- og bygningsloven.....	43
Figur 8 Nydyrking i Norge 2005-2020	44
Figur 9 Kart over Romerike	46
Figur 10 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	51
Figur 11 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	53
Figur 12 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	55
Figur 13 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	58
Figur 14 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	60
Figur 15 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	63
Figur 16 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.	65
Figur 17 Et eksempel på hva som skjer når Norge ikke klarer å produsere nok mat.....	66

Liste over tabeller

Tabell 1 Interessentanalyse - fordeler og ulemper ved en omdisponering.....	20
Tabell 2 Elementene som ligger under hvert av de 4 overordnede målene.	23
Tabell 3 Søk på stikkord i Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030.....	25
Tabell 4 Norges nasjonale jordverns mål	31
Tabell 5 Befolkningsvekst verden og Norge.....	39
Tabell 6 Hvilke formål omdisponert jordbruksareal er benyttet til, 2015-2020	44
Tabell 7 Områder vernet etter naturmangfoldloven, fastlands-Norge	45
Tabell 8 Antall innbyggere pr kommune/år fra 1998K1 til 2021K1.....	47
Tabell 9 Antall boliger registret i 2006-2021, bebodde og ubebodde.....	47
Tabell 10 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk i dekar pr kommune.....	48
Tabell 11 Arealfordeling i Aurskog-Høland 2019-2010.....	50
Tabell 12 Antall boliger registrert i Aurskog-Høland kommune.....	50
Tabell 13 Arealfordeling i Rælingen kommune 2019-2010	52
Tabell 14 Antall boliger registrert i Rælingen kommune	53
Tabell 15 Arealfordeling i Enebakk kommune 2019-2010.....	54
Tabell 16 Antall boliger registrert i Enebakk kommune.....	55
Tabell 17 Arealfordeling i Lørenskog kommune 2019-2010.....	57
Tabell 18 Antall boliger registrert i Lørenskog kommune.....	57
Tabell 19 Arealfordeling i Lillestrøm kommune 2019-2010.....	59
Tabell 20 Antall boliger registrert i Lillestrøm kommune	59
Tabell 21 Arealfordeling i Nittedal kommune 2019-2010.....	62
Tabell 22 Antall boliger registrert i Nittedal kommune.....	62
Tabell 23 Arealfordeling i Gjerdrum kommune 2019-2010	64
Tabell 24 Antall boliger registrert i Gjerdrum kommune	64
Tabell 25 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord 2005-2020 i dekar.....	69

Begreper og definisjoner

Annet markslag: en samlebetegnelse for areal som for eksempel åpen fastmark, ferskvann, myr som er åpen eller med skog eller isbre (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021d).

Annet vern: inkluderer for eksempel plante – og dyrefredningsområder, biotopvern, geotopvern og naturminner med areal (Miljødirektoratet, u.å.).

Dekar (daa): arealenhet som også blir kalt «mål». 1 dekar er det samme som 1000 m².

Dyrkbar jord: areal som i dag ofte ser ut som skog, utmark eller annen jorddekt fastmark som kan dyrkes opp og brukes i jordbruksproduksjon og som oppfyller kravet til klima og jordkvalitet for plantedyrking (Landbruksdirektoratet, 2021).

Dyrka jord: er fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Fulldyrka jord: «jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde, og kan benyttes til åkervekster eller eng, og som kan fornyes ved pløying» (Ahlstrøm Anja P et al., 2019, p. 17)

Gårdsbruk: en eiendom som vanligvis innehar våningshus, driftsbygninger og inn- og utmark, hvor det drives landbruk og/eller dyrehold.

Innmarksbeite: «jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av areal skal være dekket av kulturgras eller beiteålede urter» (Ahlstrøm Anja P et al., 2019, p. 17)

Jorddekt fastmark: «mark hvor mer enn 50 % av areal har større jorddybde enn 30 cm» (Ahlstrøm Anja P et al., 2019, p. 11)

Klimasone: er områder eller soner som er delt opp etter type klima. Landbruksvekster er delt inn etter hvilke klimasoner de anbefales dyrket i.

Landbrukseiendom: en eiendom som kan benyttes til jord og/eller skogbruk (Bye, 2019).

Matjord: dyrket og dyrkbar jord

Nydyrking: er areal som har ligget i brakk i over 30 år, og som gjenoppdyrkes og klargjøres for drift (Forskrift om nydyrking, 1997).

Overflatedyrket jord: «jordbruksareal som for det meste er rydda og jevna i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig» (Ahlstrøm Anja P et al., 2019, p. 17)

Rammebetingelser: et samlet begrep som blir benyttet i denne oppgaven som omhandler alle lover, regler, forskrifter, rettningslinjer også videre.

Vernede områder: bidrar til å sikre områder med planter og dyr som har en spesiell verdi og representativt utvalg av naturtyper og landskap (Statistisk sentralbyrå, 2017).

Utbygging: bygging av boenheter, skoler, barnehager, veier, parkeringsplasser osv

Økosystem: er samspillet mellom levende organismer og de livløse delene av miljøet som lever sammen. Et økosystem kommer i ulike størrelser, alt i fra en liten pytt til vår jordklode (Tatikainen & Semb-Johansson, 2020).

Åpen fastmark: «areal som ikke har kategorien som skog, jordbruksareal, bebygd eller samferdsel» (Ahlstrøm Anja P et al., 2019, p. 11)

1. Innledning

Jeg vil i dette kapittelet presentere min motivasjon for valg av tema og poengter viktigheten med jordvern. Introdusere oppgavens problemstilling og hypoteser, og til slutt avslutte kapittelet med hvordan oppgaven skal bygges opp.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

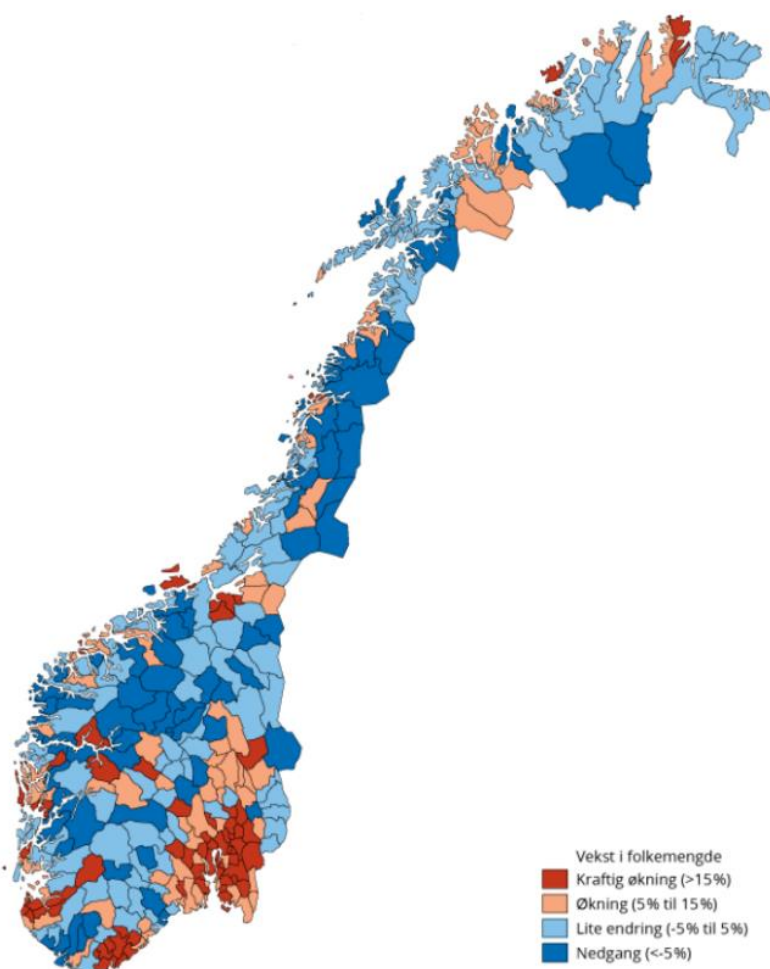
Ifølge SSB 2021 har Norge (utenom Svalbard) et areal på 323 779 km². Av dette arealet oppgis det at kun 1,7 % er bebygde område og bare 0,39 % er dekket av boliger. Hele 37,4 % er kategorisert som skog og 37,6 % er kategorisert som åpen fastmark. Norge har 5,3 % med våtmark og 7,4 % med bart fjell, grus- og blokkmark. 0,8 % med varig snø og is og 6,2 % med ferskvann. Og til slutt kun 3,5 % er kategorisert som jordbruksareal (Statistisk sentralbyrå, 2021a), hvor 1/3 av dette kan brukes til produksjon av matkorn. Ut fra disse tallene kan det se ut til at vi i Norge har «god plass» til bygging. Det er her mitt valg av tema for oppgaven kommer inn: er det slik at vi i stor grad bygger ned matjorda vår? Hvis ja: er det nødvendig å bygge ned matjorda? Med matjord menes areal med dyrka eller dyrkbar jord. Dyrka jord er areal som har kategori fulldyrka jord, innmarksbeite og overflatedyrket jord. Og dyrkbar jord er areal som ofte ser ut som skog, utmark eller annen jorddekt fastmark, men som kan dyrkes opp og brukes i jordbruksproduksjon (Landbruksdirektoratet, 2021).

Det som fascinerer meg med valg av tema, går helt tilbake til lokasjonen til Norge. Vårt land ligger langt oppi nord hvor våre 4 årstider er veldig ulike. Det er kaldt, snø, is, vått, varmt, tørt – og allikevel har vi arter og vekster som lever og klarer å produsere nye generasjoner og råvarer. Når høsten kommer, har vi et økosystem som gjør seg klar til å håndtere den kalde og mørke tiden. Og når våren kommer, våkner naturen til liv igjen. Naturen i Norge er imponerende og kompleks.

Norge er et langstrakt land, noe som gjør at klimaet og vekstsesongen ikke er likt over hele Norge. Dette betyr at alle kan for eksempel ikke dyrke korn, så lenge man ikke trekker produksjonen innendørs. I denne oppgaven er fokuset rettet mot det som vokser på matjorda, utendørs. Når det snakkes om dyrkbar jord er Norge delt inn i klimasoner, 1 til 6 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021a). Dette er soner som forteller hvor godt egnet jorda er til ulike typer produksjon og som gir en god pekepinn på hva man bør satse på etter hvor man bor i Norge. For eksempel en bonde som bor i Rogaland hvor arealet er flatt og ligger langs kysten, har et klima som gjør at bonden kan høste 3 til 4 gressavlinger, mot en bonde som bor Nord i Norge hvor klimaet er slik at bonden kun kan høste 1 gressavling (Norges Bondelag, 2013).

FN opplyser at de siste hundre årene har befolkningen økt betraktelig og har en forventning at det er først i år 2100 at befolkningsveksten vil stoppe opp. Det vil da være ca. 10,8 milliarder mennesker på jorda (FN-sambandet, 2021f). Ifølge SSB vil befolkningsveksten i Norge være i underkant av 6,3 millioner i år 2100, hvor vi i dag er 5,4 millioner mennesker (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Flere mennesker betyr naturligvis utvikling av samfunnet. Infrastrukturen må utvikles i takt med befolkningsveksten. I dette ligger bygging av flere boenheter, barnehager, skoler, butikker, helseforetak, parkeringsplasser, veier også videre. På grunn av at svært mange vil bo i nærheten av en stor by eller et tettsted vil disse områdene få en sterk befolkningsvekst i årene som kommer, mens mange små kommuner ute i distriktet vil oppleve det motsatte, en reduisering i befolkningsantallet. Det opplyses om at innbyggerantallet til Oslo vil øke til rundt 700 000 innen kort tid og innen år 2050 vil det bo ca. 800 000 innbyggere i hovedstaden. Fem kommuner i Viken fylke vil få en vekst på over 30 % mot år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2020b). Noe som gjenspeiler det at mange ønsker å bo tett på store byer. I de store byene blir det dyrt og trangt å bo i, slik at folk trekker ut til nabokommunene for å bosette seg. For å ta imot disse er utbygging nødvendig, og utbygging betyr nedbygging av areal. Ulempen er at den beste matjorda ligger i og rundt byer og tettsteder. Bakgrunnen for dette er på grunn av når disse stedene ble grunnlagt, var det svært viktig å bosette seg der hvor det var god jord og nærhet til kommunikasjonsårer.

I flere år har sentralisering vært et tema som har vært oppe til diskusjon og som er et element til at befolkningsveksten er så ujevnt fordelt i Norge. På grunn av den sterke sentraliseringen har myndighetene hatt som mål å prøve å bremse denne utviklingen. Distriktpolitikken har jobbet aktivt med å oppfordre og legge ting til rette for å kunne flytte ut i distriktene. Viktige virkemidler som har blitt tatt i bruk er *«næringsstøtte til landbruk og fiskeri, høye statlige overføringer til distriktskommuner, relativt høy ressursbruk på infrastruktur i distriktene (veibygging med mer), subsidiering av kraftkrevende industri, differensiert arbeidsgiveravgift (med lavere sats i distriktene), desentralisering av statlige arbeidsplasser og høyskoler samt distriktpolitiske virkemidler under Kommunal- og regionaldepartementet, blant annet ulike bedriftsrettete tiltak. Det er også opprettet en egen tiltakssone i Nord-Troms og Finnmark som blant annet nyter godt av redusert inntektsskatt, lavere elektrisitetsavgift og avskrivning av studielån»* (Statistisk sentralbyrå, 2007). Selv med disse tiltakene kan det se ut til at livet i byene er noe mer attraktive enn livet på landsbygda. Dette gjenspeiles blant annet i Statens sentralbyrås sin fremstilling av befolkningsvekst i kommunene 2020-2050 (figur 1) som viser en kraftig økning av befolkningen i bynære strøk.

Figur 1 Befolkningsvekst i kommunene, 2020-2050.

Norgeskartet viser et tydelig bilde på hvor befolkningsveksten vil øke i årene fremover (Statistisk sentralbyrå, 2020b).

Sentralisering behøver ikke kun å være negativt for de som ønsker å bosette seg på landsbygda. De får god plass, mindre forurensning og ikke minst har mulighet for et roligere liv. Man skal ikke se bort ifra at når byer og tettsteder blir fullpakket, vil det alltid være noen som ønsker å trekke seg tilbake og velger å flytte ut til mer landlige områder. For eksempel under korona-pandemien hvor folk har valgt å flytte på grunn av at det ble trangt i Oslo (Holø, 2021).

Mitt ønske om å skrive om dette temaet har bakgrunn både i utdanning, arbeidsliv og interessefelt og, ikke minst, min nysgjerrighet. Mitt inntrykk gjennom det jeg har opplevd, observert og erfart de siste årene, er at det virker å være utbredt utbygging på matjord i Norge. Gjennom denne oppgaven ønsker jeg å finne ut om det faktisk stemmer og om utbyggingen i så fall gjøres i et slikt omfang at vi kan si at jordvernet er svekket. For å få et objektivt bilde

av situasjonen, støtter jeg meg blant annet på statistikk om omdisponering av areal rapportert inn fra alle kommunene i KOSTRA (KOMMUNE-STAT-RAPPORTERING). Jeg ønsker å beskrive overordnede trender for hele Norge, og gå mer i detalj på Nedre Romerike, som er mitt case-område i denne oppgaven.

1.2 Jordvern

Verdens befolkning øker, og denne befolkningsveksten tilsier at vi både må ha større areal for bosetting og større areal for matproduksjon. Fortetting og matproduksjon ser imidlertid ut til å være to hensyn det er vanskelig å balansere opp mot hverandre og infrastrukturen er ofte rundt områder som tradisjonelt er benyttet til matjord. Dette gjør disse arealene attraktive for bosetting. Når matjordas beliggenhet er der hvor mange ønsker å bosette seg, betyr det at det er fare for at det forsvinner mye jordbruksareal hvert år. Arealene forsvinner delvis på grunn av nedleggelse og delvis fordi de blir omdisponert til andre formål enn landbruk, for eksempel bosetting.

I det nasjonale jordvernsmålet for perioden 2004-2015 ble det bestemt at det ikke skulle omdisponeres mer enn 6000 dekar med dyrka jord pr år. I 2015 vedtok Stortinget et mål om at innen 2020 skal det ikke omdisponeres mer enn 4000 dekar med dyrka jord pr år i Norge (Riise, 2021b). Og det nye målet for perioden 2021 – 2025 er å ikke overstige 3000 dekar pr år (Landbruks- og matdepartementet, 2021). Bakgrunnen med å sette slike mål, er for å få økt oppmerksomhet og kunnskapen vedrørende viktigheten med å ta vare på matjorda. Samtidig har Stortinget satt mål for landbruket om å øke matproduksjonen og selvforsyningsgraden (Barstad, 2011-2012).

Jordvern - jorda må tas vare på og brukes til det formålet som det er skapt til. I dette tilfellet er det snakk om vår matjord, hvor man i bransjen sier at matjorda er fredet. I jordloven § 9 står det nemlig «*Dyrka jord må ikke brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida..*» (Jordlova, 1995). Etter observasjoner ser man at enkelte arealer med matjorda ikke er fredet. Mye matjord omdisponeres og bygges ned, slik at det aldri vil være mulig å dyrke dette opp igjen ved en senere anledning.

Ved snakk om jordvern kan man tenkte at det kun handler om å bevare arealet til matproduksjon. Men jordvern er så mye mer. Ifølge Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) handler det også om å ivareta kulturlandskapet og økosystemtjenester: «*mikrobiologi og karbonlagring, om flomdemping og klimatilpasning, om vårt globale fotavtrykk, om*

internasjonale markeder og om kriseberedskap, og ikke minst om nasjonal matsikkerhet. Alt dette må vi ta hensyn til for å sikre en bærekraftig samfunnsutvikling» (Ulfeng, 2021). Det man ikke ser blir ofte glemt, men jordsmonnet hadde fortjent å få mer oppmerksomhet. Det sies at over en fjerdedel av klodens arter lever i jordsmonnet. Jordsmonnet er med på å gi oss rent vann og er med på å avverge naturkatastrofer som tørke og flom. Det største karbonlageret finner man i jordsmonnet, og med godt jordvern vil vi kunne tilpasse oss til klimaforandringene som kommer. Ingen vekster klarer å vokse uten jord, noe som er avgjørende for vår matsikkerhet (Norsk institutt for bioøkonomi, 2017). Dette er emner som bør komme tydeligere frem, og skal Norge jobbe imot en bærekraftig samfunnsutvikling må dette tas med i debatten.

1.3 Problemstilling

Formålet med masteravhandlingen er å rette et kritisk blikk på jordvern. Alle innbyggerne i Norge er på en eller annen måte avhengig av landbruket og landbrukspolitikken uten at man selv tenker noe over det. Og det er dessverre slik at det er lett å glemme viktigheten når man ikke er helt klar over hvor inkludert man er. Jordvern er opprettet for å sikre jordbruksareal for fremtidig matproduksjon, samt ta vare på økosystemtjenestene og ivareta kulturlandskapet. Derfor må disse arealene unngå omdisponering til andre formål enn landbruk. Min hypotese, basert på observasjoner, er at det de siste 16 årene, har det blitt bygget mye på matjorda på Romerike, hovedsakelig Nedre Romerike. Med bygging menes bygging av boliger, industri, barnehager, skoler, butikker, helseforetak, veier også videre. For å kunne fokusere på Romerike, må jeg også se på omdisponering og jordvern på nasjonalt nivå. Jeg ønsker gjennom denne oppgaven å få sannsynliggjort eller avkreftet denne hypotesen. I tillegg ønsker jeg å bruke dataene jeg har tilgjengelige til å se hvordan befolkningsvekst, utbygging og jordvern vil utvikle seg i fremtiden.

Hovedproblemstilling for denne oppgaven er:

Er jordvernet svekket?

En case-studie fra nedre Romerike for tidsperioden 2005 til 2020.

Denne problemstillingen skal jeg forsøke å belyse gjennom følgende hypoteser:

1. *Byutvikling rangeres høyere enn landbruk på nasjonalt nivå og på Nedre Romerike*

Å få en total oversikt over hva staten og kommunene mener om byutvikling og landbruk blir avgjørende. Her blir det viktig å lese uttalelser, rapporter, rundskriv, lover, forskrifter,

rammebetingelser, kommunale planer også videre, og sammenligne dette med data hentet i fra Statistisk sentralbyrå og Norsk institutt for bioøkonomi. Dette for å se om det er likhet mellom det som blir sagt og det som blir utført i det virkelige liv.

2. Matjorda må omdisponeres på grunn befolkningsveksten

Vil se på hvor mye areal Norge og kommunene på Nedre Romerike har fordelt på ulike kategorier. Dette for å få en oversikt over om det finnes andre ubebygde areal enn matjord. Samtidig vil jeg se på hvilke andre hindringer kommunen må ta hensyn til når de skal velge areal for å håndtere befolkningsveksten og samfunnsutvikling.

3. Kommunene bryter loven når dyrka og dyrkbar jord omdisponeres

Det blir behov for å ta en nøye gjennomgang av temaets lover og forskrifter. I tillegg må statens rapporter og rundskriv undersøkes for å se om det finnes muligheter til å unnvike loven på en lovlig måte.

4. Jordloven § 9 har blitt uthullet over tid

For å vurdere om Jordloven § 9 har blitt uthullet over tid vil jeg både se om det er gjort noen endringer i lovteksten og eventuelt hvilke endringer dette er. I tillegg vil data i fra Statistisk sentralbyrå og Norsk institutt for bioøkonomi gjennomgås for å se om det er mulig å få et innblikk i hvordan loven ble praktisert tilbake i tid kontra dagens bruk.

5. Det finnes ingen negative sanksjoner for kommunen når man ikke overholder jordvernet og velger å omdisponere areal til annet formål enn landbruk

Her må en oppsøke informasjon i statlige dokumenter for å se hva som blir uttalt vedrørende hvilke konsekvenser eventuelt sanksjoner som benyttes ovenfor kommunene.

6. På grunn av gode muligheter for import er ikke Norge avhengige av jordbruksarealene

For å svare på denne hypotesen må jeg finne informasjon om hvilke muligheter som finnes for import av råvarer og om hvorvidt vårt behov/mål er å importere eller å klare oss selv. I tillegg må jeg finne ut om det er nødvendig med mer utbygging i fremtiden. Jeg går da gjennom statistikk for antall registrerte boenheter i dag og estimert befolkningsvekst i fremtiden, og bruker disse tallene til å regne ut ca. hvor mange boenheter det blir nødvendig å bygge i fremtiden for å kunne håndtere en eventuell befolkningsvekst. Kommunale planer vil også gi

informasjon om hvor viktig jordvernet er og hvilke områder som blir kategorisert som prioritert vekstområde.

1.4 Oppgavens oppbygging

Masteravhandlingen bygges opp med 7 hovedkapitler.

Kapittel 1 Innledning – her presenteres temaet for oppgaven og min motivasjon for å dykke ned i dette emnet, samt en oversikt av min problemstilling og valgte hypoteser.

Kapittel 2 Teoretisk rammeverk og kapittel 3 Politisk og juridiske rammeverk – her vil oppgavens teori bli presentert. Denne delen av oppgaven danner det teoretiske grunnlaget. Det teoretiske rammeverket innehar prinsippal-agent teorien, flernivåforvaltning og interessentanalyse. Under politisk og juridisk rammeverk vil jeg presentere hvilke grunnlag som er til stede ved landbruksforvaltningen i Norge, samt FNs bærekraftsmål og EUs politikk som spiller en viktig rolle på Norges politikk.

Kapittel 4 Metode – her vil sentrale begrep innen metode og valg av oppgavens metode presenteres.

Kapittel 5 Empiri - kapittelet deles opp i 4 deler: Verden, Norge, Romerike og Nedre Romerike. For å kunne få en god oversikt over oppgavens emne, blir det behov for å ta med flere temaer. Informasjon og data vil bli presentert i form av tekst, figurer, grafer og tabeller.

Kapittel 6 Analyse og diskusjon - hvor foregående kapitler skal slås sammen for å kunne få frem en dialog vedrørende oppgavens tema. Data og informasjon skal analyseres og diskuteres i sammen med mine egne drøftelser.

Kapittel 7 Konklusjon og oppsummering - er oppgavens siste kapittel hvor problemstillingen og hypotesene skal besvares.

2. Teoretisk rammeverk

Jeg vil hovedsakelig sette søkelys på hvordan forvaltningen er bygd opp og hvordan prosesser kan foregå, dette igjennom prinsippal-agent teorien og flernivåforvaltning. Videre vil en interessentanalyse trekkes inn for å få frem fordeler og ulemper for de ulike interessenter. Til slutt vil jeg se på ulike forhold som kan påvirke beslutning om omdisponering og/eller salg av jordbruksjord.

2.1 Prinsipal-agent teorien og flernivåforvaltning

For å få en forståelse for hvordan offentlig sektor fungerer tar vi for oss prinsipal-agent teorien (stat – kommune), som hovedsakelig handler om hvordan få agenten til å jobbe etter og oppnå målsetningene til prinsipalen. Departementene styrer aktørene som ligger under på den hierarkiske stigen, slik som statsforvalteren, fylkeskommunen og kommunene.

Kommunene skal levere tjenester til innbyggerne på vegne av staten. Utfordringen med dette systemet er når agenten tar de store avgjørelsene selv, og ikke følger prinsipalens direktiver. Dilemmaet er å måtte forholde seg til flere ulike rammebetingelser og veie dette oppimot agentens egne interesser og lokalkunnskap (Opstad, 2020, pp. 209-211). Ulike meninger om hva som er viktigst å forholde seg til og hvilke behov som er viktigst å ta vare på, kan skape konflikter. Prinsipalen har ikke muligheter til å følge med på alle avgjørelser som tas underveis, kun den endelige dommen hvor alle resultatene er samlet under ett. Når prinsipalen får de oppsummerte resultatene, er det for sent å gjøre endringer for den foregående perioden. For eksempel å oppnå nasjonalt jordvernsmål pr år. Dette er et resultat som først vises året etter.

I prinsipal-agent teorien er det ikke slik at det er kun en prinsipal på toppen og en agent, for eksempel stat – kommune (Johnsen, 2019, p. 321). I offentlig styring finnes det flere ulike modeller som kan trekkes frem. Ved å trekke denne teorien ned på kommunalt nivå, blir prinsipalen politikerne og agenten er byråkratene. Dette på grunn av at byråkratene skal gjennomføre vedtakene som politikerne har vedtatt. Jeg vil altså studere nærmere et tilfelle der prinsipalens prioriteringer og agentens handlinger ikke er sammenfallende.

Denne hierarkiske styringsmetoden har blitt mildere i den forstand at staten ønsker å legge mer vekt på åpenhet, dialog og involvering. I dette ligger det blant annet at flere oppgaver skyves ned på lokalt nivå. I tillegg har flere aktører som frivillige organisasjoner, privat sektor og andre brukergrupper blitt trukket med inn i dialogen. Dette har blitt mer vanlig, både i Norge og ute i Europa (Björgum, 2002). Styring gjennom flernivåforvaltning er styring som påvirkes og avtales gjennom samtaler og forhandlinger mellom de ulike nivåene. Alle beslutninger skal vedas på minimum to forskjellige nivåer, hvor den endelige avgjørelsen resulterer i en avtale om hvordan forvaltningen skal gjennomføres. Den endelige avgjørelsen ender ofte ut i en beslutning som vil bety noe for innbyggerne (Malterud, u.å., p. 14). Et eksempel på dette er den årlige jordbruksforhandlingen. Flere av avgjørelsene foregår mellom staten og to næringsorganisasjoner i fra landbruket, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. Disse organisasjonene jobber sammen og er en forhandlingspart for hele

jordbruket (Regjeringen, 2020). Jordbruksforhandlingene er DNAet til Norges landbruksmodell, som består av tollvern, markedsbalansering, landbrukssamvirket og jordbruksavtalen. Dette er en særdeles viktig forhandling med tanke på å sikre bøndenes rettigheter og forbrukernes rett til stabile priser. Modellen har vært i bruk i mange år og har blitt benyttet til å få ned felles mål for landbruket (Norsk landbrukssamvirke, 2014). Denne type styring er med på å gi forhandlingene åpenhet og muligheter for tilpasning til lokale og regionale forhold (Bjørngum, 2002). Det å kunne lage lokale avtaler er viktig i Norge, blant annet på grunn av klimatiske ulikheter, lokale forhold og utfordringer. Flernivåforvaltning benyttes også ute i Europa der det kan forhandles frem nasjonale avtaler. Landene er forskjellige, og noen land trenger langt mer støtte på enkelte område som andre land ikke har like stort behov for.

Det kan virke som om at hvis konfliktnivået mellom nasjonale målsettinger og kommunale vedtak blir for store, blir det behov for en sterkere styring i fra nasjonalt hold.

2.2 Interessentanalyse

Staten og kommunene kan komme i konflikt med seg selv når de både skal fremheve og oppnå jordvernsmålene, og samtidig ha søkelys på befolkningsvekst og samfunnsutvikling. En interessentanalyse får frem fordeler og ulemper for de ulike interessentene, hvor det blir viktig å ikke kun tenke på sin egen part, men også de andre partene som er med. Balansere disse oppimot hverandre. Fordeler og ulemper bygger ikke bare på økonomi (Malterud, 2021b), slik som ved jordvern hvor det er flere faktorer som er viktige å ta med i vurderingen.

Tabell 1 viser hvilke fordeler og ulemper en omdisponering av matjorda har for de ulike interessenter. En slik analyse er nyttig når man skal prøve å forstå en eventuell svekkelse av jordvernet.

Tabell 1 Interessentanalyse - fordeler og ulemper ved en omdisponering

Interessenter	Fordeler/Gevinst	Ulempe/Utgifter
Stat	-Samfunnsutvikling -Befolkningsvekst -Verdiskapning -Innovasjon	-Overholder ikke jordvernet -Inngrep i naturen -Tap av landbruksareal som innehar matjord, matsikkerhet, naturområde, mikrobiologi, karbonlagring, demping av flom

		<p>og tørke, rensing av vann, tilpasningsmulighet ovenfor klimaendringer.</p> <p>-Kostbart å bygge ut infrastrukturen</p>
Kommune	<p>-Samfunnsutvikling</p> <p>-Befolkningsvekst</p> <p>-Verdiskapning</p> <p>-Innovasjon</p> <p>-Skatteinntekter</p> <p>-Utvidet infrastruktur</p> <p>-Flere arbeidsplasser</p> <p>-Billiger å bygge på matjord</p>	<p>-Overholder ikke jordvernet</p> <p>-Inngrep i naturen</p> <p>-Tap av landbruksareal som innehar matjord, matsikkerhet, naturområde, mikrobiologi, karbonlagring, demping av flom og tørke, rensing av vann, tilpasningsmulighet ovenfor klimaendringer.</p> <p>-Kostbart å bygge ut infrastrukturen</p>
Befolkning	<p>-Byutvikling, som gir en bedre infrastruktur</p> <p>-Antall arbeidsplasser øker</p> <p>-Flere boenheter å velge mellom</p> <p>-Flere har mulighet til å flytte nærmere byer og tettsteder</p> <p>-Moderne og «grønne» boenheter (energieffektive)</p>	<p>-Tap av landbruksareal som innehar matjord, matsikkerhet, naturområde, mikrobiologi, karbonlagring, demping av flom og tørke, rensing av vann, tilpasningsmulighet ovenfor klimaendringer.</p> <p>-Høye boligpriser</p> <p>-Dyrere å bo sentralt</p> <p>-Trangt, mange ønsker å bosette seg på samme sted</p>
Grunneier/ Bonde	<p>-Inntekt ved salg av eiendom</p> <p>-Færre areal å drifte, noe som er tids- og kostnadsbesparende</p>	<p>-Overholder ikke jordvernet</p> <p>-Tap av landbruksareal som innehar matjord, matsikkerhet,</p>

	-Unngår driveplikten	naturområde, mikrobiologi, karbonlagring, demping av flom og tørke, rensing av vann, tilpasningsmulighet ovenfor klimaendringer. -Tap av fremtidig inntekt på arealet som selges -Mister mulighet til å produsere råvarer -Driftsenheten minker i størrelse -Nye bygninger tett innpå gårdsbruket
--	----------------------	---

Vekstområder og den beste matjorda har ofte samme beliggenhet. Og for å kunne bygge på disse arealene må grunneier omdisponere og/eller selge. Hvilke avgjørelser som ligger bak når en grunneier velger å omdisponere og/eller selge areal med dyrka eller dyrkbar jord kan være så mangt. I tankekartet under har jeg listet opp noen mulige påvirkningsforhold. Det finnes helt sikkert også flere faktorer som spiller inn.

3. Politisk og juridisk rammeverk

For å kunne forvalte fellesskapets ressurser rettferdig og på en best mulig måte, er alle avhengige av tydelige rammebetingelser og virkemidler. Lover og regler, forskrifter og retningslinjer er grunnlaget for alle beslutninger og vedtak som fattes i kommunene. I tillegg danner bærekraftsmålene fra FN en politisk ramme som kommunene skal styre etter. Det politiske og juridiske rammeverket er i utgangspunktet likt for alle, men på grunn av ulike lokale forhold er teksten i rammeverket skrevet slik at det er et visst handlingsrom.

Selvforsyningsgraden til Norge i 2019 var på 45 %. Dette tallet forteller oss hvor mange prosent av matforbruket som er norskprodusert (Kildahl, 2020). Det betyr at over 50 % av maten vi spiser i Norge er importert. I landbruksmeldingen fra 2011 «Velkommen til bords», skrives det at «i 2050 vil det være 9 mrd. mennesker på jorda», noe som betyr at matproduksjonen må økes med 70 % (Meld. St. 9 (2011-2012), p. 11). Stortinget.no skriver «Matproduksjon for fremtiden» (Barstad, 2011-2012), og for å få til dette er det satt ned 4 overordnet mål for norsk landbruks- og matpolitikk: matsikkerhet, landbruk over hele landet, økt verdiskapning og et bærekraftig landbruk (Meld. St. 9 (2011-2012), p. 15). De konkrete elementene under hvert av målene kan ses i tabell 2.

Tabell 2 Elementene som ligger under hvert av de 4 overordnede målene.

Matsikkerhet	Landbruk over hele landet	Økt verdiskapning	Bærekraftig landbruk
Trygg mat	Bidrar til bosetting over hele landet	Robuste driftsenheter og verdikjeder	Verne om arealressursene
Fullverdig kosthold	Bidra til sysselsetting over hele landet	Konkurransedyktige driftsenheter og verdikjeder	Verne om naturmangfoldet
Bærekraftig matproduksjon	Verne landbruksarealene	Høyt kunnskapsnivå	Jobbe mot klimautfordringer i landbruket
Sikre Norge som matnasjon		Godt og trygt miljø	Redusere forurensningen
		Lønn som er konkurransedyktige	

Norges målsettinger er viktige, men så lenge vi har behov for å importere råvarer er vi avhengige av andre land. For å kunne løse utfordringer som «matkrise» og «klimakrise», må verden jobbe sammen. Hvis alle land kun skal jobbe etter sine egne interesser vil man ikke kunne løse kriser. Kriser vet ikke hvor landegrensene går, og for å kunne løse dem kreves det et internasjonalt samarbeid. Dette kan være politiske vedtak eller tiltak som er vedtatt av for eksempel EU og som er gjeldende for Norge og helt ned på kommunenivå. Fra globalt til nasjonalt, fra nasjonalt til lokalt.

3.1 De forente nasjoner (FN) - bærekraftsmål

Figur 2 FNs 17 bærekraftsmål

Bærekraftsmålene som er ringet rundt er de som får en nærmere forklaring noe lengre ned i oppgaven.

FNs bærekraftsmål er opprettet for å skape en fellesinnsats mot det å utrydde fattigdom, bekjempe ulikheter og stoppe klimaendringene innen 2030. Målene ble til ved at det ble sendt ut en spørreundersøkelse til alle land i verden, rike og fattige, hvor verdens befolkning fikk mulighet til å komme med sin mening. Ut av dette ble det i 2015 utarbeidet 17 felles mål og 169 delmål som skal samle verden og gi et globalt samarbeid (FN-Sambandet, 2021h). Målene er arbeidet frem slik at de henger sammen og er avhengige av hverandre, noe som betyr at man kan ikke løse et og et mål. Men flere må løses sammen for å oppnå et godt resultat. For å kunne oppnå målene, må alle deler av verden jobbe sammen (Meld. St. 40 (2020-2021), p. 6).

Juni 2021 la Regjeringen frem en nasjonal handlingsplan for hvordan Norge skal jobbe for å nå målene, hvor det ble bestemt at bærekraftsmålene skal være «*det politiske hovedsporet for*

å ta tak i vår tids største utfordringer» (Meld. St. 40 (2020-2021), p. 9). Siden 2015 har Norge allerede oppfylt flere av målene, men har fortsatt en lang vei å gå. Viktig å poengtere at alle 169 delmålene ikke er relevant for Norge. Bakgrunnen for dette er ulikhetene i de forskjellige landene. Norge er et land med god økonomi og et høyt velstandsnivå. Dessverre er ikke alle land like heldige som Norge. Norge har imidlertid en rekke utfordringer som må løses, en del knyttet nettopp til velstand og utvikling, som for eksempel innenfor klimagassutslipp, naturforvaltning, ressursbruk og forbruk (Meld. St. 40 (2020-2021), p. 13).

Tabell 3 viser hvordan ulike begrep som er relevante for tematikken i denne oppgaven er satt i sammenheng med ulike bærekraftsmål i «Meld.St.40 – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030». En del av de valgte stikkordene kommer igjen i flere av bærekraftsmålene, i ulik tyngde, noe som viser hvor viktig dette er.

Tabell 3 Søk på stikkord i Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030

Tema/stikkord	Bærekraftsmål nummer
Landbruk	1, 2, 5, 8, 9, 11, 12, 13, 15
Jordvern	2 og 15
Naturvern	2, 11, 14, 15
Dyrka jord	2
Matjord	2, 11, 15
Matsikkerhet	2, 13, 14, 15
Samfunnsutvikling	10, 11, 15, 16
Befolkningsvekt	1, 2, 6, 11, 13
Tettstedutvikling	11
Fortetting	11, 15
Boligbygging	11,
Biologisk mangfold	2, 15
Klima	1, 2, 3, 4, 6, 9, 11, 12, 13, 15, 16
Naturmangfold	11, 12, 13, 14, 15,

Dette bekrefter det som tidligere ble nevnt – målene er arbeidet frem slik at de henger sammen og er avhengige av hverandre. De aller fleste kapitlene kunne blitt presentert noe nærmere, men velger å fremheve kun noen få. Nr. 2 og 15 er bærekraftsmålene som er sterkt

rettet mot oppgavens tema, tar allikevel med noen flere som vil bygge opp temaet noe bredere.

3.1.1 Bærekraftsmål 2

«Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk» (FN-sambandet, 2021a)

Alle på denne kloden skal ha mulighet til å spise nok næringsrik mat året rundt, noe som dessverre ikke skjer i dag. Men verden samlet har muligheter til å produsere nok mat til alle. Allikevel har vi mange som sultet. For å få ordnet opp i dette må vi kvotere ressursene og bruke den maten vi produserer på en bedre måte. I dette ligger det å slutte å kaste mat, utnytte godene våre i jordbruk, skog og fiske, og ikke minst produsere mer lokalt (FN-sambandet, 2021a).

Med matsikkerhet menes om befolkningen i et samfunn har tilgang til nok mat. At alle har gode muligheter for å bli mett og slippe å leve i frykt for å ikke få tak i mat. Uten matsikkerhet kommer sult. Å utrydde sult innen 2030, blir vanskelig (FN-sambandet, 2021a), men vi bør absolutt klare å minke problemet. Utfordring med sult har vi også i Norge, men heldigvis ikke i like stor skala som i mange andre land. I Norge er den største trusselen usunt

kosthold, som igjen kan føre til sykdom og tidlig død. Matsikkerheten i Norge er høy. Vi har en høy matvareproduksjon og god tilgang til å importere varer (Regjeringen, 2018e).

I dette målet poengteres også viktigheten av å ta vare på det biologiske mangfoldet vi har. Det betyr å opprettholde variasjonene vi har innen frøarter, husdyr, kultur- og viltlevende planter og arter med mer.

Landbruks- og matdepartementet har i oppgave å sørge for at Norge jobber med bærekraftsmål 2 (Regjeringen, 2018e).

3.1.2 Bærekraftsmål 11

«Gjøre byene og lokalsamfunnet inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige»

(FN-sambandet, 2021b)

Flere og flere av befolkningen ønsker å bosette seg i og i nærheten av byene, noe som gjør at byene blir større og flere. FN-sambandet opplyser at over 50 % av befolkningen i verden bor i byer, og det vil økte opp til 60 % når vi nærmer oss år 2030. Når byene vokser må man også ha areal tilgjengelig, hvor det da blir viktig å få frem at innsatsen med å jobbe med vern og sikre verdens kultur- og naturarv må styrkes, ref. delmål 11.4 (FN-sambandet, 2021b).

I Norge jobbes det mye med å få til gode og velfungerende samfunn når byene vokse, og regjeringen har et stort fokus på det med å verne om og sikre kultur- og naturarv. Regjeringen har blant annet fokus på at friluftsliv og grønne areal skal tas vare på og prioriteres når byer og tettsteder utvikles (Regjeringen, 2018a).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i oppgave å sørge for at Norge jobber med bærekraftsmål 11 (Regjeringen, 2018a).

3.1.3 Bærekraftsmål 13

«Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem»

(FN-sambandet, 2021c)

Verdens klimaendringer har vært i fokus i mange år, og tempoet på endringene er raskere enn forventet. Klimaendringene merkes i hele verden, men igjen rammes de fattigste landene

hardest. Klimaendringene holder seg ikke innenfor landegrensler, slik at hele verden sammen må samarbeide om å finne løsninger som kan bremse utfordringene og gjøre at befolkningen kan stå imot konsekvensene som kommer. Dette kan blant annet være å investere i vern, øke kunnskapen i hvordan vi skal tilpasse oss og begrense skadeomfanget når det kommer til klimarelaterte farer og naturkatastrofer, ref. delmål 13.1 (FN-sambandet, 2021c). Vi må lære oss å «spå» hva som muligens kan komme i framtiden, og hvordan dette kan bremses eller stoppes.

Klimaendringene merkes også i Norge, og Norge har et mål om at alt som bygges skal tilpasses det norske klimaet og klimaendringene. Samtidig jobbes det godt med å få redusert utslipp av klimagasser.

Klima- og miljødepartementet har i oppgave å sørge for at Norge jobber med bærekraftsmål 13 (Regjeringen, 2018d).

3.1.4 Bærekraftsmål 15

«Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts mangfold» (FN-sambandet, 2021d).

For å kunne leve på denne kloden er vi avhengige av alle økosystemene. Flere land har satt mer fokus på å ta vare på naturressursene for å begrense tapet av biologisk mangfold og kunne ta vare på viktige økosystemer (FN-sambandet, 2021d). Likevel har det forsunnet mye, og mer vil forsvinne på grunn av måten befolkningen velger å leve på.

Ifølge United Nations Global Compact gir jordbruket inntekt til 2,6 milliarder mennesker. Samtidig opplyses det om at 80 % av menneskets kosthold er i fra plantelivet, noe som gjør jordbruket til et viktig levebrød (United Nations Global Compact, 2021).

Norge har store arealer med natur, noe som gir flere ulike økosystem. Dette er noe Norge er opptatt av å forvalte på en god måte. Det jobbes godt med å bevare arealene, men vi kommer

ikke unna ulike utfordringer som for eksempel gjengroing, utbygging, fremmede skadelige arter og oppsplitting av areal.

Klima- og miljødepartementet har i oppgave å sørge for at Norge jobber med bærekraftsmål 15 (Regjeringen, 2018b).

3.1.5 Bærekraftsmål 17

«Styrke virkemidlene som trengs for å gjennomføre arbeidet, og fornye partnerskap for bærekraftig utvikling» (FN-sambandet, 2021e)

Et globalt samarbeid er det som skal til for å få løst bærekraftsmålene. Her må næringslivet, myndighetene og sivilsamfunnet bidra. Målene skal rettlede oss i samme global retning og få satsningsområdene opp på prioriteringslista. For flere land kan det bli vanskelig å oppfylle bærekraftsmålene uten hjelp og bistand utenfra. Finansiering og god teknologi er viktige verktøy som alle land vil være avhengige av for å gjøre en god jobb.

Utenriksdepartementet har i oppgave å sørge for at Norge jobber med bærekraftsmålene (Regjeringen, 2018c).

3.2 Den europeiske union (EU)

Norge er ikke medlem i EU, men er et av de tre EFTA-landene som har en tilknytning til EU gjennom EØS-avtalen. Dette kan man se ved at Stortinget og regjeringen er forpliktet til å vedta og har tatt i bruk flere av lovene og bestemmelsene som medlemslandene til EU må følge. Viktigheten med å være inkludert i dette felleskapet er for å kunne være med på fri handel, fri flyt av varer, tjenester, penger og mennesker mellom landene (Barstad, 2021).

EUs landbrukspolitikk jobber hovedsakelig mot å sikre forbrukernes matsikkerhet. Dette innebærer blant annet å forsikre seg om at maten vi spiser er trygg, gi retningslinjer for hvordan maten skal produseres og hvordan man skal kunne bevare matressursene til fremtidige generasjoner (Dyrkorn, 2021). Men landbruk er ikke inkludert i EØS-avtalen, kun bilaterale avtaler. Dette betyr at landbruksprodukter og mat i fra andre land ikke kommer tollfritt inn til Norge. Siden Norge allikevel følger EUs politikk vil vi automatisk følge flere av bestemmelsene som er satt, spesielt innen mattrygghet. Det stilles mange og høye krav til matsikkerhet. Forbrukere skal vite at maten som spises skal være trygg. At den har blitt produsert på en sikker måte og at dyrene har et godt liv (Dyrkorn, 2021). Dette gjelder uansett

hvilket europeisk land man befinner seg i. På grunn av at Norge importerer og selger mat til andre land i Europa, og vil vi automatisk måtte følge EUs landbrukspolitik.

3.3 Norge

Arealforvaltning innen jord- og skogbruk, plante- og husdyrhold og næringer som jobber inn mot landbrukets interesser, skal ivaretas i landbrukspolitikken. Når temaet omhandler forvaltning innen jordbruk, er det jordbrukspolitikken som er gjeldene. Det er viktig å få frem at denne politikken ikke kun jobber for bøndene, men også for de resterende innbyggerne. Alle er avhengige av varene og tjenestene som landbruket produserer, slik som råvarer til mat. Samtidig produseres det kulturlandskap som innehar et stort biologisk mangfold, spredt bosetting, rekreasjon, aktiviteter, matberedskap og matsikkerhet (Norges Bondelag, 2013, p. 4).

Norges partier er de som legger grunnlaget for hvordan jordbrukspolitikken i Norge skal forvaltes. Norges Bondelag satte i 2017 sammen en oversikt over de ulike partienes meninger om jordvern (Norges Bondelag, 2017), og i 2021 opprettet Jordvern.no en lignende oversikt (Jordvern.no, 2021). Denne oversikten finnes i vedlegg 1. Oversikten viser at alle partiene stort sett er enige om hvor viktig jordvern er og Stortinget er de som tar den endelige avgjørelsen for hvilke landbrukspolitiske mål det skal jobbes etter. Kommunen og landbruket er de som skal gjennomføre tiltakene som må til for å oppnå målene, mens staten jobber med politiske vedtak og budsjettmidler som må til for å kunne nå målene.

Ca. 1,2 millioner dekar med dyrka og dyrkbar jord har blitt omdisponert til andre formål siden andre verdenskrig. Dette gir et gjennomsnittlig tall på rundt 19 000 dekar pr år (Riise, 2021b). For å ta vare på all matjord, er vi bundet til et jordvern, og jordvern er et viktig tema for Norge. «*Vern av matjord er nødvendig på grunn av egen matsikkerhet og fordi vi har et etisk ansvar*» (Johnsen, 2021). Av Norges landareal har vi lite areal som kan benyttes som matjord, slik at det er viktig å ta vare på det som finnes. Regjeringen har derfor opprettet et Nasjonalt jordvernsmål som skal forhindre at det omdisponeres for mye av slike areal (Landbruks- og matdepartementet, 2021). Se tabell 4:

Tabell 4 Norges nasjonale jordvernsmål

År	Årlig omdisponering av dyrka jord skal ikke overstige
2004 - 2015	Årlig omdisponering av dyrka jord skal ikke overstige 6000 dekar
2016 - 2020	Årlig omdisponering av dyrka jord skal ikke overstige 4000 dekar
2021 - 2025	Årlig omdisponering av dyrka jord skal ikke overstige 3000 dekar

For å kunne nå jordvernsmålet er Norge avhengige av et nasjonalt samarbeid. Derfor er det viktig at det stilles krav til hvordan ressursene skal forvaltes. Her kommer det inn en rekke lover og forskrifter som det skal jobbes etter. Jordloven, Konesjonsloven og Plan- og bygningsloven er tre lover som er fremtredende når det kommer til jordvern.

Jordloven - har som formål å sikre at arealressursene og jordsmonnet forvaltes slik at de tas vare på til fremtidige generasjoner, som kommer godt med når det skal jobbes etter en bærekraftig utvikling og vekst av samfunnet, og at landbrukseiendommene har en bruksstruktur som skaper et godt grunnlag for lønnsomhet i landbruket. Loven inneholder blant annet forbud mot deling og omdisponering, og et krav om at dyrket jord skal driftes – regler om driveplikt.

Jordloven har endret seg noe de siste årene, dette på grunn av å kunne gi kommunene økt lokalt handlingsrom (M-1/2013, 2018).

For areal som har beliggenhet i LNF-områder og areal regulert til landbruk, er det jordlovens bestemmelser som er gjeldende. Jordloven er ikke gjeldende hvis det foreligger bestemmelser etter plan- og bygningsloven, slik som områder i reguleringsplaner som er lagt ut til andre formål enn landbruk.

§§ 1, 2, 8, 9 og 12 anses som viktige når det kommer til oppgavens tema (Jordlova, 1995). Se vedlegg 2.

Konesjonsloven – krever at når eiendommen er omfattet av konesjonsplikt, må ny eier søke om tillatelse til å overta eiendommen. Formålet med loven er blant annet for å verne om landbrukets produksjonsarealer (Konesjonsloven, 2004). Se vedlegg 3.

Plan- og bygningsloven (PBL) – ved arbeid med kommunens planer er det svært viktig å ta vare på produksjonsarealene, mulighetene for å kunne ha ulike former for landbruksdrift og ta vare på landbrukets kulturlandskap (Regjeringen, 2012, p. 5). Fremtidig bruk av

landbruksareal må tidlig inn i prosessene, slik at viktige areal tas vare på. PLB er et verdifullt verktøy for å sikre dyrka mark og fremme en bærekraftig utvikling. Loven er en nødvendighet som kan brukes til å forsterke jordvernet (Regjeringen, 2012, p. 151).

Kommunene har en sentral rolle med på å ivareta jordvernsmålene, slik at dette må tas med inn i arealforvaltningen.

§§ 1, 3-1, 3-3, 11-1, 11-2, 11-5, 12-1 og 19-2 anses som viktige når det kommer til oppgavens tema (Plan- og bygningsloven, 2008). Se vedlegg 4.

3.3.1 Handlingsrom

Norges lover og forskrifter er med på å sikre at innbyggerne skal få en rettferdig, likebehandling og likeverdige tjenester uansett hvor man bor i landet (Meld.St.30, 2019-2020, pp. 28-29).

Handlingsrommet kan deles inn i 3 deler (Malterud, 2021a, p. 79):

1. Handlingsrommet kan være «*reelt - hvor lover og regler kommer inn*».
Lovteksten er lik for alle, men tekstene er formulert slik at det er mulig å ta i bruk et handlingsrom som er tilgjengelig i den aktuelle paragrafen.
2. Handlingsrommet kan være «*oppfattet – hva vi tror eller antar*».
Tolkning av lovteksten kan være utfordrende, hvor forståelsen av en lovtekst kan variere fra person til person, og kommune til kommune.
3. Handlingsrommet kan være «*konstruert – laget av oss selv*».
Lokale ulikheter og erfaringer er noe som spiller inn ved slike situasjoner.

Muligheter for saksbehandlingsfeil kan forekomme når loven tolkes og brukes feil, hvor et vedtak da kan opphøres eller endres.

3.3.2 Kommunal forvaltning

Kommunens oppgaver er komplekse. De skal løse oppgaver og jobbe etter føringer som staten pålegger dem, samtidig som de skal oppfylle lokalbefolkningens ønsker og behov. I utgangspunktet er kommunen låst til statens lover og rammebetingelser, men de har likevel et visst handlingsrom som kan benyttes. Kommunene har hovedansvaret for forvaltningen av kommunens areal noe som da gjør det naturlig at kommunene også har myndighet ved å ivareta det nasjonale og regionale jordvernet. Dette betyr at kommunene er de viktigste jordvernsmyndighetene.

Kommunene er lovpålagt å ha en kommuneplan. Denne kommuneplanen blir kommunens overordnet styringsdokument. Planen er delt opp i to deler, en samfunnsdel og en arealdel. Samfunnsdelen sier som regel noe om en visjon kommunen har og de langsiktige målene for kommunens samlede utvikling (befolkning, næringsliv, bosetting, veier, økonomi, tjenestetilbud og så videre). Her er det verdivalg og en del politikk. Målene i samfunnsdelen må forholde seg til arealbruk, slik at samfunnsdelen også skal ha en arealstrategi. Arealstrategien er et dokument, gjerne med kartillustrasjoner, som prøver å koble de langsiktige målene til samfunnsdelen med det som helst skal være nokså konkret i arealdelen, og som blir utdypet/avklart i reguleringsplaner og enkeltsaker. Arealstrategien prøver å fastslå hva ståa er innenfor boligtilbud, næringsstomter, sentrumsutvikling og landbruksareal. Hvilke behov har kommunen og hvordan skal kommunen utvikle seg. Arealstrategien kan si noe om at kommunen ønsker å vokse dit, men ikke dit, ønsker mer fortetting, hvilke boligtyper det er behov for og om det er viktige forutsetninger som må på plass for å kunne utvikle seg. Dette samlet ender ofte til noen strategiske valg/prinsipper for hva som er viktig å fokusere på i arealdelen. Arealdelen skal da få fram disse ønskene, men samtidig er det svært vanlig å åpne for innspill. Dermed får en som regel en miks av områder som ligger inne fra før, men som ikke er bygd ut, områder som har stått for tur og samtidig innspill fra hvem som helst (grunneiere, eiendomsfirma og myndigheter). Noen ønsker å bygge ut, noen ønsker å reservere areal for en mulig framtidig bruk (som Statens vegvesen, Bane Nor eller Direktoratet for mineralforvaltning), noen ønsker å verne et område. I hovedsak vil de fleste kommuner satse på innspill fra grunneiere som sammenfaller med ønsket utvikling.

Flere av Norges kommuner har også utarbeidet en kommunedelplan for landbruk. Dette på grunn av at landbruket er svært viktig for blant annet sysselsetting, næringsutvikling, verdiskapning og bosetting. Planen skal opplyse om kommunens status, utfordringer og målsettinger innenfor landbruket. Det skal jobbes for å oppnå nasjonale målsettinger, samtidig som det er viktig at kommunen har egne mål for hvordan landbruket i kommunen kan utvikles. Planen er et forvaltningsverktøy som kan brukes i sammen med vedtatte landbrukspolitiske mål. Innholdet i planen vil kunne variere etter hvilken kommune det gjelder. Eksempel på temaer kan være:

- sikre miljøkvaliteter som naturressurser, friluftsliv, kulturverdier og jordvern
- matproduksjon
- bærekraftig landbruk

- næringsutvikling
- klima, energi og forurensing

Statlige myndigheter kan påvirke kommunal forvaltning gjennom deltagelse i planprosesser, hvor de har mulighet til å melde ifra hvis planene strider imot nasjonale rammebetingelser. Statsforvalteren er kommunens klageinstans, men har også myndighet til å overprøve et kommunalt vedtak ved å enten oppheve vedtaket eller treffe et nytt vedtak hvis vedtaket ikke er i henhold til nasjonale rammebetingelser.

3.4 Oppsummering av politisk og juridisk rammeverk

En kort oppsummering over hva som fremheves når det gjelder oppgavens tema:

FNs bærekraftsmål – «*verden skal sammen utrydde fattigdom, bekjempe ulikheter og stoppe klimaendringer innen 2030*» (FN-sambandet, 2021g).

Bærekraftsmål 2 – «*utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk*» (FN-sambandet, 2021a).

Bærekraftsmål 11 - når byene vokser blir det viktig å få frem at det må jobbes med vern og verdens kultur- og naturarv. Samtidig som at friluftsliv og grønne arealer skal tas vare på og prioriteres (FN-sambandet, 2021b).

Bærekraftsmål 13 - investere i vern, øke kunnskapen i hvordan vi skal tilpasse oss og begrense skadeomfanget når det kommer til klimarelaterte farer og naturkatastrofer (FN-sambandet, 2021c).

Bærekraftsmål 15 – «*Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts mangfold*» (FN-sambandet, 2021d).

EU - sikre forbrukernes matsikkerhet. Dette innebærer blant annet å forsikre seg om maten at vi spiser er trygg, hvordan maten skal produseres og hvordan man skal kunne bevare matressursene til fremtidige generasjoner (Dyrkorn, 2021).

Norges partier – De aller fleste partiene poengterer viktigheten med å bevare matjorda og forsterke jordvernet.

Nasjonale jordverns mål - årlig omdisponering av dyrka jord skal ikke overstige xxxx dekar (Landbruks- og matdepartementet, 2021).

Jordloven - har som formål å sikre at arealressursene og jordsmonnet forvaltes slik at de tas vare på til fremtidige generasjoner. Loven inneholder blant annet forbud mot deling og omdisponering (Jordlova, 1995).

Konsesjonsloven – er opprettet for blant annet å verne om landbrukets produksjonsareal (Konsesjonsloven, 2004).

Plan- og bygningsloven – er et verdifullt verktøy for å sikre dyrka mark og fremme en bærekraftig utvikling. Loven er en nødvendighet som kan brukes til å forsterke jordvernet (Plan- og bygningsloven, 2008).

Kommunale planer – kommunens overordnede styringsdokument. Planene skal inneholde kommunens fremtidsplaner og oversikt over blant annet arealbruk, nasjonale målsettinger, vern, landbruk, formål, bebyggelse mm.

Hele veien vises det tydelig hvor viktig jordvern er, samtidig sier Norges tidligere landbruksminister Olaug Bollestad: «...*Statusen på de beste jordbruksarealene må heves betydelig, og disse områdene bør få et mer varig vern mot alt annet enn svært viktige samfunnsinteresser som kritisk infrastruktur og tilsvarende*» (Bondebladet, 2021). For å kunne ta en endelig avgjørelse i slike saker vil man alltid vurdere fordelene oppimot ulempene. Slik som prosjekt som ganger allmenheten og som rangeres høyt som samfunnsinteresse, vil gå foran jordvern.

3.5 Omdisponering

Arealer som er egnet for dyrking er en viktig ressurs for landbruket, men som ofte må konkurrere med utbygging. Et areal med dyrka eller dyrkbar jord som skal brukes til et annet formål enn landbruk, må omdisponeres. Arealet regnes som omdisponert når kommunen har vedtatt i en reguleringsplan at arealet skal brukes til noe annet enn landbruk. Store byggeprosjekt blir som regel omdisponert via et ledd i kommunal planlegging gjennom planprosesser etter PBL. Kommunen kan også vedta en omdisponering via et enkeltvedtak etter jordloven § 9 (og § 12 når arealet skal deles i fra) og kapittel 19 i PBL. Omdisponert areal og bebygd areal er ikke det samme. Fra et areal blir omdisponert til det bygges, kan ta flere år.

Alle areal som omdisponeres skal registreres årlig i KOSTRA (som er forkortelse for KOMMune-STat-RApportering). Dette er et rapporteringssystem som styres av Statistisk sentralbyrå (SSB) som «*gir opplysninger om kommunal og fylkeskommunal virksomhet*»

(Statistisk sentralbyrå, 2021). Tallene som rapporteres inn er tall som er i henhold til vedtatte reguleringsplaner etter PBL og enkeltsaker etter jordloven. Tallene blir grunnlag for statistikk som finnes hos SSB. KOSTRA-statistikken gir et godt bilde av antall dekar omdisponert på kommunalnivå, fylkesnivå og nasjonalt nivå.

4. Metode

Samfunnsvitenskapelig metode handler om hvordan en forsker samler inn data og hvordan disse analyseres for å kunne belyse oppgavens tema.

4.1 Valg av metode

Valg av metode står hovedsakelig mellom to forskningsmetoder: kvalitativ og kvantitativ metode. Kvalitativ metode er data som er formet som tekst og som oppfattes som mykdata (Rossen, 2020). Det som kjennetegner denne metoden er at det samles inn mange opplysninger fra få undersøkelsesenheter/personer (Pettersen, 2016, p. 149). Formålet er å dykke seg i det aktuelle temaet over tid for å få inn så mye data som mulig. Kvantitativ metode er data i form av tall, som også kan kalles for harddata (Rossen, 2020). Dette er data som kan telles, måles og veies (Pettersen, 2016, p. 148). Når det er behov for å få et overblikk vil kvantitativ metode være et godt alternativ for å få frem detaljer. I min masteroppgave vil jeg benytte meg av både kvalitativ (ord-data) og kvantitativ (tall-data) metode, såkalt metodetriangulering. Søket omfatter sekundære data, som er data og informasjon som allerede er samlet inn på forhånd av andre. Kvalitativ data er tekst som jeg vil hente i fra kommunale planer, stortingsmeldinger, rapporter, lovtekster også videre. Kvantitative data er tall, tabeller og statistikk som blir hentet i fra blant annet Statistisk sentralbyrå og Norsk institutt for bioøkonomi. Samlet er dette data som jeg vil bruke som empiri og som skal analyseres for å kunne svare på problemstillingen og hypotesene. Bakgrunn for valg av disse to metodene er for å belyse ting i fra ulike sider, med ulike metoder.

4.2 Valg av type informasjon og data

Jeg vil benytte meg av relevante og tilgjengelige dokumenter og litteratur, hovedsakelig i fra diverse digitale plattformer. Mitt fokus rettes for det meste mot Norge og mitt case-område som er Nedre Romerike. Bakgrunnen for valg av Nedre Romerike er på grunn av beliggenheten til store byer og tettsteder. Data fra verden er tatt med for å få et helhetsbilde av temaet jordvern. Data og informasjon som hentes inn deles opp i 4 deler:

- Verden – informasjon om for eksempel FNs bærekraftsmål, EU, EØS, befolkningstall, befolkningsvekst og antall jordbruksareal oppgitt i prosent fordelt på noen få utvalgte land.
- Norge - informasjon som for eksempel politisk og juridisk rammeverk, nasjonale jordvernsmål, omdisponering, nydyrking, arealfordeling og klimasoner.
- Romerike – informasjon om befolkningstall, befolkningsvekst, antall boliger registret, omdisponering og nydyrking.
- Nedre Romerike - informasjon fra hver enkelt kommune som innbyggerantall, befolkningsvekst, arealfordeling, naturvern, boligtype og antall boliger registret, omdisponering, nydyrking, klimasoner og tekst i fra kommunale planer vedr. jordvern.

Valg av temaer som samles inn kommer i fra min vurdering om hvilken informasjon jeg må ha for å kunne få et totalt overblikk. Målet med disse temaene er for å få et bilde over hva som har skjedd, spesielt i fra 2005 til 2020, og hvordan situasjonen kan bli i fremtiden.

Den digitale verden gir gode muligheter til å søke etter store mengder med informasjon og data på ett og samme sted. Dette er svært tidsbesparende, men også risikabelt. Ved tilgang til store mengder med informasjon og flere ulike kilder, er det viktig å sortere. Vurdere om informasjonen er sann eller usann, vurdere hva som gir mening og forkaste det som ikke skal brukes i oppgaven. Et viktig spørsmål er: Hvem kan man stole på? Det er viktig å være nysgjerrig og samtidig kritisk til dataene (Asdal & Reinertsen, 2021, p. 25). «*Stol aldri blindt på kildene dine, men gjør egne, uavhengige undersøkelser og vurderinger*» (Asdal & Reinertsen, 2021, p. 206). I masteroppgaven vil det være behov for å hente inn store mengder med informasjon og data. Dette for å få en oversikt over hva de ulike partene mener om jordvern, sammenligne uttalelsene opp mot hverandre, hva som er bestemt og hva som blir utført i det virkelige liv. Jeg vil påstå at kildene som benyttes er troverdige og kan stoles på. Bakgrunnen for denne påstanden er fordi de aller fleste kildene er i fra statlige og kommunale plattformer. Slik som: FN-sambandet, Lovdata, Stortinget, Regjeringen, Landbruks- og matdepartementet, Landbruksdirektoratet, Statsforvalteren, Norsk institutt for bioøkonomi, Norges Bondelag, Statistisk sentralbyrå, Kartverket, kommunale planer. Feilregistrering og andre menneskelige feil kan naturligvis forekomme, men det er lite sannsynlig at disse plattformene åpenlyst legger ut ugyldige fakta. Kilder som ikke kommer inn under disse plattformene vil bli nøye vurdert.

4.3 Kvalitet, virkelighetsforståelse og epistemologi

Når valget har falt på å benytte sekundær data, er det viktig for meg å vurdere kvaliteten av dataene og om resultatet på forskningen/prosjektet er troverdig. Ikke minst er det viktig å se til at dataene er valide eller har en gyldighet i forhold til problemstillingen og hypotesene. Relabilitet eller pålitelighet – «*Går på om gjentatte målinger med samme instrument gir samme resultat*». (Ringdal, 2017, p. 101). Validitet eller gyldighet – «*Går på om en faktisk måler det en vil måle*» (Ringdal, 2017, p. 101). Ifølge professor Sigmund Grønmo (Grønmo, 2020) kan dette kan testes, vurderes og til dels beregnes. Jeg har tillit til at informasjon og data i fra statlige og kommunale plattformer både er pålitelige og har gyldighet i forhold til det jeg ønsker å utforske.

I min masteroppgave er min viktigste jobb å få frem hvordan virkeligheten ser ut vedrørende vår matjord. En slik virkelighetsforståelse kalles ontologi – «*Virkelighetsforståelse – hvordan ser verden/virkeligheten ut?*» (Vannebo, 2021, p. 42). Slik som i naturvitenskapelig forskning er oppgaven til forskeren å beskrive hva som finnes. Gjennom ontologien legges grunnlaget for epistemologien. Altså hvordan man tar til seg kunnskap om verden. Epistemologi – «*Læren om kunnskap og kunnskapstilegnelse*» (Sander, 2020). Det som ligger til grunn, er hvordan vi tilegner oss kunnskap og ikke minst hvor kunnskapen kommer ifra. Menneskets kunnskap er i en stadig bevegelse. Verden forandrer seg, og vi tar til oss ny kunnskap. Kunnskap om jordvern har blitt mer omfattende og strengere de siste årene. Dette kommer av at vi lærer oss viktigheten av å ta vare på matjorda. Nye temaer kommer i fokus ettersom verden endrer seg.

4.4 Type tilnærming

Hvilken tilnærming en forsker har til det som skal undersøkes vil variere. Tjora forklarer deduktiv tilnærming som «*forskning som er teoridrevet*» og induktiv tilnærming som «*forskning som er empiridrevet*» (Tjora, 2017, p. 256 og 259). Ytterligere to type tilnærminger som kan legges til er positivistisk og fortolkningsbasert tilnærming (Jacobsen, 2015). Dette forteller om hvilken type tilnærming forskeren har til det som skal undersøkes. Positivistisk tilnærming er en vitenskapelig tilnæringsmetode for det som finnes, det som kan erkjennes (Sletnes, 2021), og hvor forskeren vil kunne være objektiv. Ved fortolkningsbasert tilnærming vil forskeren ha mulighet til å tolke situasjonen. Her vil erfaring og kunnskap spille en stor rolle. En forskning som er teoridrevet, det vil si har en deduktiv tilnærming, betyr at man går fra teori til empiri, som også er en positivistisk tilnærming. Her er fokuset å finne en problemstilling og hypoteser i henhold til teorien man allerede har, og til slutt sette dette ut i den virkelige verden

(Vannebo, 2021, p. 55). Induktiv tilnærming går fra empiri til teori, som er en fortolkningsbasert tilnærming. Forskeren vil i denne situasjonen jobbe med å samle inn data, hvor resultatet kan hektes på innsamlet data og ikke forskerens forkunnskap. Resultatet brukes så til oppbygging av teorien. Oppgavens problemstilling ble til ved observasjoner i fra virkeligheten, hvor jeg ble nysgjerrig på dette med jordvern kontra utbygging. Slik at min tilnærming i denne oppgaven vil bli en blanding av disse tilnærmingene. Jeg har gjort noen observasjoner som trigger nysgjerrigheten min – jeg fortolker det jeg ser. Det gjør at jeg stiller meg noen spørsmål/har en teori som jeg ønsker å få belyst – dvs. få bekreftet om teorien/hypotesene mine stemmer eller ikke. Data som er samlet inn fremstilles som grafer og tabeller, og informasjon blir fortolket.

Med tanke på egen interesse og kunnskap om oppgavens tema, blir det svært viktig at mine holdninger og oppfatninger i minst mulig grad påvirker forskningsresultatet. Jeg har i oppgaven gjengitt tall og tekst direkte fra kildene og henvist til disse, slik at datamaterialet er transparent og etterprøvbart, noe som forhåpentligvis bygger opp under objektiviteten i analysene.

5. Empiri og data

I dette kapittelet presenteres statistikk i form av figurer, tabeller og grafer som viser faktisk tilstand, utvikling, trender, variasjoner og likhetstrekk for ulike tema som er viktige for å kunne besvare problemstillingen og hypotesene. Jordvern er et viktig og komplekst tema som må belyses fra flere sider.

5.1 Verden og Norge

Antall mennesker i verden og i Norge er i konstant stigning. Se tabell 5. I en rapport fra FN-sambandet er det estimert at denne veksten først vil avta/stoppe opp i år 2100. Da har vi nådd en folkemengde på 10.8 milliarder i verden (FN-sambandet, 2021f) og over 6,2 millioner i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2021b).

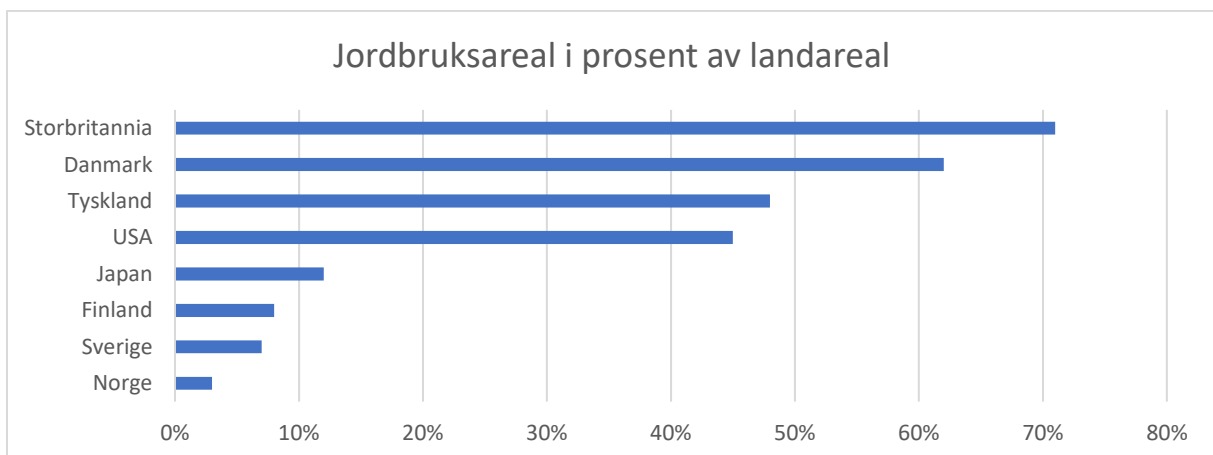
Tabell 5 Befolkningsvekst verden og Norge

År	Befolkningstall Norge	Befolkningstall verden
1950	3 250 000	
1990	4 233 000	5,3 mrd.
2000	4 478 000	

2019	5 328 212	7,7 mrd.
2021	5 402 171	
2030		8,5 mrd,
2040	5 856 848	
2050		9,7 mrd.
2060	6 073 637	
2080	6 197 498	
2100	6 253 696	10,8 mrd.

Flere mennesker betyr at matproduksjonen må øke, og som tidligere påpekt må matproduksjonen økes med ca. 70 % for å kunne dekke matproduksjonen til alle menneskene på jorda i år 2050 (Meld. St. 9 (2011-2012), p. 11). Dette gjør at verden er svært avhengig av den jordbruksjorda som nå er tilgjengelig.

Som vi ser i figur 3 er Norge et land med lite jordbruksareal i forhold til andre land i verden (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021d).

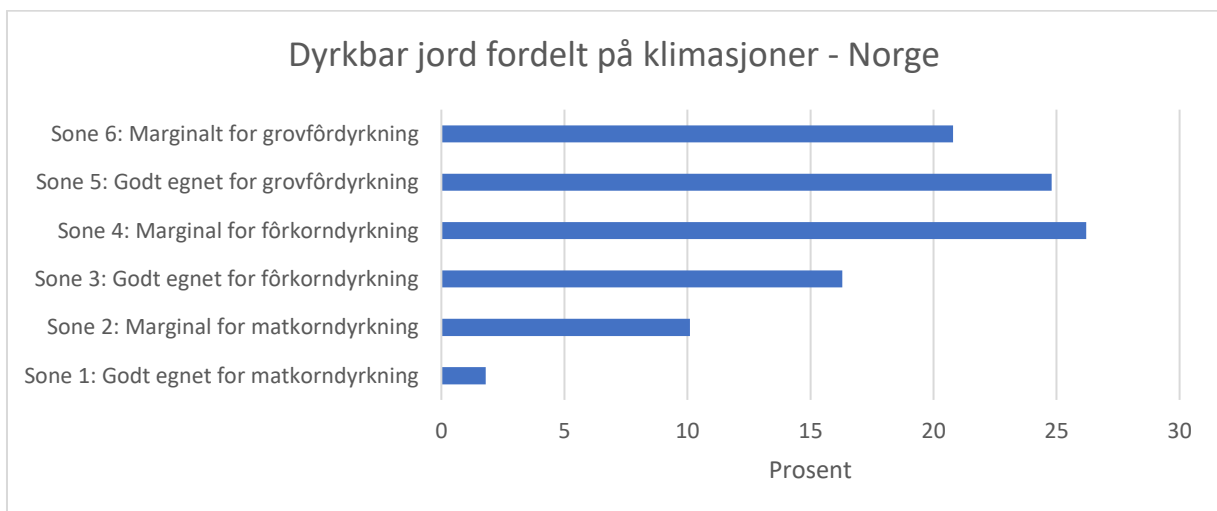
Figur 3 Jordbruksareal i prosent av landareal

I tillegg er Norge et langstrakt land som inneholder ulike typer klima etter hvor man befinner seg, med flere ulike geografiske forhold slik som kystlinje, store flate områder, dype fjorder, dype daler, høyfjell, fjell med høye spisse topper også videre. Fjellenes egenskap til å være skjermende kan gjøre at på den ene siden av fjellet er det lunt, mens på den andre siden er det kaldt. Med denne utfordrende topografien, klimaendringer, kort vekstsesong og kun ca. 3 prosent med landbruksareal som er egnet til matproduksjon, skal Norge skape matberedskap og matsikkerhet for nordmenn.

SSB opplyser at mellom 1999 og 2008 ble det lagt ned ca. 7 gårdsbruk hver eneste dag i Norge. Det betyr at antall gårdsbruk gikk ned i fra 70 000 til 49 000 stk., hvor det forsvant 380 000 dekar med fulldyrket jord (Rognstad, 2009). Februar 2022 hadde antall gårdsbruk sunket ytterligere, til 38 076 (Statistisk sentralbyrå, 2022). Dette er eiendommer som regel innehar våningshus, driftsbygninger, inn- og utmark, hvor det drives landbruk og/eller dyrehold. I 2006 var det registrert 190 634 landbrukseiendommer i Norge og i 2020 var dette tallet redusert til 180 087, en nedgang på 10 547 landbrukseiendom. Dette er eiendom som kan benyttes til jord og/eller skogbruk (Bye, 2019). Av disse 180 087 landbrukseiendommene er 159 870 eiendom med jordbruksareal (Statistisk sentralbyrå, 2021m).

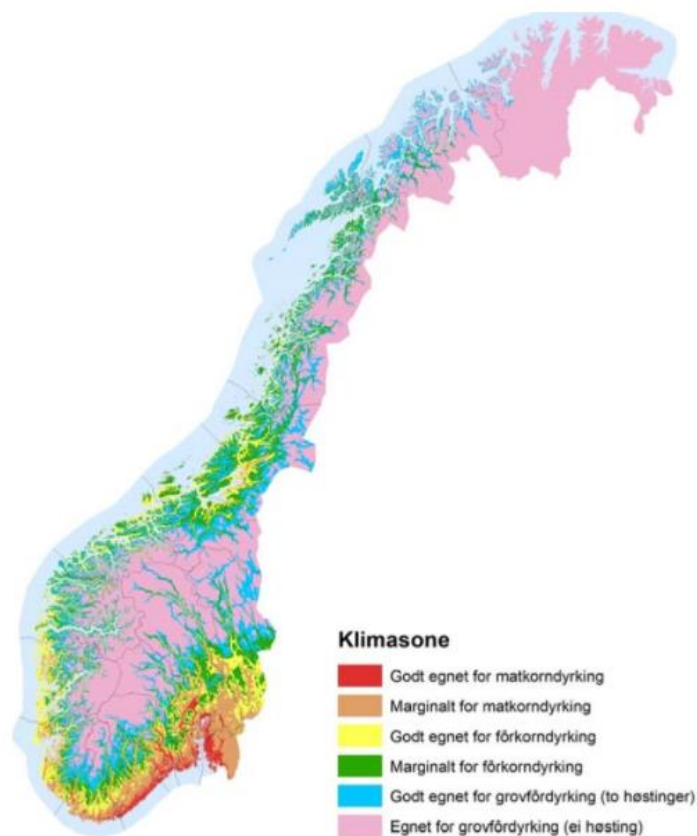
5.1.1 Klimasoner og jordbruksvekster

Arealbarometeret oppgir at Norge har et samlet areal på 323 689 613 dekar hvor av 12 727 584 dekar er dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, 2021a). Når det stilles spørsmål om hvor mye og hva Norge kan produsere, spiller klimasonene en svært viktig rolle. Figur 4 viser en oversikt over hvor godt egnet den dyrkbare jorda er for matproduksjon i Norge. Type sone er blant annet avhengig av klimaet. Norge er delt inn i 6 soner og som vi ser, er det kun 1,8 % dyrkbar jord i sone 1 som er godt egnet for matproduksjon (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021d).

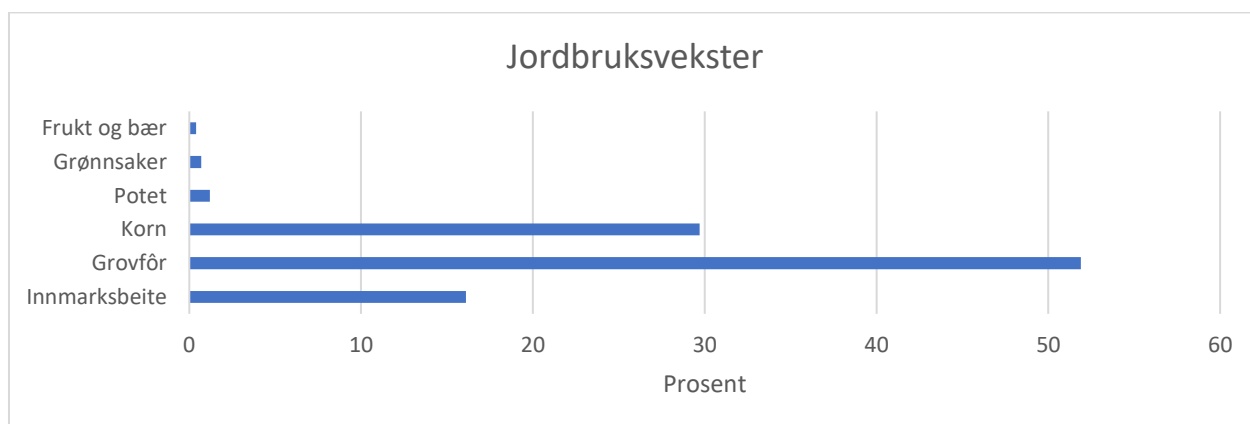
Figur 4 Dyrkbar jord fordelt på klimasoner i Norge

Norgeskartet i figur 5 gir en tydelig oversikt over hvordan klimasonene er fordelt i landet. Dette for å vise hvor mye geografisk beliggenhet spiller inn på vekst- og dyrkingsforholdet (Ulberg & Dalmannsdottir, 2018, p. 15).

Figur 5 Geografisk fordeling av agroklimatiske soner i Norge

På grunn av utfordrende klimatiske forhold kan ikke Norge produsere hva som helst utendørs, slik en del andre land har mulighet til. I Norge blir det hovedsakelig produsert korn, grovfôr, poteter, grønnsaker og noe frukt og bær

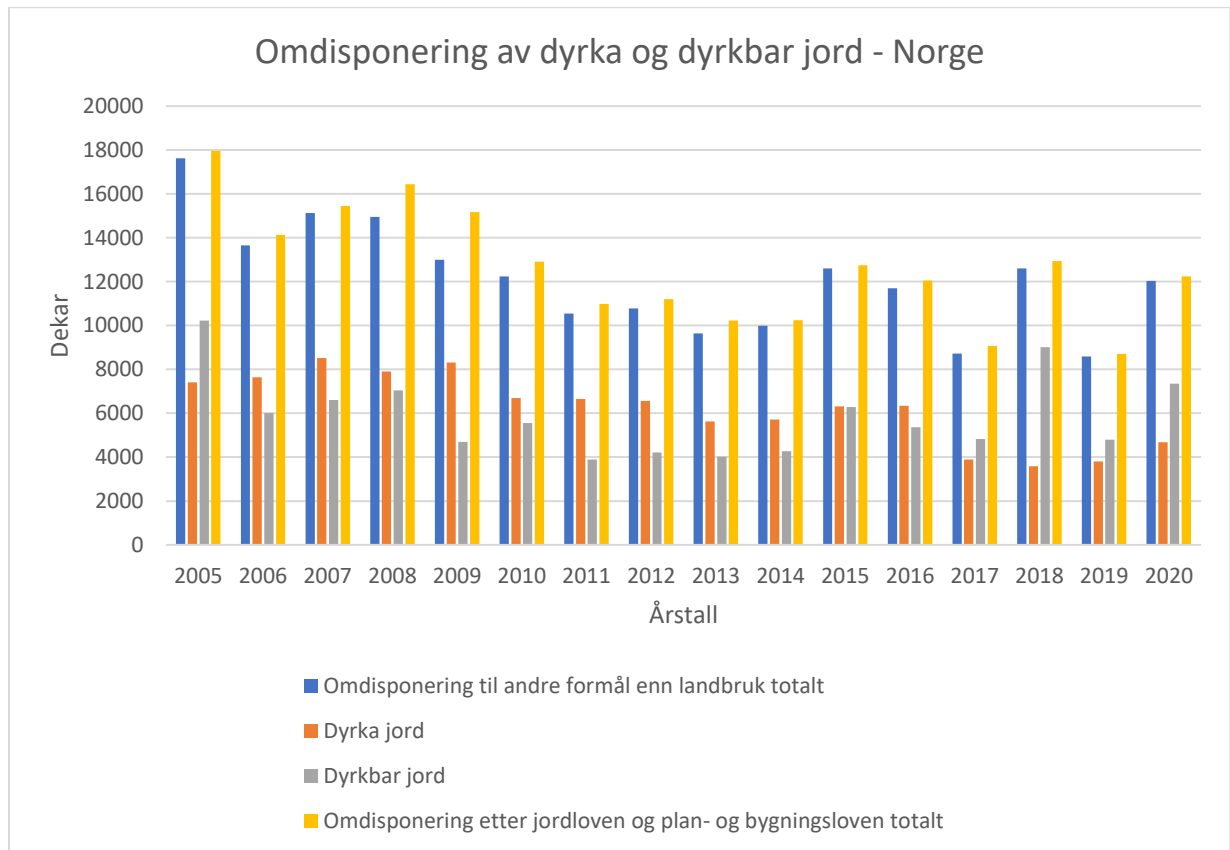

Figur 6 Jordbruksvekster i Norge

Figur 6 viser fordelingen av ulike jordbruksvekster i Norge. Store deler av det som produseres, 68 %, går til dyrefôr – grovfôr og vekster på innmarksbeite. Av råvarer dyrkes det mest korn, 29,7 % (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021d).

5.1.2 Jordvern og omdisponering

Jordvern er et viktig virkemiddel for å ta vare på matjorda, men statistikken viser at disse arealene likevel blir omdisponert til andre formål enn landbruk. Figur 7 viser en oversikt over omdisponering av dyrka og dyrkbar jord i Norge (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c).

Figur 7 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk og totalt etter jordloven og plan- og bygningsloven

Statistikken viser at det i perioden 2005-2020 har det blitt omdisponert total 202 457 dekar. Av dette har 193 771 dekar blitt omdisponert til andre formål enn landbruk. 99 609 dekar er areal med dyrka jord, som kommer inn under Norges nasjonale jordverns mål.

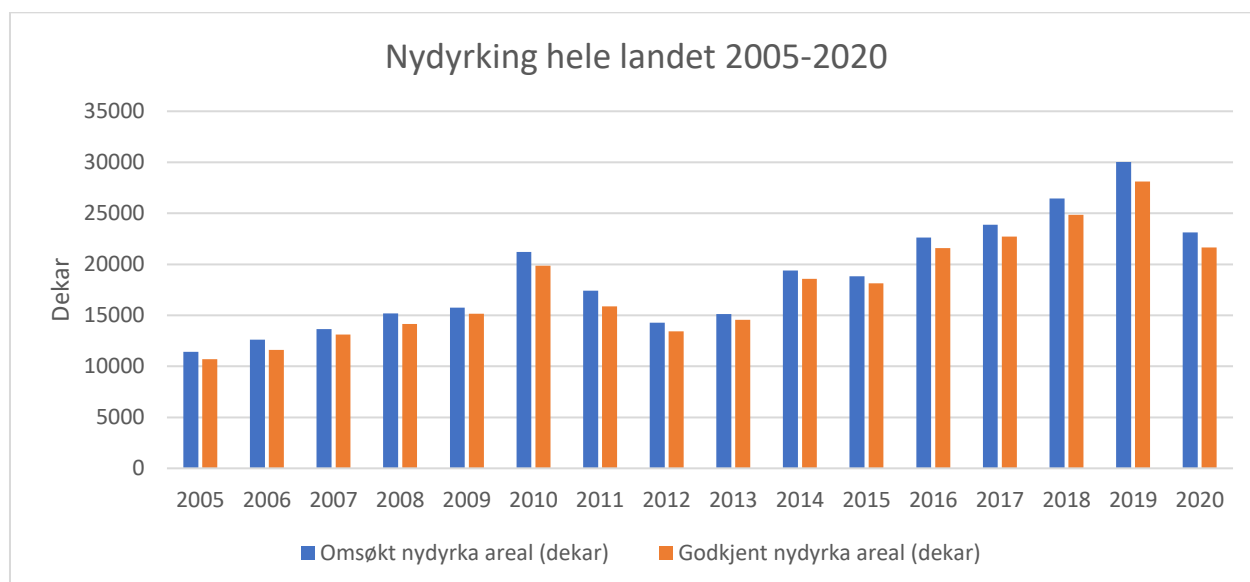
Tabell 6 viser hvilke formål 29 834 dekar med dyrka jord og 37 911 dekar med dyrkbar jord er benyttet til i perioden 2015-2020 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Tabell 6 Hvilke formål omdisponert jordbruksareal er benyttet til, 2015-2020

	Dyrka jord							Dyrkbar jord						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt
Omdisponert i alt etter Jordloven og Plan- og bygningsloven	6422	6670	4180	3908	3843	4812	29834	6327	5373	4889	9028	4865	7429	37911
Annent bebyggelse og anlegg	383	257	118	141	198	136	1233	2302	348	545	301	171	428	4095
Annet landbruksformål, feks. tilleggsnæringer	149	353	174	158	78	131	1043	184	250	67	13	45	62	621
Boligbebyggelse, inkludert uteoppholdsareal	1891	1357	1564	1187	841	805	7644	1098	813	701	564	673	385	4234
Bruk og vern av sjø og vassdrag, med tilhørende strandsone	4	1	4	1	4	1	14	5	1	4	29	2	8	48
Forsvaret	650	51	0	123	0	19	843	0	0	0	4918	1983	72	6974
Fritidsbebyggelse	172	155	100	151	100	86	764	416	182	1357	349	140	427	2871
Golfbane	0	0	0	1	105	45	151	0	34	14	4	0	290	342
Grønnstruktur	435	319	216	270	135	101	1476	214	382	456	400	174	594	2220
Kombinasjoner av hovedformål	98	232	83	96	27	65	600	22	44	7	178	140	219	610
Landbruks-, natur- og friluftsområder, spredt utbygging	13	5	10	1	5	4	38	41	27	0	6	7	2	83
Landbruks-, natur- og friluftsområder der landbruk er utelukket	13	20	39	6	72	180	329	356	6	96	132	69	253	911
Næringsbebyggelse / virksomhet	593	450	376	471	594	589	3073	754	1624	430	1027	602	2380	6816
Offentlig eller privat tjenesteyting	278	238	292	264	188	121	1382	114	111	167	171	49	30	642
Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur	1633	2899	918	722	1456	2394	10023	783	1540	983	920	733	2206	7165
Skogplanting	109	333	287	317	40	135	1221	40	11	63	16	77	74	281

5.1.3 Nydyrking

Nydyrking er et av flere tiltak som kan være en slags erstatning når et areal med dyrka jord blir omdisponert. Dette er jordbruksareal som har ligget brakk i over 30 år og som kan dyrkes opp og klargjøres for drift (Forskrift om nydyrking, 1997).

Figur 8 Nydyrking i Norge 2005-2020

Figur 8 viser at i 2005-2020 ble det levert inn totalt 12 161 søknader om nydyrking. Omsøkt areal er 301 001 dekar, av dette ble 284 049 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

5.1.4 Vernet areal

Naturmangfold er viktig for Norge, og oppdeling av disse områdene gjør at leveområdene for dyr og planter ødelegges. Naturvern er med på å bevare mangfoldet, ta vare på kulturminner og de spesielle egenskapene landskapet innehar. Områdene er vernet for å unngå inngrep eller forstyrrelser.

Hvor mye areal som er vernet i de ulike fylkene varierer, fra 3 til 30 %. Fylkene på Østlandet har mindre areal med vern enn fylker andre steder i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2017).

Tabell 7 viser en oversikt over hvor store og hvor mange areal Norge har av de ulike verneformene nasjonalpark, naturreservat, landskapsvernområde, marint vern og annet vern (Statistisk sentralbyrå, 2021n).

Tabell 7 Områder vernet etter naturmangfoldloven, fastlands-Norge

2020	Vernet areal totalt (km ²)	Vernet landareal (km ²)	Andel vernet landareal (%)	Vernet havareal (km ²)	Andel vernet havareal - territorialfarvannet (%)	Antall verneområder totalt
Alle verneformer*	61962	56799	17,5	5162	3,5	3170
Nasjonalpark	33070	31614	9,8	1456	1	40
Naturreservat	9159	7554	2,3	1606	1,1	2457
Landskapsvernområde	18320	17247	5,3	1073	0,7	196
Marint vern	1081	0	0	1081	0,7	15
Annet vern	643	393	0,1	250	0,2	462

*Noen vernede arealer tilhører flere verneformer. Totalt vernet areal er derfor mindre enn sum vernet areal for alle verneformene.

Markaloven/markagrensa - en lov om et generelt byggeforbud i marka som ble opprettet i 2009 på grunn av stort press på naturområdene i Oslo og nærliggende kommuner.

Markaarealet strekker seg utover flere fylker og kommuner, totalt ca. 1 700 km² (Ødegaard, 2017). Se vedlegg 5. Formålet med loven «er å fremme og tilrettelegge for friluftsliv, naturopplevelse og idrett. Loven skal sikre Markas grenser og bevare et rikt og variert landskap og natur- og kulturmiljø med kulturminner. Det skal samtidig tas hensyn til bærekraftig bruk til andre formål» (Markaloven, 2009).

Landbruks-, natur- og friluftsområder (LNF) - er områder som er satt av i kommuneplanen til disse formålene, og hvor det ikke er tillatt å dele i fra eiendom eller å bygge til andre formål enn landbruksvirksomhet. Dette er arealer som kommunen mener har stor verdi når det kommer til landbruk, natur og friluftsliv.

5.2 Romerike

I kapittel 5.1 har jeg presentert tall for Norge som helhet og veien videre går nå til Østlandet og Romerike. Romerike er et distriktsområde i Viken. Siden 2000 har Romerike hatt den største befolkningsveksten av alle landets regioner. Dette kommer av at Romerike har hatt en

god nettoinnflytting og at den unge befolkning har hatt et høyt fødselsoverskudd. Det er kort vei til hovedstaden, noe som gjør det er attraktivt å bo på Romerike. I tillegg til hovedstaden har befolkningen kort vei til andre byer, store tettsteder og Gardemoen, som har gitt regionen en stor vekst av arbeidsplasser innenfor offentlig sektor og i det private næringslivet. Hvor lenge Romerike vil ha denne veksten kommer an på hvor gode kommunene og regionen er til å holde på og fremheve attraktiviteten med dette distriktområdet (Vareide, 2020).

Romerike består av 12 kommuner, hvor 5 er beregnet som Øvre Romerike og 7 kommer inn under Nedre Romerike. Min case omhandler Nedre Romerike, men jeg ønsker å inkludere Øvre Romerike i starten. Bakgrunnen for dette er byggingen av Gardemoen flyplass som åpnet i 1998, og som har en beliggenhet i Nannestad og Ullensaker kommune.

Figur 9 Kart over Romerike

Kart utarbeidet av Geodataavdelingen, gamle Skedsmo kommune. Kartgrunnlag: Statens kartverk (Norsk kommunalteknisk forening, 2011). Kartet er fra før kommunesammenslåingen. Kommunene Skedsmo, Sørums og Fet er nå slått sammen og heter i dag Lillestrøm kommune, Oslo tilhører ikke Romerike.

5.2.1 Befolkningsvekst

Tabell 8 er opprettet for å få en oversikt over befolkningsveksten på Romerike pr kommune i fra 1998 til 2021 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Samtlige kommuner har hatt en befolkningsvekst i denne perioden.

Tabell 8 Antall innbyggere pr kommune/år fra 1998K1 til 2021K1

År	NEDRE ROMERIKE								ØVRE ROMERIKE					
	Lillestrøm	Lørenskog	Nittedal	Rælingen	Aurskog-Høland	Enebakk	Gjerdrum	Totalt	Ullensaker	Eidsvoll	Nes	Nannestad	Hurdal	Totalt
1998 K1	57 876	28 905	17 892	14 296	13 053	8 393	4 304	144 719	19 120	16 797	15 873	8 451	2 611	62 852
2000 K1	60 105	29 505	18 639	14 493	13 235	8 680	4 554	149 211	20 160	17 524	16 288	8 967	2 648	65 587
2005 K1	64 586	30 675	19 578	14 797	13 942	9 297	5 064	157 939	24 556	18 637	18 025	10 141	2 602	73 961
2010 K1	73 330	32 730	20 939	15 591	14 982	10 176	5 821	173 569	29 088	20 689	18 827	10 927	2 617	82 148
2013 K1	77 705	34 320	21 971	16 420	15 951	10 560	6 264	183 191	31 743	22 142	19 819	11 505	2 685	87 894
2016 K1	81 339	36 368	22 857	17 426	16 568	10 870	6 323	191 751	34 189	23 811	20 783	12 267	2 837	93 887
2019 K1	85 757	40 106	24 089	18 161	17 390	11 026	6 823	203 352	38 234	24 919	21 885	13 685	2 864	101 587
2021 K1	86 953	42 740	24 454	18 730	17 591	11 065	7 043	208 576	40 943	26 451	23 627	14 797	2 869	108 687
Økning: 1998 til 2021	29 077	13 835	6 562	4 434	4 538	2 672	2 739	63 857	21 823	9 654	7 754	6 346	258	45 835

5.2.2 Antall boliger

Med befolkningsvekst, øker også antall boliger. SSB har en oversikt på hvor mange boliger som er registret siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Med bolig menes: enebolig, tomannsbolig, rekkehus, kjedehus, andre småhus, boligblokk, bygning for bofellesskap og andre bygningstyper. Både bebodd og ubebodd boliger er inkludert i tabell 9.

Tabell 9 Antall boliger registret i 2006-2021, bebodde og ubebodde

	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
K-3026 Aurskog-Høland	6351	6668	6847	7112	7410	7661	7935	8079	8275	8373
K-3027 Rælingen	6515	6546	6627	6739	6946	7150	7294	7440	7592	7648
K-3028 Enebakk	3795	3982	4022	4119	4201	4288	4348	4395	4438	4477
K-3029 Lørenskog	12846	13293	13553	13892	14260	15107	16360	17170	17562	18513
K-3030 Lillestrøm	28441	30365	31914	32683	33742	34499	36027	36834	36821	37607
K-3031 Nittedal	7765	8008	8327	8471	8796	8988	9397	9597	9657	9840
K-3032 Gjerdrum	2129	2227	2272	2351	2435	2466	2703	2734	2794	2919
K-3033 Ullensaker	10811	11768	12524	12951	13658	14267	15408	16299	16684	16967
K-3034 Nes	7625	7936	8622	8456	8759	9069	9413	9661	10108	10331
K-3035 Eidsvoll	8266	8789	9121	9450	9864	10253	10697	11011	11245	11539
K-3036 Nannestad	4378	4565	4584	4681	4773	5051	5455	5761	5960	6164
K-3037 Hurdal	1265	1289	1284	1315	1351	1427	1461	1467	1465	1491

Romerike har i perioden 2006 til 2021 hatt en økning på 35 682 boliger. Nedre Romerike har hatt en økning på 21 535 boliger, og Øvre Romerike en økning på 14 147 boliger. Dette er tall

som senere i oppgaven skal brukes til å regne ut et estimert antall på hvor mange boliger som må bygges i fremtiden med tanke på befolkningsveksten.

5.2.3 Omdisponering

Tabell 10 viser en samlet oversikt over hva som er omdisponert av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, og omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk på Romerike (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). For å få et bilde på hvor stort areal det er snakk om, er antall dekar omgjort til antall fotballbaner (areal fotballbane 7,14 dekar). Alle kommuner har omdisponert store areal med dyrka og dyrkbar jord siden 2005

Tabell 10 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk i dekar pr kommune

Kommune		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Totalt	Fotballbaner
K-3026 Aurskog-Høland	Omdisp. av dyrka jord	20	2	6	37	21	1	0	1	10	7	1	6	0	20	4	5	141	20
	Omdisp. av dyrkbar jord	6	0	0	3	7	28	19	1	0	1	4	2	0	0	0	0	71	10
K-3027 Rælingen	Omdisp. av dyrka jord	0	0	0	1	25	0	1	0	0	0	30	11	16	6	2	1	93	13
	Omdisp. av dyrkbar jord	6	1	0	17	0	33	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	59	8
K-3028 Enebakk	Omdisp. av dyrka jord	6	5	6	2	35	28	2	7	55	6	2	11	0	0	9	0	174	24
	Omdisp. av dyrkbar jord	1	0	8	0	60	1	1	27	7	34	2	0	0	0	3	9	144	20
K-3029 Lørenskog	Omdisp. av dyrka jord	0	2	453	1	0	0	0	76	5	2	1	0	9	9	16	10	574	80
	Omdisp. av dyrkbar jord	0	0	0	1	3	0	0	5	0	0	3	2	2	0	0	..	16	2
K-3030 Lillestrøm	Omdisp. av dyrka jord	2	51	61	16	21	107	78	21	165	25	37	95	35	133	213	15	1060	148
	Omdisp. av dyrkbar jord	48	6	55	93	25	0	63	35	4	2	28	14	2	90	43	..	508	71
K-3031 Nittedal	Omdisp. av dyrka jord	32	9	0	1	1	2	27	3	0	43	5	31	80	6	0	2	240	34
	Omdisp. av dyrkbar jord	11	16	5	11	22	1	7	8	14	12	66	12	46	51	4	3	286	40
K-3032 Gjerdrum	Omdisp. av dyrka jord	0	10	4	1	16	2	0	8	4	0	19	1	32	9	0	..	106	15
	Omdisp. av dyrkbar jord	0	1	1	0	0	4	1	8	0	1	11	0	1	2	0	..	30	4
K-3033 Ullensaker	Omdisp. av dyrka jord	152	100	137	18	4	1	0	0	24	93	0	156	144	139	5	14	987	138
	Omdisp. av dyrkbar jord	1265	455	12	28	3	1	286	118	18	145	23	278	55	3784	0	407	6878	963
K-3034 Nes	Omdisp. av dyrka jord	2	3	431	15	202	23	25	5	15	43	10	9	34	4	2	..	823	115
	Omdisp. av dyrkbar jord	2	3	1113	12	4	1	7	0	11	0	0	1	9	0	0	2	1165	163
K-3035 Eidsvoll	Omdisp. av dyrka jord	16	29	54	56	26	75	32	97	69	15	1	221	13	10	30	5	749	105
	Omdisp. av dyrkbar jord	1	2	83	9	7	60	0	0	1	7	1	36	0	855	78	1	1141	160
K-3036 Nannestad	Omdisp. av dyrka jord	12	4	3	73	1	14	20	5	1	1	8	10	13	0	5	1	171	24
	Omdisp. av dyrkbar jord	67	32	41	12	1	98	4	2	0	14	121	1	54	371	151	61	1030	144
K-3037 Hurdal	Omdisp. av dyrka jord	1	26	24	19	1	5	80	11	7	26	1	0	1	5	0	1	208	29
	Omdisp. av dyrkbar jord	4	165	11	0	23	26	106	45	21	4	5	10	28	0	0	2	450	63

5.2.4 Nydyrking

I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 201 søknader på Romerike. Omsøkt areal var 5 512 dekar, av dette ble 5 245 godkjent som nydyrking. Tar vi for oss kommunene på Nedre Romerike ble det sendt inn 62 søknader, hvor omsøkt areal var 1 017 dekar. Av dette ble 905 godkjent som nydyrking. For kommunene på Øvre Romerike ble det sendt inn 139 søknader. Omsøkt areal var 4 495 dekar, hvor 4 340 dekar ble godkjent (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Antall dekar nydyrking pr kommune vises i vedlegg 6.

5.3 Kommunene på nedre Romerike

5.3.1 Aurskog-Høland kommune (K-3026)

Aurskog-Høland er en stor landbruks- og skogkommune med spredt tettsteds- og boligkultur. Dette tyder på at kommunen ønsker at innbyggerne skal ha god plass med en romslig og variert natur rundt seg. Landbruket er en viktig aktør innenfor miljø og næring. Mye areal med dyrka jord ligger tett inntil tettstedene i kommunen, slik at det blir ekstra viktig å forsterke jordvernet imot det presset som kommer med befolkningsveksten. En bærekraftig arealplanlegging er avgjørende (Aurskog-Høland, 2021, p. 11). Kommunen ønsker å opprettholde «en grønn kommune» og ta vare på landbruksmiljøet som ligger tett på de prioriterte utbyggingsområdene. For å løse dette på en best mulig måte «*legger kommunen opp til en kombinasjon av småhusbebyggelse i sentrumsnære skogområder, kombinert med fortetting og transformasjon i eksisterende utbyggingsområder i sentrum, slik at dyrka mark i størst mulig grad ivaretas*» (Aurskog-Høland, 2021, p. 36). Det poengteres samtidig at utbygging utenfor disse områdene bør skje innenfor allerede etablerte byggeområdet. Vern av jordbruksområder, kulturminner, biologisk mangfold også videre utenfor de prioriterte tettstedene skal styrkes (Aurskog-Høland, 2021, p. 35).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 17 591 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 18 497, og videre øke til 20 625 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021e).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 1 144 804 dekar, hvor 9,2 % er landbruksareal (8,9 % av dette er fulldyrket jord) og hele 72,9 % er dekket av skog. Kun 1,9 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021b). For å se på arealfordelingen over tid, brukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-a). Se tabell 11.

Tabell 11 Arealfordeling i Aurskog-Høland 2019-2010

Tall fra NIBIO	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	101 435	9,6	101440	9,7	101 520	9,7	100530	9,6	100479	9,6	100351	9,6
Overflatedyrka jord	100	0,0	106	0,0	106	0,0	44	0,0	44	0,0	47	0,0
Innmarksbeite	3 301	0,3	3289	0,3	3 627	0,3	4163	0,4	4159	0,4	3910	0,4
Produktiv skog	837 657	79,6	837687	79,7	837 255	79,7	836368	79,7	836557	79,7	837064	79,7
Uproduktiv skog	25 258	2,4	25261	2,4	25 253	2,4	25079	2,4	25085	2,4	25095	2,4
Open myr	53 758	5,1	53758	5,1	53 746	5,1	53838	5,1	53838	5,1	53966	5,1
Open jorddekt fastmark	6 417	0,6	6417	0,6	6 265	0,6	12269	1,2	15552	1,5	16244	1,5
Open skrin fastmark	851	0,1	851	0,1	840	0,1	416	0,0	421	0,0	422	0,0
Bebyggd	15 125	1,4	15092	1,4	15 006	1,4	10478	1,0	7056	0,7	6122	0,6
Samferdsel	6 976	0,7	6977	0,7	6 975	0,7	6654	0,6	6654	0,6	6628	0,6
Totalt kartlagt i AR5	1 050 878	99,9	1 050 878		1 050 593		1 049 833		1 049 833		1 049 849	

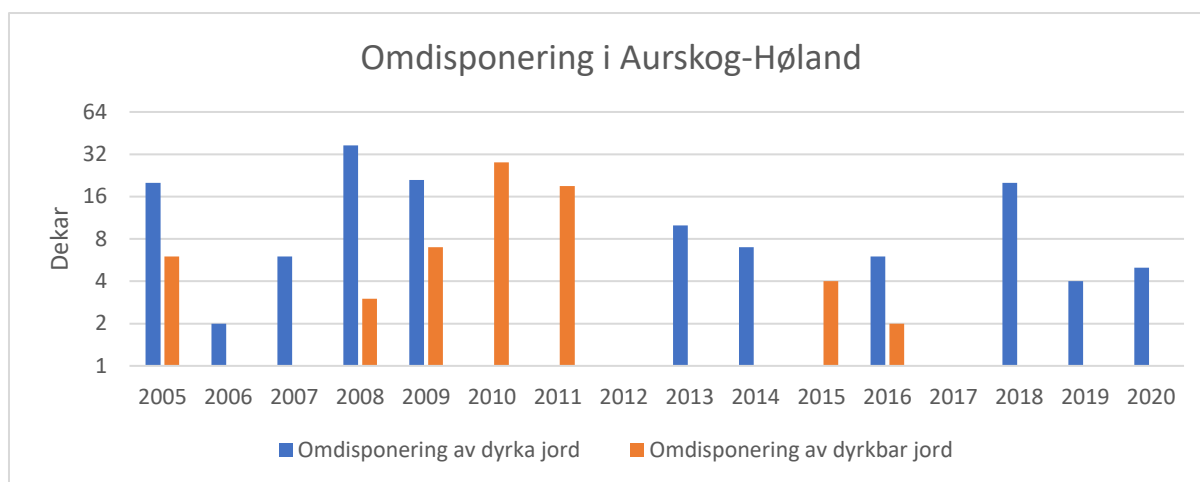
Naturvern: Det opplyses om at kommunen har 30 310 dekar med vernet areal. Av dette er 29 870 dekar naturreservat og 440 dekar er «annet vern» (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c).

Bolig type og antall: Tabell 12 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registret i kommunen siden 2006 og frem til 2021 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 12 Antall boliger registrert i Aurskog-Høland kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	5515	5601	5654	5749	5861	5926	5986	6026	6058	6088
Tomannsbolig	203	230	262	298	325	340	361	386	425	437
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	332	419	458	511	573	624	669	709	717	717
Boligblokk	138	248	311	378	475	590	728	770	866	914
Bygning for bofellesskap	41	41	31	43	42	42	58	58	68	68
Andre bygningstyper	122	129	131	133	134	139	133	130	141	149
TOTALT	6351	6668	6847	7112	7410	7661	7935	8079	8275	8373

Omdisponering: Med en slik økning i antall boliger og på grunn av beliggenheten til store arealer med dyrka og dyrkbar jord, er det naturlig at det har blitt gjennomført omdisponering. Figur 10 viser at i perioden 2005-2020 ble det samlet omdisponert 141 dekar med dyrka jord og 71 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 10 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 26 søknader til Aurskog- Høland kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 498 dekar, av dette ble 424 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Aurskog-Høland er det kartlagt 67 249 dekar med dyrkbar jord, 76,9 % av dette arealet ligger i sone 2 og 23,1 % ligger i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021b).

5.3.2 Rælingen kommune (K-3027)

Kommunens visjon er «Rælingen – den grønne, nære og inkluderende kommunen» (Rælingen kommune, 2021, p. 4). I denne visjonen er de spesielt opptatt av bærekraftige løsninger. Dette innebærer blant annet å ta vare på marka, naturreservater og matjorda, slik at generasjoner som kommer skal kunne ta disse i bruk (Rælingen kommune, u.å.). I kommuneplan 2022-2033 «samlet oversikt mål og strategier» står det blant annet at kommunen skal jobbe mot en nullvisjon for nedbygging av matjord (Rælingen kommune, 2021, p. 19). Kommunen har en kommunedelplan landbruk 2016-2027 som skal bidra til at kommunen tar vare på ressursene som er tilgjengelig i fra naturen i møte med klimautfordringene og utbyggingspresset i fra Oslo-regionen. Temaene kommunen har valgt å satse på er (Rælingen kommune, 2016, p. 4):

- Matproduksjon – vil ta vare på matjorda, øke kompetansen og jobbe for økt produksjon.
- Næringsutvikling – vil legge til rette for næringsvirksomhet og markedsføring av lokal mat. Kommunen skal samarbeide med landbruket og legge til rette for urbant landbruk.

- Kulturlandskap og kulturminner – ta vare på biologisk mangfold og ivareta natur- og kulturminner.
- Klima, energi og forurensning – bærekraftig landbruksdrift bidrar til bedre klima og mindre forurensning.
- Friluftsliv og folkehelse – landbruksareal er viktig for friluftsliv og folkehelse. Kommunen skal ivareta samarbeidet mellom landbruket og friluftslivet.
- Beredskap landbruk – matsikkerhet for befolkningen.

Retningslinjer for arealbruk er forankret i kommuneplanen. Strategien henviser til «Grønn strek» som er grensen mellom byggeområder og LNF-områder, som betyr at utbygging i skogsområder skal prioriteres før utbygging på dyrket mark (Rælingen kommune, 2016, p. 8).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 18 969 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 21 243, og videre øke til 23 633 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021k).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 71 682 dekar, hvor 8,8 % er landbruksareal (6,5 % av dette er fulldyrket jord) og hele 59,5 % er dekket av skog. 7,5 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021i). For å se på arealfordelingen over tid, bukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021o). Se tabell 13.

Tabell 13 Arealfordeling i Rælingen kommune 2019-2010

	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Tall fra NIBIO												
Fulldyrka jord	4 668	8,3	4668	8,3	4 642	8,2	4645	8,2	4650	8,2	4650	8,2
Overflatedyrka jord	239	0,4	239	0,4	239	0,4	239	0,4	170	0,3	170	0,3
Innmarksbeite	1 399	2,5	1395	2,5	1394	2,5	1384	2,5	1075	1,9	1075	1,9
Produktiv skog	41 830	74,1	41884	74,2	41864	74,2	41874	74,3	42593	75,5	42593	75,5
Uproduktiv skog	866	1,5	867	1,5	866	1,5	866	1,5	675	1,2	675	1,2
Open myr	657	1,2	657	1,2	657	1,2	657	1,2	652	1,2	652	1,2
Open jorddekt fastmark	1 381	2,4	1397	2,5	1421	2,5	1417	2,5	1721	3,1	1719	3
Open skrin fastmark	111	0,2	145	0,3	145	0,3	145	0,3	117	0,2	117	0,2
Bebyggd	4 517	8	4422	7,8	4419	7,8	4419	7,8	3913	6,9	3913	6,9
Samferdsel	840	1,5	835	1,5	835	1,5	835	1,5	653	1,2	652	1,2
Totalt kartlagt i AR5	56 508	100,1	56509	100,1	56482	100,2	56481	100,2	56218	99,7	56126	99,7

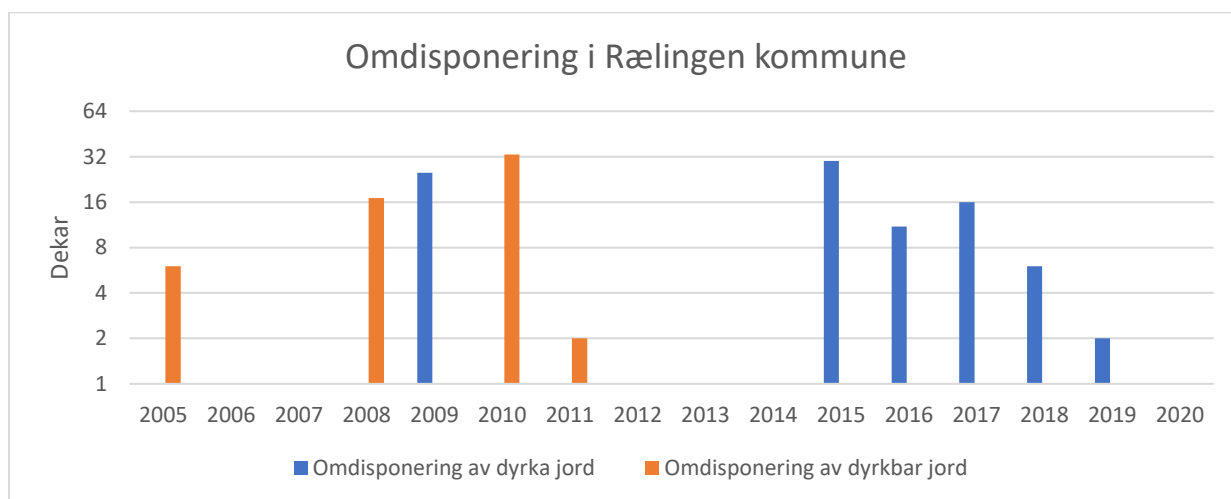
Naturvern: SSB opplyser om at kommunen har 24 420 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg strekker markagrensa seg inn i kommunen.

Boligtype og antall: Tabell 14 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registret i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 14 Antall boliger registrert i Rælingen kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	2628	2602	2658	2738	2883	2987	3058	3085	3128	3178
Tomannsbolig	452	470	555	581	596	595	607	629	623	629
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	1059	1057	1046	1051	1089	1151	1199	1241	1248	1248
Boligblokk	2288	2330	2282	2282	2283	2322	2336	2378	2471	2472
Bygning for bofellesskap	32	32	32	32	37	37	37	52	52	52
Andre bygningstyper	56	55	54	55	58	58	57	55	70	69
TOTALT	6515	6546	6627	6739	6946	7150	7294	7440	7592	7648

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 11 viser at i perioden 2005-2020 ble det samlet omdisponert 93 dekar med dyrka jord og 59 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 11 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 0 søknader til Rælingen kommune om nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Rælingen kommune er det kartlagt 583 dekar med dyrkbar jord, hvor 6 % ligger i sone 1 og 94 % ligger i sone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021i).

5.3.3 Enebakk kommune (K-3028)

I Enebakk kommune har skogen og jordbruket lenge vært en viktig del av identiteten. En av kommunens fire overordnede og langsiktige utviklingsmål er å legge til rette for et levende

landbruk og bevare biologisk mangfold, naturlandskap og jordbruksområder. Hvor det skrives at i størst mulig grad skal jordbruksareal opprettholdes og at kommunen ønsker å unngå å omdisponere god og svært god matjord. Jordbruksarealene er også sett på som svært viktig når det kommer til friluftsliv, naturmangfold og folkehelse (Enebakk kommune, 2015, p. 14). For å kunne gjennomføre en bærekraftig samfunnsutvikling blir det blant annet viktig å legge til rette for økt produksjon, opprettholde en bærekraftig landbruksnæring og at det i størst mulig grad vernes om jordbruksarealene (Enebakk kommune, 2015, p. 13).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 11 180 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 11 866, og videre øke til 13 062 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021f).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 232 583 dekar, hvor 13,2 % er landbruksareal (11,5 % av dette er fulldyrket jord) og hele 64,5 % er dekket av skog. Kun 3,5 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021c). For å se på arealfordelingen over tid, brukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021j). Se tabell 15.

Tabell 15 Arealfordeling i Enebakk kommune 2019-2010

Tall fra NIBIO	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	26 654	13,6	26737	13,7	26 520	13,6	26575	13,6	26677	13,6	26805	13,7
Overflatedyrka jord	67		100	0,1	62		62		62		65	
Innmarksbeite	3 854	2	3703	1,9	4248	2,2	3854	2	3823	2	3683	1,9
Produktiv skog	148 811	76,1	184810	76,1	149079	76,3	149547	76,5	149610	76,5	149688	76,6
Uproduktiv skog	2 689	1,4	2686	1,4	2524	1,3	2526	1,3	2528	1,3	2534	1,3
Open myr	2 151	1,1	2151	1,1	2201	1,1	2201	1,1	2199	1,1	2199	1,1
Open jorddekt fastmark	2 343	1,2	2383	1,2	3457	1,8	3528	1,8	4170	2,1	4231	2,2
Open skrin fastmark	435	0,2	433	0,2	224	0,2	440	0,2	443	0,2	426	0,2
Bebyggd	6 477	3,3	6477	3,3	5251	2,7	5051	2,6	4265	2,2	4152	2,1
Samferdsel	1 574	0,8	1574	0,8	1503	0,8	1502	0,8	1305	0,8	1498	0,8
Totalt kartlagt i AR5	1 950 055	99,8	1 95054	99,8	1 95287	99,9	1 95286	99,9	1 95278	99,9	1 95278	99,9

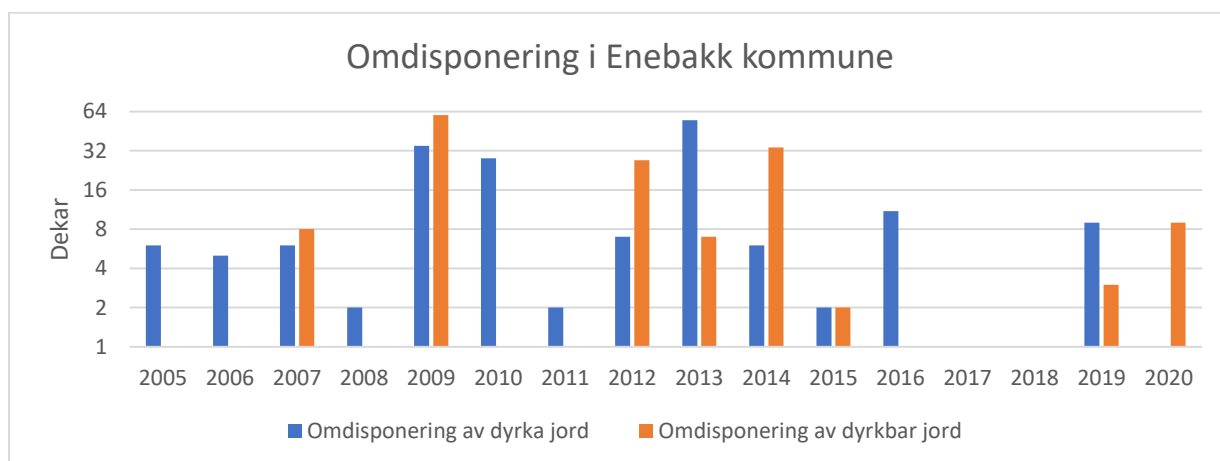
Naturvern: SSB opplyser om at kommunen har 22 320 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg finners markagrensa i kommunen.

Bolig type og antall: Tabell 16 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registret i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 16 Antall boliger registrert i Enebakk kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	2844	2931	2962	3049	3092	3103	3109	3119	3130	3136
Tomannsbolig	351	368	367	366	366	380	410	418	433	435
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	397	433	450	467	492	508	529	530	540	566
Boligblokk	64	103	103	97	106	145	145	173	185	191
Bygning for bofellesskap	22	22	22	22	22	29	29	29	24	24
Andre bygningstyper	117	125	118	118	123	123	126	126	126	125
TOTALT	3795	3982	4022	4119	4201	4288	4348	4395	4438	4477

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 12 viser at i perioden 2005-2020 ble det samlet omdisponert 174 dekar med dyrka jord og 144 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 12 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1 søknad til Enebakk kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 4 dekar, av dette ble 4 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Enebakk er det kartlagt 7 193 dekar med dyrkbar jord, hvor 100 % av arealet ligger i sone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021c).

5.3.4 Lørenskog kommune (K-3029)

Lørenskog ønsker å være en grønn kommune, der hvor naturen bevares og tas i bruk av innbyggerne. Kommunens visjon er «Sunn, grønn og mangfoldig» (Lørenskog kommune,

2017, p. 36). Store deler av befolkningsveksten i Lørenskog skal utvikles i områder som er satt av til fortetting. Arealer som LNF, skog, marka, viktig grønnstruktur og landbruksareal som ligger utenfor prioriterte vekstområder skal ikke omdisponeres til utbyggingsformål. Innenfor prioriterte vekstområder vil vekst gå foran vern (Lørenskog kommune, 2015, p. 5). Kommunen har en landbruksplan 2017-2028 som skal bidra til at kommunen tar vare på ressursene som er tilgjengelig i fra naturen i møte med klimautfordringene og utbyggingspresset i fra Oslo-regionen. Kommunen har valgt ut 5 temaer som skal prioriteres i landbruksplanens periode (Lørenskog kommune, 2017, p. 10):

- Matproduksjon – vil ta vare på matjorda, øke kompetansen og jobbe for økt produksjon.
- Næringsutvikling – vil legge til rette for næringsvirksomhet og markedsføring av lokal mat. Kommunen skal samarbeide med landbruket og legge til rette for urbant landbruk.
- Kulturlandskap og kulturminner – ta vare på biologisk mangfold og ivareta natur- og kulturminner
- Klima, energi og forurensning – bærekraftig landbruksdrift bidrar til bedre klima og mindre forurensning.
- Friluftsliv og folkehelse – landbruksareal er viktig for friluftsliv og folkehelse. Kommunen skal ivareta samarbeidet mellom landbruket og friluftslivet.

Hovedmål 4.1 er å sikre et sterkt jordvern, gjennomføre en streng praktisering for å unngå fradeling eller omdisponering av jordbruksarealer, gjøre arealene mer produktive, vurdere erstatningsareal for dyrket jord der hvor arealet går ut av drift, forbedre dårlige areal for å kunne ta disse i bruk til matproduksjon, bevare store jordbruksareal igjennom kommuneplanen og stille krav til at jordbruksareal utenfor prioriterte vekstområdene skal holde i hevd (Lørenskog kommune, 2017, p. 14). Og med økt bosetting og nedbygging av matjorda jobbes det samtidig med å se hvilke muligheter som finnes ved å ta i bruk andre areal for dyrking av mat i småskala. Slik som urbant landbruk – parselhager, kolonihager, skolehager, leie av landbruksjord, besøksgårder, grønne tak med mer. (Lørenskog kommune, 2017, p. 20).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 44 208 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 47 362, og videre øke til 52 919 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021i).

Arealfordelingen: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 170 546 dekar, hvor 8,4 % er landbruksareal (7,9 % av dette er fulldyrket jord) og hele 65,7 % er dekket av skog. 15,6 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021g). For å se på arealfordelingen over tid, bukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021m). Se tabell 17.

Tabell 17 Arealfordeling i Lørenskog kommune 2019-2010

Tall fra NIBIO	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	5 565	8,3	5425	8,1	5 631	8,4	5706	8,5	5919	8,8	6137	9,1
Overflatedyrka jord	1		1		1		1		2		2	
Innmarksbeite	372	0,6	372	0,6	372	0,6	366	0,5	382	0,6	274	0,4
Produktiv skog	46 012	68,4	46012	68,4	46152	68,6	46351	68,9	46302	68,8	46441	69
Uproduktiv skog	690	1	690	1	691	1	699	1	590	0,9	582	0,9
Open myr	274	0,4	274	0,4	274	0,4	274	0,4	257	0,4	258	0,4
Open jorddekt fastmark	3 090	4,6	3230	4,8	3063	4,6	3128	4,6	3189	4,7	3169	4,7
Open skrin fastmark	45	0,1	45	0,1	45	0,1	45	0,1	29		30	
Bebyggd	9 145	13,6	9145	13,6	8935	13,3	8896	13,2	8941	13,3	8868	13,2
Samferdsel	1 841	2,7	1841	2,7	1838	2,7	1536	2,3	1380	2,1	1249	1,9
Totalt kartlagt i AR5	67 035	99,7	67035	99,7	67002	99,6	67002	99,6	66991	99,6	67010	99,6

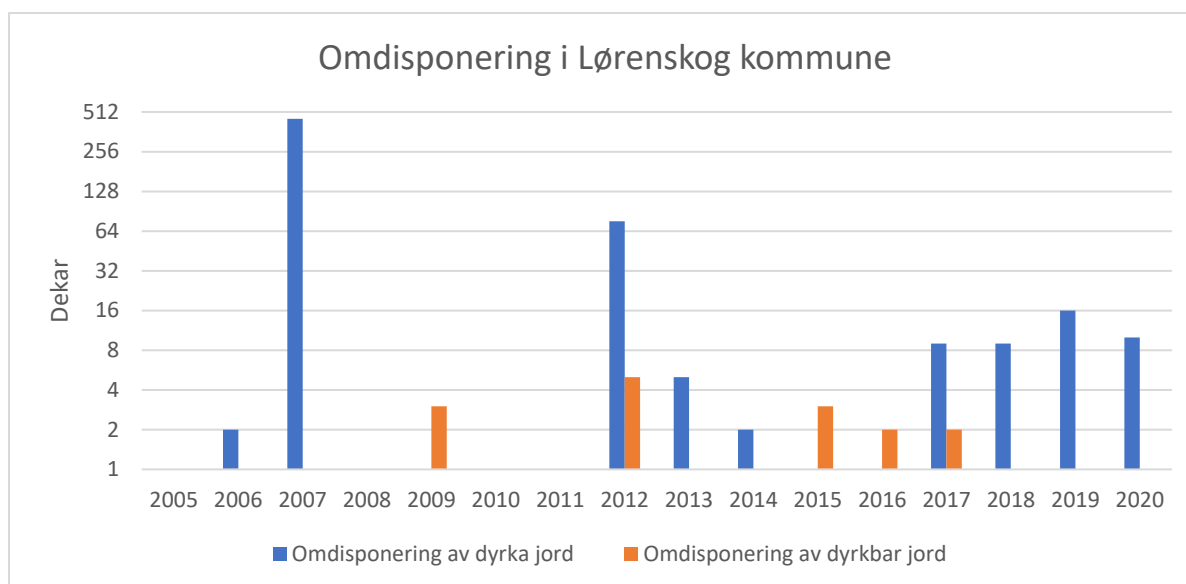
Naturvern: Hos SSB finner man at kommunen har 1 910 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg finners markagrensa i kommunen.

Boligtype og antall: Tabell 18 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registrert i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 18 Antall boliger registrert i Lørenskog kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	4888	4883	4854	4905	4937	5012	5064	5089	5113	5138
Tomannsbolig	1497	1560	1558	1573	1563	1572	1579	1577	1580	1585
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	2726	2761	2734	2792	2791	2829	3017	3109	3141	3179
Boligblokk	3294	3667	3955	4143	4622	5358	5915	6574	6832	7617
Bygning for bofellesskap	132	127	112	113	133	133	134	134	134	164
Andre bygningstyper	309	295	340	366	214	203	651	687	762	830
TOTALT	12846	13293	13553	13892	14260	15107	16360	17170	17562	18513

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 13 viser at i perioden 2005-2020 ble det samlet omdisponert 574 dekar med dyrka jord og 16 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 13 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1 søknad til Lørenskog kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 25 dekar, av dette ble 20 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Lørenskog er det kartlagt 1 437 dekar med dyrkbar jord, hvor 100 % ligger i sone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021g).

5.3.5 Lillestrøm kommune (K-3030)

Før kommunesammenslåing fantes ikke Lillestrøm kommune, men kommunene Sørums, Skedsmo og Fet. I folketall er Lillestrøm kommune den største kommunen på Romerike og er en regional by. I en kommune som har en slik stor befolkningsvekst vil det være avgjørende å finne en balanse mellom behovet for utbygging og til jordvern. Kommunens bestemmelser og retningslinjer §1-17 Vern av matjord – henvises det til jordloven §§ 9 og 12 som fortsatt skal være gjeldene i landbruksområder som er avsatt eller regulert til boligformål. Det er satt et krav om at matjord som fjernes på grunn av bygging skal gjenbrukes. Jorda skal flyttes til andre dyrkede eller dyrkbare arealer for videre bruk til matproduksjon. Samtidig skrives det at arealer med dyrket areal som tas ut av drift, bør det vurdere erstatningsareal (Lillestrøm kommune, 2019, p. 19).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 88 493 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 93 596, og videre øke til 104 275 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021h).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 456 607 dekar, hvor 25,9 % er landbruksareal (24,2 % av dette er fulldyrket jord) og 51,2 % er dekket av skog. Kun 7,3 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021f). For å se på arealfordelingen over tid, bukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021i). Se tabell 19.

Tabell 19 Arealfordeling i Lillestrøm kommune 2019-2010

Tall fra NIBIO	Lillestrøm		Skedsmo + Fet + Sørum									
	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	110 606	27	110 998	26,9	111 305	26,9	111299	26,9	112176	27,2	112329	20,5
Overflatedyrka jord	47	0	48	0	48	0	48	0	40	1,1	85	0
Innmarksbeite	7 715	1,9	7701	1,9	7 694	1,9	7717	1,9	8494	2,1	96362	17,6
Produktiv skog	227 622	55,5	229 528	55,5	229 065	55,4	229137	55,5	229165	55,5	142532	26
Uproduktiv skog	9 825	2,4	9866	2,4	10 394	2,5	10407	2,5	9767	2,4	6877	1,3
Open myr	3 965	1	3974	1	3 971	1	3971	1	3998	1	7994	1,5
Open jorddekt fastmark	16 709	4,1	16958	4,1	16 953	1,1	16908	4,1	19138	4,6	13146	2,4
Open skrin fastmark	439	0,1	445	0,1	444	0,1	443	0,1	379	0,1	3899	0,7
Bebyggd	26 911	6,6	27236	6,6	26 809	6,5	26767	6,5	23973	5,8	21581	3,9
Samferdsel	6 489	1,6	6573	1,6	6 465	1,6	6465	1,6	5975	1,4	142747	26,1
Totalt kartlagt i AR5	410 328	100,1	413327		413148		413162		413105		547552	

Naturvern: SSB opplyser om at kommunen har 40 240 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg finnes markagrensa i området gamle Skedsmo kommune.

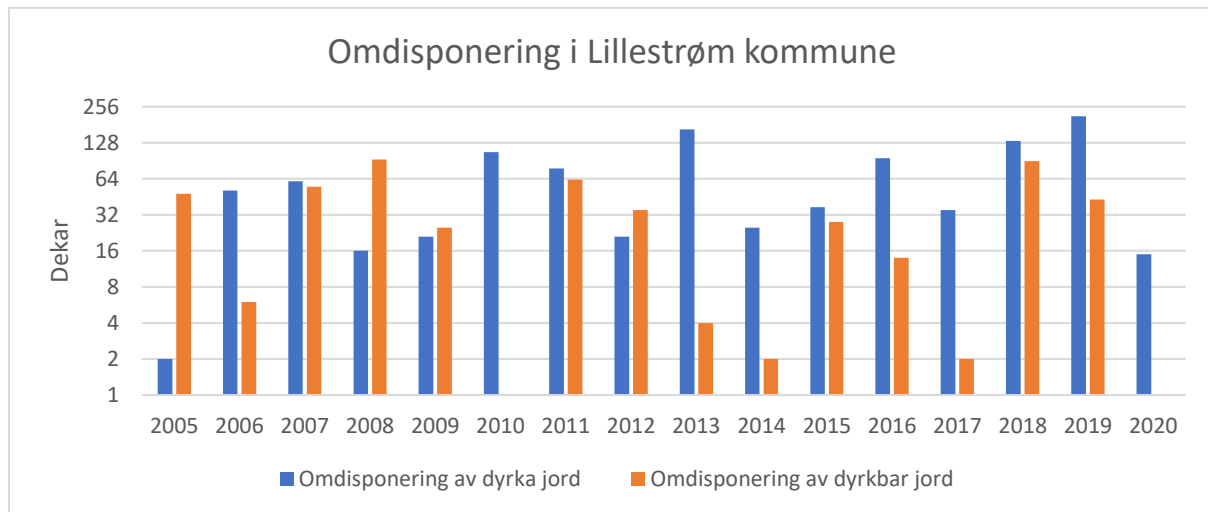
Boligtype og antall: Tabell 20 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registrert i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 20 Antall boliger registrert i Lillestrøm kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	12867	13097	13530	13735	13962	14135	14270	14332	14136	14195
Tomannsbolig	4233	4282	4327	4347	4438	4511	4573	4575	4556	4556
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	4978	5164	5308	5342	5524	5323	5547	5680	5732	5801
Boligblokk	4646	5895	6373	6800	7214	7561	8131	8560	8709	9265
Bygning for bofellesskap	630	635	757	744	756	1024	1025	1053	1054	1083
Andre bygningstyper	1087	1292	1619	1715	1848	1945	2481	2634	2634	2707
TOTALT	28441	30365	31914	32683	33742	34499	36027	36834	36821	37607

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 14 viser at i perioden 2005-2020 ble

det samlet omdisponert 1 060 dekar med dyrka jord og 508 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 14 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 2 søknader til Lillestrøm kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 451 dekar, av dette ble 422 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Lillestrøm er det kartlagt 46 952 dekar med dyrkbar jord, hvor 2,3 % av dette ligger i sone 1, i sone 2 ligger 97,2 % og 0,5 % i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021f).

5.3.6 Nittedal kommune (K-3031)

I kommuneplanens samfunnsdel skriver kommunen at «Nittedal skal være den grønne bygda». Kommunen skal jobbe for å være nyskapende og bærekraftig, og skal vektlegge hensynet til vern av dyrket mark. (Nittedal kommune, 2019c, p. 3). Kommunen skal lede an i samfunnsutviklingen, hvor det blir viktig å ha en forsvarlig forvaltning av arealer og innen miljø. Det blir svært viktig å skille mellom arealer som kan utvikles og bygges, og arealer som skal bevares. En god balanse mellom vekst og vern er en forutsetning (Nittedal kommune, 2019b, p. 5). Kommunen har en landbruksplan 2019-2031 som er utarbeidet for å kunne ta vare på landbruket, opplyse om status i kommunen og hvilke utfordringer kommunen står ovenfor, samt kommunens målsettinger og om hvilke prioriterte satsningsområder kommunen jobber mot (Nittedal kommune, 2019a, p. 5):

- Matproduksjon – vil ta vare på matjorda, øke kompetansen og jobbe for økt produksjon. Det poengteres om at satsningsområdet med hvordan få økt matproduksjonen i takt med befolkningsveksten, er særdeles viktig.
- Næringsutvikling – vil legge til rette for næringsvirksomhet innen landbruket og markedsføring av lokal mat. Kommunen skal samarbeide med landbruket og legge til rette for urbant landbruk.
- Kulturlandskap og kulturminner – ta vare på biologisk mangfold, et levende kulturlandskap og ivareta natur- og kulturminner.
- Klima, energi og forurensning – bærekraftig landbruksdrift bidrar til bedre klima og mindre forurensning.
- Friluftsliv og folkehelse – landbruksarealene er viktig for friluftsliv, helse og trivsel.

Kommunene opplyser om at Jordloven, kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal sammen legge strenge begrensninger på det med å ta i bruk arealer som dyrket eller dyrkbar jord til andre formål enn landbruk. Og med økt bosetting og nedbygging av matjorda jobbes det samtidig med å se hvilke muligheter som finnes ved å ta i bruk andre areal for dyrking av mat i småskala. Slik som urbant landbruk – parsellhager, leie av landbruksjord, grønne tak mm.

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 24 772 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 26 052, og videre øke til 28 986 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021j).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 186 227 dekar, hvor 9,3 % er landbruksareal (8,5 % av dette er fulldyrket jord) og hele 75,3 % er dekket av skog. Kun 6 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021h). For å se på arealfordelingen over tid, bukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021n). Se tabell 21.

Tabell 21 Arealfordeling i Nittedal kommune 2019-2010

Tall fra NIBIO	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	15 739	8,8	15702	8,8	15 755	8,8	16013	8,9	16022	8,9	15933	80,9
Overflatedyrka jord	26	0	26	0	30	0	30	0	35	0	35	0
Innmarksbeite	1 458	0,8	1402	0,8	1502	0,8	1525	0,8	1573	0,9	1241	0,7
Produktiv skog	138 776	77,3	138792	77,3	139299	77,6	139274	77,5	139431	77,7	140041	78
Uproduktiv skog	3 553	2	3554	2	3646	1,9	3461	1,9	3461	1,9	3466	1,9
Open myr	4 043	2,3	4043	2,3	4145	2,3	4145	2,3	4138	2,3	4140	2,3
Open jorddekt fastmark	3 255	1,8	3330	1,9	4217	2,4	4021	2,2	4612	2,6	4885	2,7
Open skrin fastmark	852	0,5	852	0,5	695	0,4	675	0,4	676	0,4	675	0,4
Bebyggd	8 994	5	8994	5	8497	4,7	8469	4,7	7725	4,3	7257	4
Samferdsel	2 254	1,3	2254	1,3	1841	1	1831	1	1737	1	1773	1
Totalt kartlagt i AR5	178 950	99,7	178949	99,7	179445	100	179444	100	179440	100	179446	100

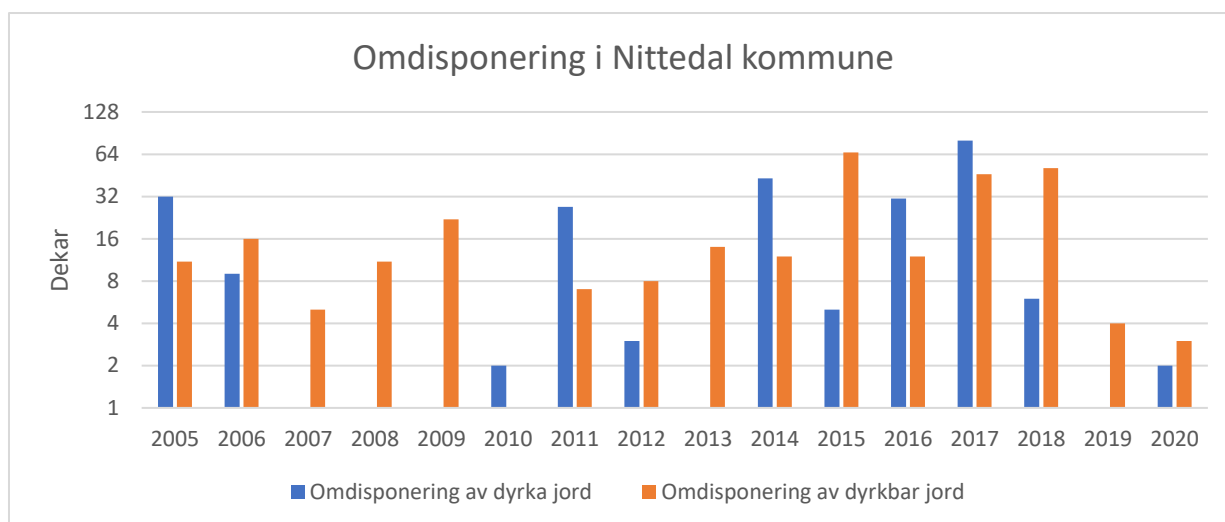
Naturvern: SSB opplyser om at kommunen har 14 410 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg finnes markagrensa i kommunen.

Boligtype og antall: Tabell 22 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registret i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 22 Antall boliger registrert i Nittedal kommune

BOLIGER (BEBODDE OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	4400	4443	4587	4694	4818	4882	4967	4986	5007	5035
Tomannsbolig	820	852	886	902	932	940	966	983	985	997
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	1393	1452	1536	1548	1594	1622	1774	1839	1876	1906
Boligblokk	1045	1134	1188	1196	1305	1398	1554	1654	1654	1756
Bygning for bofellesskap	7	28	30	65	69	69	69	69	69	69
Andre bygningstyper	100	99	100	66	78	77	67	66	66	77
TOTALT	7765	8008	8327	8471	8796	8988	9397	9597	9657	9840

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 15 viser at i perioden 2005-2020 ble det samlet omdisponert 240 dekar med dyrka jord og 286 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 15 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1 søknad til Nittedal kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 7 dekar, av dette ble 5 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Nittedal er det kartlagt 17 282 dekar med dyrkbar jord, hvor 8,7 % av dette ligger i sone 1, 84,4 % ligger i sone 2 og 7 % i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021h).

5.3.7 Gjerdrum kommune (K-3032)

Gjerdrum kommune er opptatt av å kunne tilby innbyggerne nærhet til natur- og friluftsmuligheter og åpne jordbrukslandskap. Dette skal også bevares i fremtiden når befolkningsveksten er økende. Samtidig er det viktig å legge til rette for at landbruks- og skogsareal blir tatt vare på og driftet i flere generasjoner frem i tid (Gjerdrum kommune, 2018, p. 4). Kommunen påpeker at landbruksområdene er viktige for Gjerdrum på grunn av at dette er en landbrukskommune og at landbruk er en sentral del av identiteten. I arealstrategien skal kommunen forholde seg til et strengt jordvern. «Netto jordbruksareal og tilgang til god matjord skal vektlegges i planleggingen» (Gjerdrum kommune, 2018, p. 7). I områder som blir omdisponert skal det vurderes nydyrking som erstatning. Matjorda som graves bort skal tas vare på når jordbruksarealene bygges ned (Gjerdrum kommune, 2018, p. 10).

Innbyggerantall: 3. kvartal 2021 var innbyggerantallet på 6 961 personer. Av SSB har det blitt estimert at i år 2030 vil innbyggerantallet øke til 7 757, og videre øke til 8 916 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021g).

Arealfordeling: I 2021 ble det registrert et totalt areal på 83 192 dekar, hvor 31,7 % er landbruksareal (30 % av dette er fulldyrket jord) og 55,3 % er dekket av skog. Kun 4,8 % er dekket av samferdsel og bebyggelse (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021e). For å se på arealfordelingen over tid, bukes arealbarometeret til NIBIO – AR5 tilbake til år 2010 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021k). Se tabell 23.

Tabell 23 Arealfordeling i Gjerdrum kommune 2019-2010

Tall fra NIBIO	2019		2018		2016		2014		2012		2010	
	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%	Dekar	%
Fulldyrka jord	24 934	30,2	24934	30,3	25 327	30,8	25327	30,8	25327	30,8	25327	30,8
Overflatedyrka jord	9	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Innmarksbeite	1 423	1,7	1423	1,7	1553	1,9	1553	1,9	1554	1,9	1554	1,9
Produktiv skog	45 681	55,6	45695	55,6	46165	56,2	46165	56,2	46170	56,2	46171	56,2
Uproduktiv skog	1 285	1,6	1286	1,6	1218	1,5	1218	1,5	1218	1,5	1218	1,5
Open myr	3 581	4,4	3581	4,4	3629	4,4	3629	4,4	3629	4,4	3629	4,4
Open jorddekt fastmark	1 130	1,4	1130	1,4	1495	1,8	1495	1,8	2308	2,8	2308	2,8
Open skrin fastmark	35	0	35	0	26	0	26	0	25	0	26	0
Bebygd	3 153	3,8	3138	3,8	2161	2,6	2161	2,6	1346	1,6	1347	1,6
Samferdsel	820	0	820	0	660	0,8	660	0,8	659	0,8	660	0,8
Totalt kartlagt i AR5	82 051	99,9	85051	99,9	82234	100,1	82234	100,1	82238	100,1	82240	100,1

Naturvern: SSB opplyser om at kommunen har 2 970 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I tillegg finners markagrensa i kommunen.

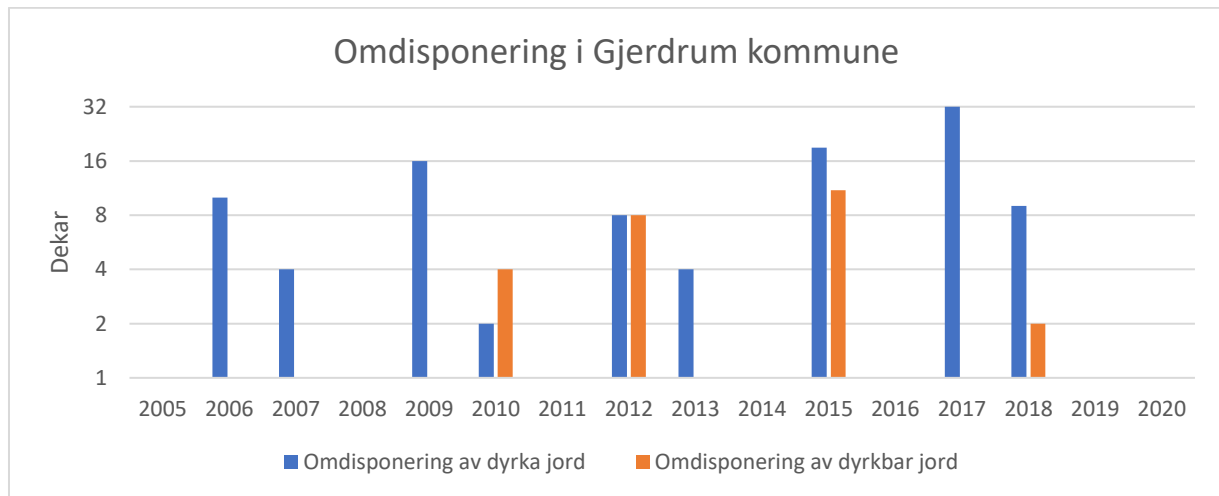
Bolig type og antall: Tabell 24 gir informasjon om type og antall boliger som har blitt registret i kommunen siden 2006 (Statistisk sentralbyrå, 2021c).

Tabell 24 Antall boliger registrert i Gjerdrum kommune

BOLIGER (BEBODD OG UBEBODDE)	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	2019	2020	2021
Enebolig	1653	1679	1686	1696	1716	1731	1780	1793	1797	1803
Tomannsbolig	98	108	107	115	115	118	147	154	160	166
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	219	257	284	318	406	409	493	505	520	525
Boligblokk	111	135	121	134	122	130	148	148	181	275
Bygning for bofellesskap	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Andre bygningstyper	48	48	74	88	76	78	135	134	136	150
TOTALT	2129	2227	2272	2351	2435	2466	2703	2734	2794	2919

Omdisponering: Med en økning i antall boliger, er det også naturlig at det har blitt omdisponert arealer med dyrka og dyrkbar jord. Figur 16 viser at i perioden 2005-2020 ble

det samlet omdisponert 106 dekar med dyrka jord og 30 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b).

Figur 16 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven, til andre formål enn landbruk.

Y-aksen er her en logaritmisk skala for å få vist tallene for de ulike årene på en god måte.

Nydyrking: I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 6 søknader til Gjerdrum kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 32 dekar, av dette ble 30 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Klimasoner: I Gjerdrum er det kartlagt 83 192 dekar med dyrkbar jord, hvor 97,1 % av dette ligger i sone 2 og 2,7 % ligger i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021e).

6. Analyse og diskusjon

I dette kapittelet vil jeg bruke statistikk i fra kapittel 5 og det teoretiske grunnlaget i fra kapittel 2 og 3 til å analysere og diskutere jordvernets status i Norge og på nedre Romerike.

6.1 Norge

Kapittel 2 og 3 viser at forvaltningen av felleskapets ressurser er avhengige av tydelige rammebetingelser og virkemidler. I tillegg til Norges lover og forskrifter, danner bærekraftsmålene fra FN og EUs direktiver en politisk ramme som Norge har valgt å jobbe etter. FN jobber for å skape en fellesinnsats mot blant annet å utrydde sult og stoppe klimaendringer innen 2030 (FN-Sambandet, 2021h) og EU jobber blant annet mot det å sikre forbrukernes matsikkerhet (Dyrkorn, 2021). Dette er et felleskap som veier tungt, hvor meningen med dette samarbeidet er at alle skal jobbe i samme retning og mot felles mål. Da undrer man på hvilke signaler Norge sender utad når det settes ned et nasjonalt jordvernsmål

som tillater at matjorda kan omdisponeres, og hvor kommunene omdisponere mer matjord til andre formål enn landbruk enn det nasjonale jordvernsmålet som er bestemt.

Skal vi produsere mat, må vi ha jord. Mangler vi jord, må vi kjøpe mat av noen som har jord. Men når jorda forsvinner litt etter litt og befolkningen øker, får vi et problem. Dette er et godt argument for hvorfor vi bør ta vare på jorda der den finnes. Likevel tyder tallene i kapittel 5 på at jordvernet blir oversett når byer og tettsteder vokser. Store sammenhengende jorder som grenser mot tettsteder og byer er utsatt for nedbygging. Et lite jorde med matjord som allerede ligger inne blant bebyggelse blir ofte for små til å drifte, slik at de også blir bygget ned eller de gror igjen. Veier som bygges på matjorda ser kanskje ikke så alvorlig ut med tanke på bruk av areal, men når denne veien deler opp jordet, blir det allikevel alvorlig. I sum bidrar også veier, gangveier, sykkelveier og lignende til å bygge ned jordene. Jordbrukets egen nedbygning må heller ikke glemmes. Jordbruket er selv også med på å bygge ned vår matjord, selv om dette ikke alltid registreres. Nedbyggingen er ofte relatert til landbruksrelaterte formål, slik som for eksempel ny driftsbygning, nytt fjøs, silokummer og drifteveier. Hensikten med slik nedbygging er som regel for å få et mer rasjonelt bruk, slik at dette ikke er helt sammenlignbart, selv om det dreier seg om nedbygging av matjorda vår. Vi har gårdsbruk som legges ned og hvor arealene ikke blir driftet videre. Det finnes gårdsbruk som ikke overholder driveplikten, slik at matjorda gror igjen. Ett dekar med matjord som forsvinner her og der, blir til sammen mange dekar.

Figur 17 Et eksempel på hva som skjer når Norge ikke klarer å produsere nok mat.

Foto: Aina Stensønes

6.1.1 Areal som egner seg til bygging

Som vist i kapittel 5.1 er det estimert at befolkningsveksten ikke vil stoppe opp før rundt år 2100, noe som tilsier at det i lang tid fremover må bygges boenheter, samt at infrastrukturen må vokse i takt med antall mennesker som flytter til. Som nevnt i kapittel 1.1 er det kun 1,7 % av Norges areal som er bebygd. Hele 37,4 % er kategorisert som skog og 37,6 % er kategorisert som åpen fastmark. Norge har 7,4 % med bart fjell, grus- og blokkmark og 3,5 % er kategorisert som jordbruksareal (Statistisk sentralbyrå, 2021a). Norge har «god plass» til utbygging hvis man bruker hele landet, men når byggingen sentraliseres og det stilles spørsmål om det ikke bare er å bygge et annet sted, er det ikke alltid så enkelt. Det er flere hensyn som må tas med inn i vurderingen når et nytt byggeområde skal etableres. Jordvern, som denne oppgaven omhandler, er en type vern, men Norge innehar også andre vern som nasjonalpark, naturreservat, landskapsvernområde, marint vern og annet vern. Attpåtil finner man byggeforbudsoner, slik som 100-metersbeltet, LNF (Landbruks-, natur- og friluftsområde), markagrensa også videre. Det er imidlertid mulig å søke dispensasjon mot byggeforbudet hvor fordelene blir veid oppimot ulempene. Med andre ord, når vern blir satt oppimot samfunnsinteresser vil vernet måtte vike når samfunnsinteressene blir vurdert til å være viktigere. Dette blir vurdert spesifikt fra sak til sak.

Siden beliggenheten til matjorda ofte er optimal og mye av grunnarbeidet allerede er utført, kan det også være at det er billigere å bygge på matjord enn på andre arealer. En eventuell kostnadsbesparelse ved å bygge på matjorda må da veies opp mot Norges uttalte målsetting om jordvern.

6.1.2 Befolkningsvekst og antall boenheter

I 2006 var det registret 4 640 219 innbyggere i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2021b) og 2 214 770 boenheter (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Det gir et gjennomsnittlig tall pr boenhet på 2,1 personer. Boenhetene fordeles mellom eneboliger, tomannsboliger, rekkehus, kjedehus, småhus, boligblokk, bygning for fellesskap og andre bygningstyper. Pr 3.kvartal 2021 oppgis det at Norge har et innbyggerantall på 5 415 166 (Statistisk sentralbyrå, 2021b), og det er registrert 2 637 521 boenheter (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Det gir et gjennomsnittlig tall pr boenhet på 2,05 personer. Gjennomsnittlig antall pr boenhet er viktig for å kunne estimere hvor mange boliger som må bygges i fremtiden i takt med befolkningsveksten. Det forutsettes i disse utregningene at gjennomsnittlig antall personer pr boenhet fortsetter slik som i dag, altså at det er rundt 2 personer pr. boenhet i Norge.

År 2040: Befolkningstallet er estimert til 5 856 848 (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Det vil da bli nødvendig med 2 856 999 boenheter, hvor antall boenheter må økes med 219 478 i forhold til det som er registret i 2021.

År 2060: Befolkningstallet er estimert til 6 073 637 (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Det vil da bli nødvendig med 2 962 750 boenheter, hvor antall boenheter må økes med 105 751 i forhold til det som muligens kan bli registret i år 2040. Det betyr at det til sammen med foregående år må bygges 325 229 flere boenheter enn det var registret i 2021.

År 2080: Befolkningstallet er estimert til 6 197 498 (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Det vil da bli nødvendig med 3 023 170 boenheter, hvor antall boenheter må økes med 60 420 i forhold til det som muligens kan bli registret i år 2060. Det betyr at det til sammen med foregående år må bygges 385 649 flere boenheter enn det var registret i 2021.

År 2100: Befolkningstallet er estimert til 6 253 696 (Statistisk sentralbyrå, 2021b). Det vil da bli nødvendig med 3 050 583 boenheter, hvor antall boenheter må økes med 27 414 i forhold til det som muligens kan bli registret i år 2080. Det betyr at det til sammen med foregående år må bygges 413 062 flere boenheter enn det var registret i 2021.

Fra 2006 til 2021 har innbyggerantallet økt med 774 947 personer, og det har blitt bygget 422 751 boenheter. Ifølge estimerte tall i fra SSB og min utregning, kommer jeg frem til at i fra 2021 til 2100 vil innbyggerantallet øke med 838 530 personer, og det må bygges 413 062 nye boenheter. Disse tallene tolkes slik at i løpet av de neste 79 årene vil boligbyggingen være på omtrent samme nivå som de siste 15 årene. Det kan tyde på at så lenge Norge ønsker å bygge ut i nærheten av byer og tettsteder, vil det kunne tolkes dit hen at mer matjord vil bli nedbygget i fremtiden.

6.1.3 Nasjonalt jordverns mål og omdisponering

Regjeringen.no skriver: «*vi må ta godt vare på matjorda vår. Det er den viktigste ressursen for en levende norsk matproduksjon, både i dag og fremtidige generasjoner*» (Riise, 2021c). Dette er et tydelig budskap som gir viktige føringer for fremtiden. Nasjonalt jordverns mål og jordvernstrategier er opprettet for å kunne lede oss i den riktige retningen. Regjeringen jobber for et sterkere vern av de viktigste jordbruksarealene og mot det å opprette gode tilskuddsordninger som kommunene kan ta i bruk (Riise, 2021c).

Ca. 1,2 millioner dekar med dyrka og dyrkbar jord har blitt omdisponert til andre formål siden andre verdenskrig. Dette gir et gjennomsnittlig tall på rundt 19 000 dekar pr år (Riise, 2021b). Heldigvis har dette tallet minket betraktelig siden det ble opprettet et Nasjonalt jordverns mål i 2004 (Riise, 2021c), se tabell 25.

SSBs statistikk viser at av Norges totale areal på 323 779 000 dekar er 11 214 000 dekar jordbruksareal (Statistisk sentralbyrå, 2021a). Siden 2005 har det blitt omdisponert 99 609 dekar med dyrka jord og 94 162 dekar med dyrkbar jord, totalt 193 771 dekar.

Tabell 25 Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord 2005-2020 i dekar

År	Jordverns- mål	Omdisp. av <u>dyrka</u> <u>jord</u>	Jordverns- mål oppnådd	Omdisp. av dyrkbar jord	Omdisp. til andre formål enn landbruk, total	Omdisp. etter jordloven og plan- og bygningsloven, totalt
2005	6000	7 402	Nei	10 224	17 626	17 963
2006	6000	7 643	Nei	6 008	13 651	14 137
2007	6000	8 510	Nei	6 611	15 121	15 442
2008	6000	7 900	Nei	7 045	14 945	16 442
2009	6000	8 308	Nei	4 690	12 998	15 164
2010	6000	6 687	Nei	5 556	12 243	12 907
2011	6000	6 648	Nei	3 894	10 542	10 985
2012	6000	6 567	Nei	4 211	10 778	11 207
2013	6000	5 620	Ja	4 016	9 636	10 226
2014	6000	5 710	Ja	4 277	9 987	10 239
2015	6000	6 313	Nei	6 287	12 600	12 749
2016	4000	6 337	Nei	5 362	11 699	12 043
2017	4000	3 894	Ja	4 826	8 720	9 069
2018	4000	3 591	Ja	9 012	12 603	12 936
2019	4000	3 803	Ja	4 788	8 591	8 708
2020	4000	4 676	Nei	7 355	12 031	12 240

Tabell 25 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b) viser at siden det første jordvernsmålet kom i 2004 har det gått litt opp og ned, men tallene viser gjennomsnittlig en jevn og svak nedgang. Det er veldig varierende hvor langt unna de ulike tallene er i fra målet. Kan ikke se noen form for system. Det omdisponeres, også registreres dette av kommunene inn i KOSTRA. For så å se hvordan det har gått. Det er veldig tilfeldige tall. Men en av de viktigste årsakene til nedgangen kommer fra økt oppmerksomhet om hvorfor jordvern er viktig. Forvaltningsmyndighetene får opplæring

i form av kurs og seminarer, samt informasjon om statens målsettinger. I tillegg har en tydelig jordbrukspolitikk og et godt samarbeid med nasjonal politikk for bolig-, areal- og transportplanleggingen gitt gode resultater. Selv om tallene viser en nedgang, har målsettingene kun blitt oppnådd 5 ganger de siste 16 årene. Allikevel velger staten og senke den nasjonale målsettingen til 3000 dekar, og det er et tall Norge ikke har vært i nærheten av i perioden 2004 til 2020. Dette er et godt eksempel på utfordring som kan oppstå i prinsippal-agent teorien som vises til i kapittel 2.1, det gapet som eksisterer mellom det nasjonale jordvernsmålet og den lokale forvaltningen. Ved å fortsette å senke jordvernsmålet gir et godt signal utad om at jordvern tas på alvor, men det hjelper ikke så lenge man er langt unna å nå målet. For å nå jordvernsmålet må staten fortsette den kontinuerlige jobben opp mot de lokale politikerne. Dette er spesielt viktig siden kommunene har fått myndighet til å forvalte arealbruken. Hvor mye areal kommunene får lov til å omdisponere er ikke bestemt på forhånd. Kanskje kunne dette vært regulert gjennom å gi ut «kvoter» til de ulike kommunene. En utfordring med dette, er at den beste matjorda ofte ligger i og rundt de områdene som har størst tilflytting av folk, og at en slik kvoteordning vil kunne skape mye uro og urettferdighet, og kommunen ville mistet den myndigheten de har fått tildelt ved å selv kunne vurdere hva som skal omdisponeres.

Som tidligere nevnt er trenden at mindre og mindre av matjorda blir omdisponert, men at vi gjennom hele perioden i stor grad har bommet på det årlige nasjonale jordvernsmålet. Hva blir egentlig konsekvensen av dette? Konsekvensen er at matjorda blir borte, men det er vanskelig å se hvor alvorlig dette er før vi virkelig har behov for disse arealene. Det kan sammenlignes litt med klimautfordringene. Vi har visst om problemet i lang tid, men har fortsatt å leve som vanlig, for så å innse at ting kanskje er på vei til å gå for langt og ikke er mulig å rette opp igjen. Et godt samarbeid igjennom hele linja, i fra staten og ned til byråkratene, er helt avgjørende.

Omdisponering til annet formål kan være så mangt. Ved noen få formål, slik som omdisponering til golfbane eller skogplanting og lignede, kan arealet ved en senere anledning igjen benyttes som matjord. Det hvor det bygges er matjorda borte for alltid. Ifølge statistikken i kapittel 5.1 og tabell 6 ser man at av 29 834 dekar med dyrka jord er 12 752 dekar benyttet til ulike former innen bebyggelse og 10 023 dekar er benyttet til samferdsel. Av 37 911 dekar med dyrkbar jord er 18 099 dekar benyttet til ulike former innen bebyggelse og 7 165 dekar er benyttet til samferdsel. Dette er areal med matjord som er borte for evig tid. Hvilket er et stort problem for befolkningens matsikkerhet og økosystemtjenestene.

6.1.4 Mulighetene for dispensasjon

I prinsippet skal matjorda være vernet gjennom Jordloven, og måten jordvernet omtales på og skrives om vil kun tolkes dit hen at matjorda er vernet. I noen saker er det imidlertid behov for å disponere annerledes enn det som er bestemt i planverket. I disse tilfellene har kommunene anledning til å benytte seg av dispensasjons-muligheten. Søknaden må i så fall behandles etter kapittel 19 Dispensasjon i PBL (Plan- og bygningsloven, 2008) og etter jordloven § 9 annet ledd (Jordlova, 1995). Der hvor det avgjøres at jordbruksinteressene bør vike, kreves det en god begrunnelse fra kommunen. Kommunen vil her benytte seg av handlingsrommet som blir nevnt i kapittel 3.3.1.

Så lenge staten gir mulighet til å bruke dispensasjon og kommunene ikke har noe form for «kvote» som kan omdisponeres eller mottar noen form for sanksjoner, er det tvilsomt om Norge klarer å nå jordvernsmålet hvert eneste år. Som tidligere nevnt har Norge kun nådd jordvernsmålet 5 ganger de siste 16 årene. De enkelte kommunene vet ikke hvor mange dekar andre kommuner omdisponerer. Hver kommune jobber for seg selv, for så å oppgi hvor mye som er omdisponert når året er omme. Dette gjør det vanskelig å samordne og holde oversikt over hvor mye man har å gå på for at Norge skal oppnå et nasjonalt jordverns mål. Det kan tyde på at slik jordvernet er i dag, er ikke matjorda faktisk vernet. Å skrive at matjorda er vernet og samtidig gi mulighet for dispensasjon gjør jordvernet svakt. Noe som er motstridene og gjør jobben med å ta vare på jordbruksarealene så å si umulig.

5.1.5 Kompensasjon ved omdisponering

Det finnes ingen lover eller retningslinjer som tilsier at en utbygger må ta vare på matjorda i det aktuelle byggeprosjektet. Er arealet omdisponert, er det vedtatt at arealet kan brukes til et annet formål. Kommunen kan imidlertid sette vilkår om at en skal ta vare på matjorda, noe som vil komme tydelig frem. Et eksempel på dette er en jordvernsplan for det aktuelle prosjektet. Jordvernsplanen er et dokument som inneholder en tydelig plan og målsettinger for å kunne benytte matjorda på en annen måte. Dette kan være å etablere nye jorder, nydyrking eller jordflytting. Det er heller ikke uvanlig at vekstjorda blir brukt til infrastrukturen i prosjektet, eller at jorda selges til noen som for eksempel ønsker å benytte det til plen, blomsterbed, grønnsakshagen og lignende.

Nydyrking: Norge har areal som er kategoriserer som dyrkbar jord. Dette er areal som i dag ofte ser ut som skog, utmark eller annen jorddekt fastmark som kan dyrkes opp og brukes i jordbruksproduksjon (Landbruksdirektoratet, 2021). Produksjonskvaliteten er ikke like god som dyrka jord på grunn av at disse arealene ofte har ligget i brakk i mange år. Allikevel er

dette areal som blir nevnt i jordloven § 9 og som må vernes om. Dette gir grunn til å spørre hvorfor den nasjonale målsettingen bare gjelder dyrka jord og hvorfor dyrkbar jord ikke er inkludert eller har et eget nasjonalt jordvernsmål?

Jordflytting: Når det er vedtatt at matjorda skal bygges ned, er det ikke bare å grave opp selve jorda og flytte det til et annet sted og fortsette driften. Matjorda er en ressurs som ikke er fornybar. I rapport Vol. 10 Nr. 12 2015 i fra Bioforsk står det følgende: «*Generelt kan man likevel ikke regne med å lage identiske eller bedre jordsmonn enn det som var opprinnelig før terrenginngrepet/flyttingen. Dette da jordas poresystem for transport av vann, næringsstoffer og luft til planterøttene ødelegges ved flytting, og oppbyggingen av et nytt effektivt poresystem er en relativt langsom prosess, og krever bl.a. aktiv jordfauna med ulike meitemarkarter*» (Haraldsen et al., 2015, p. 12). Det betyr at et areal med dyrka jord er bearbeidet og jobbet med i flere hundre år. Jordsmonnet har gjennomgått naturlige prosesser, hvor dyrking og kultivering har gjort at denne jorda har fått kategorien som dyrka jord. For å benytte seg av jordflytting må et annet egnet areal for oppdyrking og mottak av jord finnes. Det er dyrt å frakte jord og det er ikke sikkert det vil fungere optimalt, slik at jordflytting bør være absolutt siste utvei.

Det er viktig å poengtere at når nye areal blir opprettet som erstatning, må disse arealene ofte være større enn det opprinnelige arealet som ble omdisponert for å kunne avle frem samme mengde. Dette fordi erstatningsareal som regel ikke innehar like god vekstjord som det omdisponerte arealet. Skulle disse tiltakene bli iverksatt betyr ikke det at jordvernet er overholdt, men det kan være en erstatning for det arealet med matjord som har blitt omdisponert. Jordvernet overholdes kun der hvor dyrka og dyrkbar jord ikke blir omdisponert.

6.1.6 Påvirkningsforhold for valg av omdisponering/salg

En sentral aktør når det kommer til jordvern er bonden/grunneier av landbrukseiendommen. For å kunne overholde jordvernet må jorda driftes og tas vare på. Alle landbrukseiendommer som innehar areal som fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite har plikt til å drive jorda. Formålet er igjen å sikre produksjon av mat, opprettholde jordas produksjonsevne, ta vare på økosystemtjenestene og ivareta kulturlandskapet (Riise, 2021a).

Det kan forekomme at grunneier kommer i den situasjonen hvor valget blir å omdisponere og/eller selge. Driftsenheten kan selges del for del, eller selges som en helhet. Hvilke påvirkningsforhold som ligger bak avgjørelsen, vil naturligvis variere i fra sak til sak. Viser til kapittel 2.2 - påvirkingsforhold.

*Press i fra samfunnet og politisk hold: Hvis gårdsbruket har en beliggenhet i et område hvor byutvikling er et tema som ligger høyt oppe på prioriteringslista og man ser at bebyggelsen kommer nærmere gårdsbruket hver gang det bygges noe nytt, vil man muligens la seg påvirke. En kommune kan informere om hvor utbygging er ønskelig, men hvis kommunen ikke eier grunnen er det opp til grunneier selv å velge å avvikle eller la dagens bruk fortsette. Kommunen kan erverve eller ekspropriere grunn, men det skal svært gode grunner til for at kommunene skal kunne ta et slikt grep.

*Økonomi: Det er kostbart å drive et gårdsbruk. Det er dyrt å produsere og når salget ikke gir noe særlig fortjeneste, blir det utfordrende. For å kunne drifte et areal er man avhengig av å ha landbruksutstyr, og slikt utstyr er kostbart å kjøpe inn og vedlikeholde. Det samme gjelder bygningene på gårdsbruket. Dette skal tas vare på og ofte er det nødvendig å utvide driften for å kunne øke fortjenesten eller for å oppfylle nye krav, for eksempel bygge et nytt fjøs. Grunneier opplever kostnadsvekst på flere områder, prisøkning på diesel, strøm, gjødsel, materialer også videre. Tilskuddsordningene ifra staten er for mange helt avgjørende for å få driften til å gå rundt, men noen ganger strekker ikke dette til og valget med å selge areal blir mer lønnsomt. Når det ikke er økonomisk lønnsomt å drive gårdsbruket blir det vanskelig å tenke på jordvern.

*Gårdsbruket: Hvis gårdsbruket er lite drivverdig og/eller har en dårlig arrondering, kan dette være faktorer som spiller inn på den endelige avgjørelsen om areal skal omdisponeres eller ikke. Med lite drivverdig menes for eksempel når gårdsbruk deles opp i små enheter og dårlig arrondering kan være når jordbruksarealene er små og ligger langt fra hverandre.

*Bonden: Å drive et gårdsbruk er i mange situasjoner krevende og tungt, slik at grunneiers alder og helse kan være en årsak til at driftsenheten deles opp. I de situasjonene hvor man for eksempel ikke klarer å oppfylle driveplikten, kan det være enklere å omdisponere areal til bruk for et annet formål.

*Klimautfordringer: Klima endrer seg. Vekstsesongen blir lengre, men den blir også våtere og tørrere. Hvilke utfordringer som spiller inn på det aktuelle gårdsbruket kommer an på hvor i Norge driftsenheten har beliggenhet. Blir behovet for å tilpasse seg etter klimaet for krevende og dyrt, vil andre alternativer være mer lønnsomt.

Ved salg av hele landbrukseiendommen for videre drift er det avgjørende å selge til noen som ønsker og har kunnskap om hvordan et gårdsbruk skal driftes. En ny eier som brenner for landbruk og jordvern, er en meget god måte å opprettholde jordvernet på.

Som nevnt i kapittel 5.1 ble det mellom år 1999 og 2008 lagt ned ca. 7 gårdsbruk hver eneste dag, totalt en nedgang fra 70 000 til 49 000 gårdsbruk (Rognstad, 2009). I februar 2022 var det registrert totalt 38 076 jordbruksdrifter i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2022). I 2006 var det registrert 190 634 landbrukseiendommer i Norge, og i 2020 var dette tallet redusert til 180 087. En nedgang på 10 547 landbrukseiendommer (Statistisk sentralbyrå, 2021m). Det behøver ikke å være krise i at det legges ned gårdsbruk (gjelder gårdsbruk som jobber med dyrking av råvarer), så lenge arealene blir kjøpt opp av en annen person eller et annet gårdsbruk hvor driften fortsetter. Det er ikke uvanlig at gårdsbruk i området kjøper opp landbruksareal for å utvide sin egen drift. Det som er alvorlig, er når jordbruksareal forsvinner.

6.2 Kommunalt nivå

Hvilke formål arealene i kommunen skal ha, fastsettes hovedsakelig gjennom arealplanleggingen i kommunene. Alle kommunale planer skal til politisk behandling og lovene som regulerer arealene har et handlingsrom som kan benyttes. Hvor høyt opp jordvern ligger på prioriteringslista når planene skal vedtas, er et politisk valg. Optimal fremdrift for å sikre god infrastruktur krever langsiktig og strategisk planlegging i kommunene. Jeg vil i de neste kapitlene se om de kommunale planene er i henhold til overordnede føringer, lover og regler og om de utfører det som har blitt vedtatt i planene i det virkelige liv.

6.2.1 Romerike

Statistikken i kapittel 5.2 viser at Romerike er et populært område å flytte til på grunn av beliggenheten på Østlandet. I K1 1998 bodde det 207 571 innbyggere på Romerike, og i K1 2021 ble det registrert 318 263 innbyggere (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette er en økning på 109 692 personer. Det var registret totalt 100 187 boenheter i 2006, og 135 869 boenheter i 2021 (Statistisk sentralbyrå, 2021c), en økning på 35 682 boenheter. Dette gir et gjennomsnittlig tall pr boenhet på 2,3 personer. Gjennomsnittlig antall pr boenhet er viktig for å kunne estimere hvor mange boliger som må bygges i fremtiden i takt med befolkningsveksten. Det forutsettes i disse utregningene at gjennomsnittlig antall personer pr boenhet fortsetter slik som i dag, altså at det er rundt 2,3 personer pr. boenhet på Romerike.

År 2030: Befolkningstallet er estimert til 346 521 (Statistisk sentralbyrå, 2021d). Det vil da bli nødvendig med 150 661 boenheter, en økning på 14 792 i forhold til det som er registret i 2021.

År 2050: Befolkningstallet er estimert til 388 742 (Statistisk sentralbyrå, 2021d). Det vil da bli nødvendig med 169 018 boenheter, en økning på 18 357 i forhold til det som muligens vil bli registret i 2030. Det betyr at det totalt må bygges 33 149 flere boenheter enn det var registret i 2021.

Hvis framskrivningen stemmer og min utregning er korrekt, vil befolkningsveksten på Romerike være noe lavere de neste 29 årene enn det den har vært de siste 23 årene.

Å bygge 35 682 boenheter, krever areal. Og ifølge kapittel 5.2.3 og tabell 10 har det siden 2005 blitt omdisponert 17 104 dekar med dyrka og dyrkbar jord på Romerike. Det er et like stort areal som 2 396 fotballbaner. 5 326 av dette er dekar med dyrka jord (Statistisk

sentralbyrå, u.å.-b), altså 746 fotballbaner. Fordeler man dette på Nedre og Øvre Romerike blir fordelingen slik: på Nedre Romerike i fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 3 502 dekar med dyrka og dyrkbar jord, noe som tilsvarer et areal til 490 fotballbaner. Av dette er 2 388 dekar med dyrka jord, 334 fotballbaner. Ser vi på Øvre Romerike i samme periode er det omdisponert et totalt areal på 13 602 dekar, som blir 1 905 fotballbaner. Av dette er 2 938 dekar med dyrka jord, 411 fotballbaner. Når det kommer til nydyrking ser man i kapittel 5.2.4 og vedlegg 6, at det har blitt sendt inn 201 søknader til kommunene med et areal på til sammen 5 512 dekar, hvor 5 245 dekar ble godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge estimerte tall og min utregning, kommer jeg frem til at det må bygges 33 149 boenheter de neste 29 årene, noe som er ganske så likt som de 23 foregående årene. Betyr det at kommunene må omdisponere overkant av 17 000 nye dekar med dyrka og dyrkbar jord? Siden jordvernet har blitt strengere med årene og kommunene har fått mer erfaring med det å balansere mellom vekst og vern, håper man på at minst mulig matjorda bygges ned. Kommunene må i så fall finne andre areal og bygge på.

6.2.2 Aurskog-Høland kommune (K-3026)

Tall fra kapittel 5.3.1 viser at i 2005 K4 var innbyggerantallet i Aurskog-Høland (Aurskog og Rømskog) 14 003 og dagens innbyggertall er 17 687. (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 3 684 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 573 stk.

og tomannsboliger med 234 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 385 stk., og boligblokker har økt med 776 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 27 stk. Alle boligtyper samlet gir Aurskog-Høland en økning på 2 022 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 8 373 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 18 479 i år 2030 og til 20 625 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021e). Dette vil naturligvis kreve flere boenheter og utvidet infrastruktur. Blir innbyggerantallet reelt, viser min utregning at det blir behov for 8 516 boenheter i 2030, noe som er en økning på 365 boenheter fra 2021. I 2050 vil det bli behov for 9 505 boenheter. En økning på 1 354 boenheter i fra 2021. Kommunens plan er å ha et differensiert tilbud av boliger i lokalsamfunnene, og 80 % av fremtidens utbygging er planlagt i kommunens tettsteder Bjørkelangen, Aursmoen og Løken (Aurskog-Høland, 2021, p. 29).

Det er utfordrende å ta vare på dyrka og dyrkbar jord når beliggenheten av disse arealene er i og rundt tettstedene som skal utvikles og tettstedet vokser utover. Aurskog-Høland ønsker å opprettholde kommunen som en grønn kommune og ta vare på landbruksmiljøet som ligger tett på de prioriterte utbyggingsområdene. I figur 10 viser statistikken at fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 212 dekar, av dette er 141 dekar dyrka jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Dette tilsvarer et totalt areal på 30 fotballbaner. 20 av disse er areal med dyrka jord. Kommuneplanen til Aurskog-Høland er fra 2018, og i perioden 2018 til 2020 ble det omdisponert 29 dekar med dyrka jord og 0 dekar med fulldyrket jord. Noe som er en god nedgang i forhold til foregående år. Hvor mange av disse dekarene som ligger innenfor prioriterte vekstområder er vanskelig å les ut ifra dataene. Eksempel på utbygging av landbruksareal, ortofoto i fra Aursmoen 2005 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b).

Det opplyses også om at det er kartlagt 67 249 dekar med dyrkbar jord, hvor 76,9 % av dette ligger i sone 2 og 23,1 % ligger i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021b). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. I perioden 2005 til 2020 ble det søkt om nydyrking av 498 dekar, av dette ble 424 dekar godkjent (Statistisk sentralbyrå, 2020a). Det betyr at det er nydyrket mer enn det er omdisponert.

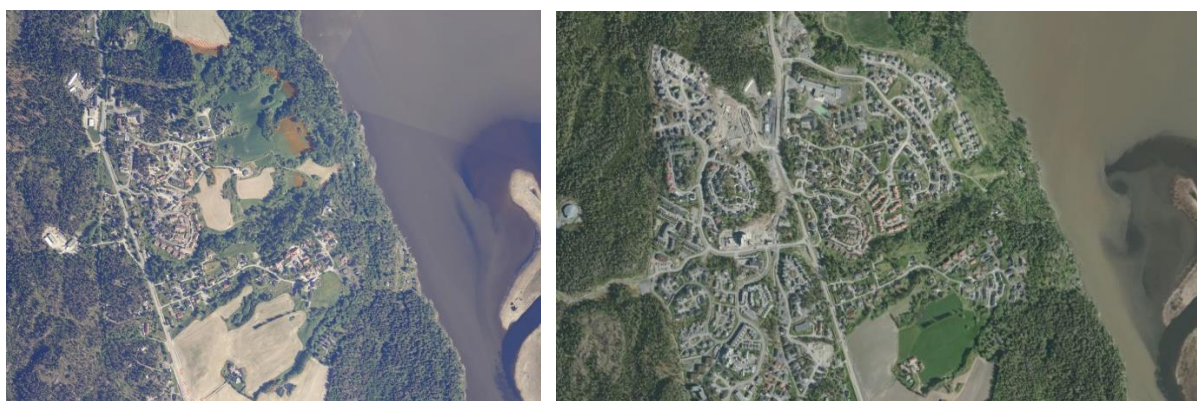
Ifølge arealbarometeret i tabell 11 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 1 144 804 dekar, hvor 104 924 dekar er jordbruksareal (9,2 %), 834 314 dekar er skog (72,9 %) og annet markslag på 183 431 dekar (16 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021b). 29 870 dekar med naturreservat og 440 dekar med «annet vern» vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir noe mindre (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c). I vedlegg 7 finnes et kart over arealfordelingen i Aursmoen og Bjørkelangen. Kartet viser hvor mye landbruksjord de prioriterte vekstområdene har rundt seg.

6.2.3 Rælingen kommune (K-3027)

Tall fra kapittel 5.3.2 viser at i 2005K3 var innbyggerantallet i Rælingen 14 847 og dagens innbyggerantall er 18 969 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 4 122 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 550 stk. og tomannsboliger med 177 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 189 stk., og boligblokker har økt med 184 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hatt en økning med 20 og 13 stk. Alle boligtyper samlet gir Rælingen en økning på 1 133 boenheter siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 7 648 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Alle disse boenhetene er ikke bygget kun på dyrka eller dyrkbar jord, og ifølge arealbarometeret i fra 2010 og frem til 2021 viser tallene at kommunen også har tatt i bruk andre areal (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021o). Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 21 243 i år 2030 og til 23 633 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021k). Dette vil naturligvis kreve flere boenheter og utvidet infrastruktur. Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer, vil det bli behov for 8 565 boenheter i 2030, en økning på 917 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 9 528 boenheter. En økning på 1880 boenheter siden 2021. Kommunens prioriterte vekstområde er Fjerdingsby. Løvenstad og deler av Rud er tettstedene som kommunen kaller for utviklingsområde. Utenfor disse områdene skal fortettingen begrenses. Kommunen ønsker et variert bomiljø for at innbyggerne skal kunne bo hele sitt liv i kommunen (Rælingen kommune, 2021, p. 21).

Landbruket er viktig for Rælingen, slik at gjennom kommunale planer legges det strenge føringer på å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til andre formål enn landbruk, hvor strategien er at utbygging i skogsområder skal prioriteres før utbygging på dyrket mark (Rælingen kommune, 2016, p. 8). Ifølge arealbarometer i tabell 13 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 71 682 dekar, hvor 6 303 dekar er landbruksareal (8,8 %), 42 461 dekar er skog (59,5 %) og annet markslag på 17 560 dekar (24,5 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021i). 24 420 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir mindre.

Figur 11 viser at fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert 152 dekar med dyrka og dyrkbar jord. Av dette er 93 dekar med dyrka jord og 59 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b), som tilsvarer et areal på 13 fotballbaner med dyrka jord og 8 fotballbaner med dyrkbar jord. I landbruksplanen 2016-2027 skrives det blant annet at matjorda skal tas vare på, produksjonen skal økes, ivareta biologisk mangfold og sørge for matsikkerhet for befolkningen, hvor det i fra 2016 og frem til 2020 ble omdisponert 36 dekar med dyrka jord og 0 dekar med dyrkbar jord. Areal som tilsvarer 5 fotballbaner. I kommuneplanen 2022-2032 skal det jobbes mot en nullvisjon for nedbygging av matjord, noe som lover godt for disse arealene hvis dette blir fulgt. Eksempel på bruk av landbruksareal. Ortofoto i fra Smedstad 2006 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b):

Det opplyses også om at det er kartlagt 583 dekar med dyrkbar jord, hvor 6 % ligger i klimasone 1 og 94 % ligger i klimasone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021i). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. Det er ikke registret noe nydyrking i perioden 2005-2020 (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

I vedlegg 8 finnes et kart over arealfordelingen i Fjerdingby, Løvenstad og Rud. Kartene viser hvor lite areal kommunen har å bygge på hvis de skal unngå å bygge på et areal med vern eller byggeforbud.

6.2.4 Enebakk kommune (K-3028)

Tall fra kapittel 5.3.3 viser at i 2005K4 var innbyggerantallet i Enebakk 9 393 og dagens innbyggerantall er 11 180 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 1 787 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 292 stk. og tomannsboliger med 84 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 169 stk., og boligblokker har økt med 127 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 2 og 8 stk. Alle boligtyper samlet gir Enebakk en økning på 682 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 4 477 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 11 866 i år 2030 og til 13 062 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021f). Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer vil det bli behov for 4 986 boenheter i 2030, en økning på 311 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 5 488 boenheter. En økning på 814 boenheter siden 2021. Kommunen ønsker å legge opp til en variert boligutbygging, slik at alle generasjoner finner sin boligtype. Tettstedsutvikling blir fordelt på følgende områder: 40 % i Flateby, 40 % i Ytre Enebakk, 15 % i Kirkebygda og 5 % fordelt ut i resten av kommunen (Enebakk kommune, 2015, p. 19).

Figur 12 viser at fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 318 dekar med dyrka og dyrkbar jord, av dette er 174 dekar med dyrka jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Dette tilsvarer et totalt areal på 45 fotballbaner. 24 av disse er areal med dyrka jord.

Kommuneplanen ble vedtatt i 2015, og i perioden 2015-2020 ble det omdisponert 22 dekar med dyrka jord og 14 dekar med dyrkbar jord. Noe som er en nedgang i forhold til foregående år. Enebakk skriver i kommuneplanen at «*de har gjennom årene omdisponert svært få jordarealer til annen bruk*» (Enebakk kommune, 2015, p. 17). Det ble heller ikke funnet noen tydelig og gode eksempler på nedbygging av landbruksareal i Enebakk kommune via ortofoto i fra 2003 og oppimot dagens ortofoto. Det kan virke som om kommunen har vært gode på å fortette områder som allerede var bebygd. Noe som er svært positivt.

Det opplyses om at det er kartlagt 7 193 dekar med dyrkbar jord, hvor 100 % av arealet ligger i sone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021c). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. Og i perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1

søknad til kommunen om nydyrking. Omsøkt areal er 4 dekar, av dette ble 4 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge arealbarometer i tabell 15 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 232 583 dekar, hvor 30 563 dekar er landbruksareal (13,2 %), 150 191 dekar er skog (64,5 %) og annet markslag på 17 564 dekar (18,7 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021c). 24 420 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir mindre.

I vedlegg 9 finnes det kart over arealfordelingen i Flateby og Ytre Enebakk. Kartene viser type areal som ligger i og rundt de prioriterte vekstområdene.

6.2.5 Lørenskog kommune (K-3029)

Tall fra kapittel 5.3.4 viser at i 2005K4 var innbyggerantallet i Lørenskog 30 869 og dagens innbyggerantall er 44 208 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 15 791 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 250 stk. og tomannsboliger med 88 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 453 stk., og boligblokker har økt med 4 323 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 32 og 521 stk. Alle boligtyper samlet gir Lørenskog en økning på 5 667 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 18 513 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 47 362 i år 2030 og til 52 919 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021i). Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer, vil det bli behov for 21 050 boenheter i 2030, en økning på 2 537 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 23 520 boenheter. En økning på 5 007 boenheter siden 2021. Områdene Lørenskog sentrum og Skårer, Fjellhamar, Lørenskog stasjonsby/Ødegården, Visperud og Ahus/Nodbyhagen/Torshov er områder som planlegges for utbygging (Lørenskog kommune, 2015, p. 5).

Figur 13 viser at i fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 590 dekar med dyrka og dyrkbar jord, av dette er 574 dekar med dyrka jord og 16 dekar med dyrkbar jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Dette tilsvarer et totalt areal på 82 fotballbaner. 80 av disse er areal med dyrka jord. I Landbruksplanen 2007-2018 ble det skrevet at «*jordvernet skal styrkes og jordsmonn, beliggenhet og miljøverdier bør vektlegges. Utbygging skal skje innenfor byggesoner*» (Lørenskog kommune, 2007, p. 33). Og i denne perioden ble det omdisponert

556 dekar med dyrka jord og 16 dekar med dyrkbar jord. I perioden for dagens landbruksplan 2017-2028 har det foreløpig blitt omdisponert 44 dekar med dyrka jord og 2 dekar med dyrkbar jord.

Eksempel på bruk av landbruksareal. Ortofoto i fra 2003 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Det opplyses om at det er kartlagt 1 437 dekar med dyrkbar jord, hvor 100 % ligger i sone 2 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021g). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1 søknad til Lørenskog kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 25 dekar, av dette ble 20 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge arealbarometer i tabell 17 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 70 546 dekar, hvor 5 924 dekar er jordbruksareal (8,4 %), 46 322 dekar er skog (65,7 %) og annet markslag på 7 285 dekar (10,4) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021g). 1 910 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir mindre.

I vedlegg 10 finnes et kart over arealfordelingen i Fjellhamar, Skårer og A-hus. Kartene viser hvor lite areal kommunen har å bygge på hvis de skal unngå å bygge på et areal med vern eller byggeforbud.

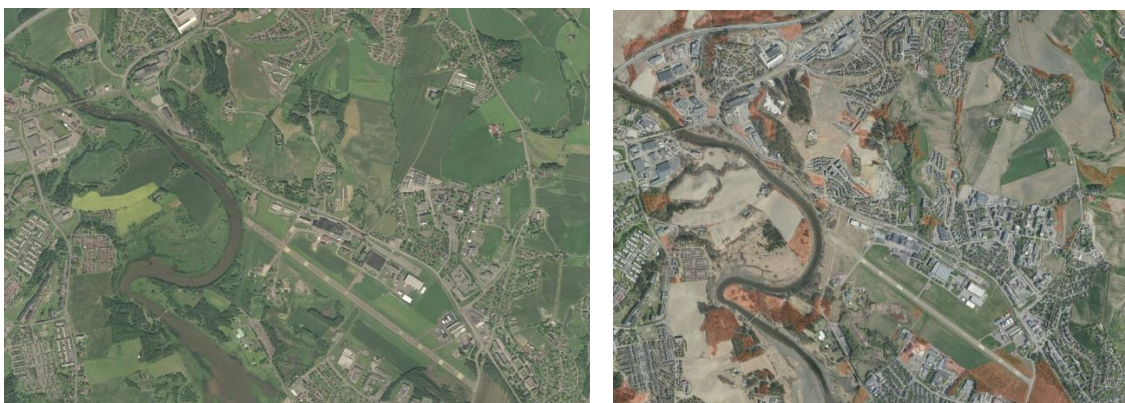
6.2.6 Lillestrøm kommune (K-3030)

Tall fra kapittel 5.3.5 viser at i 2005K4 var innbyggerantallet i Lillestrøm kommune 65 826

og dagens innbyggerantall er 88 024 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 22 198 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 1 328 stk. og tomannsboliger med 323 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 823 stk., og boligblokker har økt med 4 619 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 453 og 1 620 stk. Alle boligtyper samlet gir Lillestrøm en økning på 9 166 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 37 607 (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 93 596 i år 2030 og til 104 275 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021h). Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer vil det bli behov for 41 232 boenheter i 2030, en økning på 3 625 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 45 936 boenheter. En økning på 8 329 boenheter siden 2021. Flere ønsker å kunne få muligheten til å bo i samme område store deler av sitt liv, slik at det da blir viktig å kunne tilby varierte boligtyper i samme nærområdet. Dette vil skape et variert og mangfoldig bomiljø (Lillestrøm kommune, 2020, p. 17). Prioriterte tettsteder som skal ta imot befolkningsveksten er Sørumsand, Frogner, Fetsund, Lillestrøm, Strømmen og Kjeller. Områdene som skal utvikles på grunn av økt næringsutvikling er Heia og Berger (Lillestrøm kommune, 2020, p. 8).

Natur som er ødelagt er kostbart å restaurer eller umulig å få tilbake til normal stand. Derfor er vern et svært viktig tema som må prioriteres i arealplanleggingen. Det vil da være avgjørende å finne en balanse mellom behovet for utbygging og hensynet til jordvern og natur. Figur 14 viser at i fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 1 583 dekar med dyrka og dyrkbar jord, av dette er 1 075 dekar med dyrka jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Dette tilsvarer et totalt areal på 222 fotballbaner. 151 av disse er areal med dyrka jord. Tettstedene som er valg som prioriterte områder er omkranset av jordbruksjord, slik at det vil da være umulig utvikle tettstedene ute å omdisponere. Siden dette er en kommune som er slått i sammen av 3 kommuner, blir det vanskelig å tolke hvor mye areal det har blitt omdisponert i de 3 tidligere kommunene.

Eksempel på bruk av landbruksareal. Ortofoto i fra Kjeller 2003 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b).

Det opplyses om at det er kartlagt 46 952 dekar med dyrkbar jord, hvor 2,3 % av dette ligger i sone 1, i sone 2 ligger 97,2 % og 0,5 % i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021f). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 2 søknader til Lillestrøm kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 451 dekar, av dette ble 422 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge arealbarometer i tabell 19 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 456 607 dekar, hvor 118 427 dekar er jordbruksareal (25,9 %), 233 770 dekar er skog (51,2 %) og annet markslag på 70 943 dekar (15,5 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021f). Med 40 240 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir mindre.

I vedlegg 11 finnes kart over arealfordelingen i de prioriterte vekstområdene. Kartene viser hvor lite areal kommunen har å bygge på hvis de skal unngå å bygge på et areal med vern eller byggeforbud.

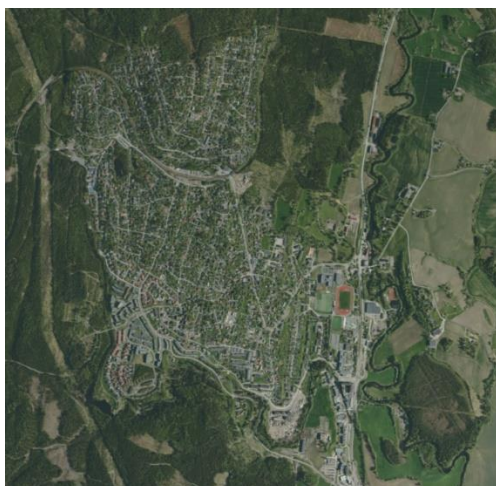
6.2.7 Nittedal kommune (K-3031)

Tall fra kapittel 5.3.6 viser at i 2005K3 var innbyggerantallet i Nittedal 19 669 og dagens innbyggerantall er 24 744 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 5 075 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 635 stk. og tomannsboliger med 177 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 513 stk., og boligblokker har økt med 711 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 62 og -23 stk. Alle boligtyper samlet gir Nittedal en økning på 2 075 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 9 840 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). Ifølge arealbarometer i fra 2010 og frem til 2021 viser tallene at kommunen også har tatt i bruk andre areal enn bare dyrket og dyrkbar jord ved utbygging (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021o). Ser man frem i tid, har SSB estimert at

befolkningsveksten vil øke til 26 052 i år 2030 og til 28 986 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021j). Dette vil naturligvis kreve flere boenheter og utvidet infrastruktur. Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer vil det bli behov for 10 360 boenheter i 2030, en økning på 520 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 11 527 boenheter. En økning på 1 687 boenheter siden 2021. Det er vedtatt at 80 % av befolkningsveksten skal til tettstedet Rotnes. Bolig- og arbeidsplassvekst. Ønsket er å utvikle Rotnes som Nittedals nye sentrum (Nittedal kommune, 2019b, p. 6). For å skape et trygt og godt miljø i kommunen er det viktig med et marked med variert boligstruktur, noe som vil styrke mangfoldet og inkluderingen. Utbygging utenfor prioriterte vekstområder må etableres innenfor allerede etablerte byggeområder (Nittedal kommune, 2019b, p. 41). I RP-ATP nr. 2 arealstrategi opplyses det om at «*innenfor prioriterte vekstområder bør vekst gå foran vern. Utenfor prioriterte vekstområder bør vern gå foran vekst*» Vern av dyrka mark utenfor prioriterte vekstområdet blir særdeles viktig. Det skal praktiseres et strengt jordvern som bidrar til å ta vare på matjorda og det levende kulturlandskapet (Nittedal kommune, 2019b, p. 8).

Kommunen er opptatt av å ha en oversikt over hvilke arealer som skal utvikles og bygges og hvilke arealer som skal bevares, noe som krever en langsiktig planlegging. Å finne en balanse mellom vern og vekst er avgjørende for å oppnå en samfunnsutvikling som overholder lover og regler.

Figur 15 viser at i fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 531 dekar med dyrka og dyrkbar jord, av dette er 242 dekar med dyrka jord. Dette tilsvarer et totalt areal på 74 fotballbaner. 34 av disse banene er areal med dyrka jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Samfunnsdelen ble utarbeidet i 2014, og oppdatert versjon ble lagt ut i 2019 (Nittedal kommune, 2019c, p. 3), og i denne perioden ble det omdisponert totalt 361 dekar med jordbruksareal. Av dette er 167 dekar med dyrka jord. Dette er i samme periode hvor kommunen opplyser om «*hensyn til vern av dyrket mark skal vektlegges*» (Nittedal kommune, 2019c, p. 3). Som kommunen også skriver, skal vern vike for utbygging i prioriterte området. Eksempel på bruk av landbruksareal. Ortofoto i fra Rotnes 2002 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b).

Det opplyses også om at det er kartlagt 17 282 dekar med dyrkbar jord, hvor 8,7 % av dette ligger i sone 1, 84,4 % ligger i sone 2 og 7 % i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021h). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 1 søknad til Nittedal kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 7 dekar, av dette ble 5 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge arealbarometer i tabell 21 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 186 227 dekar, hvor 17 282 dekar er landbruksareal (9,3 %), 140 133 dekar er skog (75,3 %) og annet markslag på 17 564 dekar (9,5 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021h). 14 410 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir noe mindre.

I vedlegg 12 finnes et kart over arealfordelingen i Rotnes. Kartet viser hvor lite areal kommunen har å bygge på hvis de skal unngå å bygge på et areal med vern eller byggeforbud.

6.2.8 Gjerdrum kommune (K-3032)

Tall fra kapittel 5.3.7 viser at i 2005K3 var innbyggerantallet i Gjerdrum 5 130 og dagens innbyggerantall er 7 005 (Statistisk sentralbyrå, u.å.-a). Dette gir en økning på 1 875 personer. I perioden 2006 til 2021 har antall eneboliger økt med 150 stk. og tomannsboliger med 68 stk. Boligtypen rekkehus, kjedehus og andre småhus har hatt en økning på 306 stk., og boligblokker har økt med 164 stk. Bygning for bofelleskap og andre typer bygningstyper har hver hatt en økning med 0 og 102 stk. Alle boligtyper samlet gir Gjerdrum en økning på 790 boliger siden 2006. Antall registrerte boenheter i 2021 er 2 919 stk. (Statistisk sentralbyrå, 2021c). I følge arealbarometer i fra 2010 og frem til 2021 viser tallene at kommunen også har

tatt i bruk andre areal enn bare dyrka og dyrkbar jord ved utbygging (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021o).

Ser man frem i tid, har SSB estimert at befolkningsveksten vil øke til 7 757 i år 2030 og til 8 916 innbyggere i år 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021g). Dette er ikke den største befolkningsveksten på Nedre Romerike, men vil allikevel kreve flere boenheter og utvidet infrastruktur. Blir innbyggerantallet reelt, og min utregning stemmer vil det bli behov for 3 301 boenheter i 2030, en økning på 520 boenheter i fra 2021. Og i 2050 vil det bli behov for 3 794 boenheter. En økning på 1 687 boenheter siden 2021. Kommunen ønsker en differensiert og mangfoldig boligstruktur og ca. 80 % av befolkningsveksten skal i og rundt prioriteringsområdet Ask sentrum (Gjerdrum kommune, 2018, p. 10).

Figur 16 viser at i fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert totalt 136 dekar med dyrka og dyrkbar jord, av dette er 106 dekar med dyrka jord (Statistisk sentralbyrå, u.å.-b). Dette tilsvarer et totalt areal på 19 fotballbaner. 15 av disse er areal med dyrka jord. Samfunnsdelen ble utarbeidet i 2018, og siden da har det blitt omdisponert kun 9 dekar med dyrka jord og 2 dekar med dyrkbar jord. Noe som er en god nedgang i forhold til de foregående årene. Hvis denne nedgangen er på grunn av målsettingene i planen, er dette en svært god start til å ta bedre vare på landbruksarealene.

Eksempel på bruk av landbruksareal. Ortofoto i fra Ask 2004 og 2021 (Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b).

Det opplyses om at i Gjerdrum er det kartlagt 83 192 dekar med dyrkbar jord, hvor 97,1 % av dette ligger i sone 2 og 2,7 % ligger i sone 3 (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021e). Dette er opplysninger som viser at kommunen har areal som kan dyrkes opp. I perioden 2005 til 2020 ble det levert inn 6 søknader til Gjerdrum kommune om nydyrking. Omsøkt areal er 32 dekar, av dette ble 30 dekar godkjent som nydyrking (Statistisk sentralbyrå, 2020a).

Ifølge arealbarometer i tabell 23 skal det være mulig å finne annen type areal enn jordbruksareal å bygge på. Kommunen har et totalt areal på 83 192 dekar, hvor 26 355 dekar er landbruksareal (31,7 %), 45 955 dekar er skog (55,3 %) og annet markslag på 6 897 dekar (8,3 %) (Norsk institutt for bioøkonomi, 2021e). Med 2 970 dekar med naturreservat (Statistisk sentralbyrå, u.å.-c) og markagrensa (Ødegaard, 2017) vil naturligvis gjøre at tilgjengelig areal blir mindre.

I vedlegg 13 finnes et kart over arealfordelingen i Ask. Kartet viser hvor lite areal kommunen har å bygge på hvis de skal unngå å bygge på et areal med vern eller byggeforbud.

6.3 Oppsummering

Ifølge tabell 5 vil innbyggerantallet i Norge fortsette å øke frem til år 2100 og totalt er det estimert at det må bygges i underkant av 500 000 nye boenheter. Samtidig sies det at befolkningsveksten vil være ujevnt fordelt i Norge, noe som betyr at noen områder må ta for seg en større vekst enn andre områder. Det blir hovedsakelig i disse områdene hvor kommunene må jobbe for å finne en balanse mellom vekst og vern. Kan det tenkes seg at når de vekstutsatte kommunene omdisponere mye matjord, vil de kommunene som ikke er like utsatt for vekst få et strengere jordvern? Dette for å klare det nasjonale jordvernsålet. Som tidligere nevnt er det ikke opprette noen «kvoter» for hvor mye areal en kommune kan omdisponere eller noen form for sanksjoner ved å ikke oppnå jordvernsålet, men staten går ut med at de beste og viktigste jordbruksarealene må få et strengere vern – så lenge det ikke er i de områdene hvor viktige samfunnsinteresser skal utvikles. Ved slike uttalelser blir det vanskelig å oppfylle jordvernsålet hvis det er greit å omdisponere så lenge arealet ligger i et vekstområde.

Samtlige kommuner på Nedre Romerike poengterer viktigheten med jordvern og hvor viktig det er å overholde dette vernet. Det er betydningsfulle setninger som: hvor viktig det er å ta vare på og vern av matjorda, jobbe for økt produksjon, viktig med bærekraftig landbruk, vern av biologisk mangfold, matsikkerhet for befolkningen, forholde seg til et strengt jordvern, ta vare på landbruksmiljøet, landbruksareal er viktig for friluftsliv og folkehelse også videre. Kommunene poengterer også at innenfor prioriterte vekstområder går vekst foran vern, og utenfor prioriterte vekstområder går vern foran vekst. Spørsmålene som da dukker opp, er hvor går grensen til prioriterte vekstområder? Blir denne grensen bestemt på forhånd når områder får kategorien vekstområde? Eller bare vokser vekstområdet utover etter behov? Og som nevnt flere ganger ligger det mye matjord i og omringet tettstedene som vokser, noe som

betyr at matjord må omdisponeres. I disse situasjonene er jordvern og matsikkerhet for innbyggerne ikke lenger viktig.

Arealbarometeret gir et tydelig bilde på at alle kommunene har store areal med skog og andre type areal i forhold til jordbruksareal, men her kommer også utfordringer med andre type vern og byggeforbud som skal overholdes. Kan man strekke det så langt å si at det ikke er rom for flere mennesker på Nedre Romerike, hvis det i utgangspunktet ikke er flere areal å bygge på uten å måtte bryte et verneforbud eller et byggeforbud? Jordvernsmålene blir lavere for hver periode og befolkningsvekst gir et behov for mer mat, og skal kommunene klare å følge opp dette må andre areal tas i bruk. Utbygging må foretas på lavproduktive områder og ikke minst blir bedre på å ta i bruk bygninger og areal som allerede er etablerte og står ubrukt. Det blir viktig å bygge opp mot skogen og ikke ned og inn på matjorda. Når vedtaket faller på å bygge, blir det nødvendig å tenke over hvilke typer boenheter som er best på det aktuelle området. Antall blokker som har økt kan tolkes dit hen at kommunene er flinke til å bygge i høyden når det ikke er god plass på bakken. Eks. Lørenskog sentrum, Skårer, der bygges det blokker noe som vil romme mange boenheter mot det å for eksempel bygge rekkehus. Alle ønsker ikke å bo i leilighet slik at kommunene er opptatt av å kunne tilby et variert og mangfoldig bomiljø. Noe som igjen betyr at det også har blitt og det må bygges andre type boenheter.

SSB har på sine sider med kommunefakta en forventet befolkningsvekst i de ulike kommunene for årene 2030 og 2050 (Statistisk sentralbyrå, 2021d). Og siden 2005 har det blitt omdisponert store areal til andre formål enn landbruk. Naturligvis i ulik tyngde. Man lurer litt på om alle disse arealene er tatt i bruk. For det er slik at når et areal omdisponeres til det nedbygges, kan det gå flere år. Kan det hende at areal som allerede er omdisponert, er areal som er satt av til fremtidig bygging? Slik at det ikke er nødvendig å omdisponere noe særlig mer i fremtiden. I så fall er det ikke noe stort problem å ta imot flere mennesker på Nedre Romerike. Det sies også at vi må ha mer matjord for å kunne oppnå matsikkerhet for innbyggerne, og da må det blir slutt på omdisponering og nydyrking må opp på prioriteringslista. Og kommunene har grunneiere med areal som kan nydyrkes som i dag ligger brakk.

Et fåtall av kommunene viser i sine kommunale planer at de har en plan på hva som skal gjøres når matjorda må omdisponeres til andre formål, slik som erstatningsareal eller matjord

som graves bort skal tas vare på. Siden jordvern har blitt viktigere med årene, burde alle kommunene ha opplyst om dette. Men så lenge det ikke finnes noen lovhjemmel om at dette skal med, står kommunene fritt til å ta valget selv. Men med økt bosetting og nedbygging av matjord jobbes det samtidig i flere kommuner med å se hvilke muligheter som finnes ved å ta i bruk andre areal for dyrking av mat i småskala. Slik som urbant landbruk – parselhager, kolonihager, leie av landbruksjord, besøksgårder, grønne tak med mer. Selv små areal inne i områder som er regulert til boligområder kan være med på å bevare økosystemer, biologisk mangfold, matjord og natur- og kulturlandskap. Dette viser at kommunene prøver å se på alternative løsninger, men det vil aldri kunne produsere like mye som et stort areal med dyrka eller dyrkbar jord.

7. Konklusjon og oppsummering

Valg av emner og innfallsvinkel til oppgaven viser seg å være tilstrekkelig for å kunne gi gode og tydelige svar på hypotesene og problemstillingen. Ingen av emnene virker å ha vært overflødige. Igjennom arbeid med oppgaven har funnene gitt en rekke nye spørsmål. Flere av disse spørsmålene kan ikke besvares med de dataene som kommer frem i denne oppgaven.

Jeg skal i dette kapittelet ta for meg hver enkelt hypotese for å se om funnene jeg har gjort bekrefter eller avkrefter hypotesene. Deretter vil jeg til slutt oppsummere og konkludere rundt hovedproblemstillingen.

7.1 Oppgavens 6 hypoteser

1. Byutvikling rangeres høyere enn landbruk på nasjonalt nivå og på Nedre Romerike

Stortinget har satt ned 4 overordnet mål for norsk landbruks- og matpolitikk:

1. Matsikkerhet. 2. Landbruk over hele landet. 3. Økt verdiskapning. 4. Et bærekraftig landbruk. I dette ligger det blant annet å sikre bærekraftig matproduksjon, trygg mat for befolkningen, matberedskap, bidra til bosetting over hele landet, skape arbeidsplasser, etablere robuste og konkurransedyktige driftsenheter, skape kulturlandskap, verne om arealressursene, landbruksarealene og naturmangfoldet, redusere forurensing og jobbe mot klimautfordringene i landbruket. Ved en gjennomgang av tekster som omhandler landbruk, slik som lover og forskrifter, rammebetingelser, stortingsmeldinger, rapporter, samarbeidsforhold med FN og EU med mer, fremstilles det tydelig viktigheten med å ta vare på landbruket. I tillegg til dette har Staten opprett et Nasjonalt jordvernsmål, hvor antall dekar pr år har blitt redusert før en ny periode har startet. Staten har uttalt i offentlig media at vi må

ta godt vare på matjorda vår, statusen på de beste jordbruksarealene må heves betydelig og at disse områdene må få et mer varig vern mot alt annet enn svært viktige samfunnsinteresser.

Samtlige kommuner på Nedre Romerike vektlegger i sine kommunale planer hvor nødvendig det er å ta vare på landbruket. Det er betydningsfulle setninger som: hvor viktig det er å ta vare på og vern av matjorda, jobbe for økt produksjon, viktig med bærekraftig landbruk, vern av biologisk mangfold, matsikkerhet for befolkningen, forholde seg til et strengt jordvern, ta vare på landbruksmiljøet, landbruksareal er viktig for friluftsliv og folkehelse også videre. Kommunene poengterer også at innenfor prioriterte vekstområder går vekst foran vern, og utenfor prioriterte vekstområder går vern foran vekst. Om dette stemmer, har jeg ikke gode data på for å kunne bekrefte eller avkrefte. Mine data viser ikke beliggenheten til arealene som er omdisponert. Om disse arealene er innenfor eller utenfor prioriterte vekstområder er vanskelig å si noe om.

Befolkningsveksten har frem til nå og vil fremover bli ujevnt fordelt rundt om i landet. Store byer og tettsteder er de områdene som har tatt imot den største veksten, hvor det opplyses om at Romerike har hatt den største befolkningsveksten av alle landets regioner siden år 2000. Selv om lover og regler er lik i hele Norge, bekrefter funn i data at lovene tolkes og benyttes ulikt. Lokale ulikheter. Slik som jordvern er et vern som bør være like strengt i hele Norge, men praktiseres ulikt siden store byer og tettsteder velger å la vekst gå foran vern. I kommuner uten store byene og store tettsteder vil ikke kunne bruke dette i samme tyngde siden befolkningsveksten ikke er like stor. Noe areal blir også der omdisponert til andre formål, men ikke i samme mengde.

Dette samlet tolkes i den retningen at landbruk rangeres svært høyt på nasjonalt nivå og på Nedre Romerike, så lenge det ikke konkurreres mot samfunnsutvikling. Utbygging som gagnar allmenheten og som rangeres høyt som samfunnsinteresse, vil alltid gå foran jordvern.

Hypotese nr. 1 bekreftes. Funn i oppgavens data støtter denne hypotesen. Byutvikling rangeres høyere enn landbruk. I teorien viser Norge at landbruk er svært viktig, men i praksis ser man at mye areal blir brukt til byutvikling og infrastruktur.

2. Matjorda må omdisponeres på grunn befolkningsveksten

Byer og tettsteder ble til på grunn av beliggenheten til blant annet matjorda. Dette fordi det var svært viktig å bosette seg der hvor det var god jord og nærheten til kommunikasjonsårer. Dette er noe som bekreftes i kart, se vedlegg 7 til 13, hvor man kan se hvor mye dyrka og dyrkbar jord som ligger i og omkranset rundt de prioriterte vekstområdene. Ifølge FN

opplyses det om at de siste hundre årene har befolkningen økt betraktelig og har en forventning at det er først i år 2100 at befolkningsveksten vil stoppe opp. Av verdens befolkning bor ca. 50 % i byer, et tall som vil økte til ca. 60 % når vi nærmer oss år 2030. Dette tar oss til sentraliseringen, som er et element til at befolkningsveksten er så ujevnt fordelt. Estimerte tall i fra SSB tilsier at veksten også vil øke i Norge og i samtlige kommuner på Nedre Romerike, hvor staten og kommunene er tydelige på at vekst går foran vern i prioriterte vekstområder. Flere mennesker betyr naturligvis at utvikling av samfunnet og infrastrukturen må utvikles i takt med befolkningsveksten. I dette ligger det blant annet at det må bygges flere boenheter, butikker, veier også videre. Dette krever plass og mer matjord vil sannsynlig forsvinne.

Kommunene på Nedre Romerike har en størrelse og areal som tilsier at det skal være mulig å bygge på andre areal enn jordbruksareal. Men så lenge planen er å utvikle allerede etablerte byer og tettsteder, der hvor det ligger mye god matjord, vil man ikke komme unna omdisponering av slike areal. Ved å se på vedlagte kart, nr. 7 til 13, ser man at store deler av kommunenes areal er dekket av en eller annen type vern eller et byggeforbud. Det blir helt avgjørende for kommunen å veie fordelene opp mot ulempene når valg av areal skal tas, for å finne ut hvilket vern som er viktigst å overholde.

Hypotese nr. 2 bekreftes. Funn i oppgavens data støtter denne hypotesen. For kommunen og utbygger er beliggenheten til matjorda optimal for nedbygging. Mye av grunnarbeidet er allerede utført, arealet er stort sett plant og ligger ofte lett tilgjengelig i forhold til områdets infrastruktur. Disse fordelene kan gjøre at det er billigere å bygge på matjord enn på andre areal. En eventuell billigere kostnad må da veies opp mot jordvernets verdier og Norges uttalte målsetting om jordvern.

3. Kommunene bryter loven når dyrka og dyrkbar jord omdisponeres til andre formål enn landbruk

Kommunene har fått tildelt myndighet i fra staten med å forvalte kommunens arealer og har dermed en sentral rolle med å ivareta det nasjonale og regionale jordvernet. Dette betyr at kommunene er de viktigste jordvernsmyndighetene. Organisasjonsformen i byråkratiet er hierarkisk, noe som fremkommer ved at saksbehandlerne som til daglig har hovedansvaret med forvaltningen, jobber etter nøye beskrevet rammebetingelser. Noe som betyr at hver saksbehandler har en avgrenset beslutningsmyndighet og har ansvaret for at alle beslutninger er i henhold til gjeldene regelverk. utfordringene som kan oppstå her, er når regelverket sier

en ting og staten/politikerne sier noe annet. Hvem skal saksbehandler være lojal mot? For kommunens oppgave er å ta vare på dyrkbart areal og samtidig balansere dette mot storsamfunnets behov. En svært utfordrende oppgave.

Jordloven, konsesjonsloven og plan- og bygningsloven er tre lover som er fremtredende når det kommer til jordvern. Jordloven har til formål å blant annet sikre at arealressursene og jordsmonnet forvaltes slik at de tas vare på til fremtidige generasjoner og har et forbud mot omdisponering og deling av eiendom. Utfordringen med jordloven er at slik § 9 er skrevet, ser man at en og samme paragraf gir inntrykk av at jordvernet må opprettholdes, hvor det samtidig viser til mulighet for å søke dispensasjon mot jordvernet. Konsesjonsloven er opprettet for blant annet å verne om landbrukets produksjonsarealer. Og plan- og bygningsloven er en lov som kan brukes til å forsterke jordvernet gjennom for eksempel kommunale planer. Loven er en nødvendighet som kan brukes til å forsterke jordvernet, sikre dyrka mark og fremme en bærekraftig utvikling. Mulighetene for å søke dispensasjon finnes også i denne loven.

Vekst går foran vern i prioriterte vekstområder - er en setning som har blitt benyttet gjentatte ganger i denne oppgaven. Dette for å poengtere hvor svakt jordvernet står i slike utvalgte områder. Det er kommunen som velger ut disse områdene og hvor store disse områdene skal være, og så lenge staten selv går ut med at viktige samfunnsinteresser går foran jordvern, bryter ikke kommunene loven når de omdisponerer dyrka og dyrkbart areal til andre formål enn landbruk. En ting er å ikke bryte loven, noe som er svært viktig, men hva med samarbeidet Norge har valgt å bli med på igjennom FNs bærekraftsmål? Norge og kommunene er gode på å fremheve sine mål og fremtidsplaner når det kommer til disse målene. Bærekraftsmålene er kun en anbefaling, men for at verden skal oppnå disse målene er man avhengige av alle landene. Bærekraftsmålene sier blant annet at verden må øke matproduksjonen, mens Norge velger å omdisponere dyrkbart areal til andre formål enn landbruk. Dette er matjord vi aldri vil få tilbake. Hvilket signal sender dette utad?

Hypotese nr. 3 avkreftes. Funn i oppgavens data støtter ikke denne hypotesen. Funn i data understreker det gapet som eksisterer mellom nasjonale rammebetingelser og den lokale forvaltningen. Samtidig understreker funnene at forvaltningen lokalt gir store variasjoner i Norge. Kommunene bryter ikke loven når dyrka og dyrkbar jord omdisponeres til andre formål enn landbruk så lenge omdisponeringen kan begrunnes og er i henhold til gjeldene regelverk. Altså bruk av tilgjengelig handlingsrom.

4. Jordloven § 9 har blitt uthullet over tid

Gjeldende jordlov ble publisert 12 mai 1995 og tok over etter jordloven i fra 1955. Forbudene mot omdisponering og deling er blant annet noe av det som ble tatt med videre og ført inn i dagens jordlov. Siden 1995 har flere av paragrafene blitt opphevet eller endret i ettertid. Dette på grunn av å kunne gi kommunene økt lokalt handlingsrom. Mens § 9 er og blir den samme. Selv om den virkelige verden har endret seg mye med tanke på befolkningsvekst, krav om matsikkerhet, behov for flere produksjonsareal også videre, har ikke denne teksten blitt endret. Lovteksten er formulert slik at dyrka og dyrkbar jord ikke skal brukes til andre formål enn landbruk, men ved spesielle situasjoner kan det gis samtykke til omdisponering der hvor jordbruksinteressene bør vike. I en og samme paragraf gis det inntrykk av at jordbruksareal er vernet, men allikevel kan omdisponeres. Dette er motstridene, men gir et handlingsrom som kan benyttes etter hvordan man tolker loven, etter lokale forhold og etter hvilken retning den aktuelle kommunen har valgt å gå med tanke på forvaltning av arealene.

For å kunne ta i bruk dispensasjonsmuligheten er det avgjørende å argumenter hvorfor landbruksinteressene må vike. Dette er når «særlig høve» foreligger, som betyr å veie fordelene opp imot ulempene, altså få en samlet vurdering. Der hvor blant annet befolkningsvekst og samfunnsutvikling kommer inn. Økt sysselsetting, næringsutvikling og hensynet til bosetting. Det som bidrar til å opprettholde bosettingen eller det som bidrar til å styrke bosettingen, er noe som veier tyngre enn det å opprettholde jordvernet.

Hypotese nr. 4 avkreftes. Funn i oppgavens data støtter ikke denne hypotesen. Jordloven § 9 er skrevet slik at det er mulig å ta i bruk handlingsrommet som er tilgjengelig. Lovteksten er ikke uthullet, men verden har endret seg. Det er for stor konkurranse om de samme arealene, hvor vernet i disse sammenhengene taper. Skulle det bli behov for et strengere vern, må teksten endres, eventuelt så må staten stramme inn bruken av dispensasjon. For jordvernets del er paragrafen ikke streng og tydelig nok. Til en viss grad er matjorda ubeskyttet. Det er for enkelt å gi tillatelse til omdisponering.

5. Det finnes ingen negative sanksjoner for kommunen når man ikke overholder jordvernet og velger å omdisponere areal til annet formål enn landbruk

Norsk politikk gjenspeiler FNs bærekraftsmål og lovene og bestemmelsene som medlemslandene i EU må følge. FNs bærekraftsmål er kun anbefalinger og målsettinger for å få verden til å jobbe sammen, slik at FN har ingen mulighet til å sanksjonere Norge dersom vi

ikke følger eller oppnår målene. EU har strenge føringer, men så lenge Norge ikke er medlem av EU vil ikke de kunne sanksjonere Norge på noen måte. Og siden landbruk ikke er en del av EØS-avtalen, kun bilaterale avtaler, vil det heller ikke komme noen form for sanksjoner i fra det holdet.

Når det gjelder Norge, kan statlige myndigheter påvirke kommunal forvaltning gjennom deltagelse i planprosesser hvor de har mulighet til å melde ifra hvis planene ikke følger de nasjonale rammebetingelsene. Statsforvalteren er kommunens klageinstans, som også har myndighet til å overprøve et kommunalt vedtak ved å oppheve vedtaket eller vedta et nytt vedtak hvis det viser seg at vedtaket bryter med de nasjonale rammebetingelsene. Når et areal med dyrka og dyrkbar jord er omdisponert, og staten eller statsforvalteren ikke har kommet med noen innsigelser på brudd, kan arealet brukes til det formålet det ble søkt om. Det er ingen funn som tilsier at statlige myndigheter kan komme med noen form for sanksjoner til kommunene i ettertid. For eksempel hvis en kommune har omdisponere store areal et år, finnes det ingen funn på at kommunens omdisponering har blitt endret i ettertid.

Den største og alvorligste konsekvensen for Norge og kommunene når valget faller på å omdisponere areal med dyrka og dyrkbar jord, er at dyrkbart areal forsvinner. Av Norges landareal er kun 3 % dyrkbart areal, slik at man vet ikke hvor store konsekvensene kan bli i fremtiden ved at denne prosenten faller ytterligere. Spesielt i krisesituasjoner.

Hypotese nr. 5 bekrefte. Funnet i oppgavens data støtter denne hypotesen. Vil tro at hvis Norge fikk noen form for sanksjoner i fra internasjonalt hold, vil også kommunene få noen form for sanksjoner i fra nasjonalt hold. Skal nasjonalt jordverns mål nås, må staten stille tydeligere krav til kommunene som er forvaltningsmyndighet av kommunens areal.

6. På grunn av gode muligheter for import er ikke Norge avhengige av jordbruksarealene

I 2019 lå selvforsyningsgraden i Norge på under 50 %. Dette tallet forteller oss hvor mange prosent av matforbruket som er norskprodusert og hvor mye som importeres. Bakgrunnen for at Norge har behov for å importere en høy andel matvarer kommer blant annet av Norges klima og jordsmonn, og ønsket om et variert kosthold i fra befolkningen. Klima og jordsmonnet har en sterk påvirkning på hvilke varer Norge kan produsere. Slik at hvis Norge skal klare seg uten import, må befolkningen akseptere at vi må gjøre store endringer i hva vi spiser. I Norge kan vi for eksempel ikke produsere eksotiske frukter, sjokolade, kaffe, ris og sukker. I tillegg importerer vi matvarer som vi kan produsere selv, men ikke klarer å produsere nok av eller på grunn av pris eller kvalitet.

Norge er i den heldige situasjonen hvor import er noe vi kan leve godt av, og er muligens ikke avhengig av jordbruksarealene når det kommer til matsikkerhet. Når alt er som normalt. Men hva skjer hvis grensene stenger, prisen blir for høy, kvaliteten for dårlig eller internasjonale avtaler brytes? Vil Norge da klare seg uten jordbruksarealene? Med tanke på matsikkerhet er landet naturgitt det fortinnet med store areal med skog, fjell, kystlinje, innsjøer og bekker, som gir gode muligheter til å høste mat i fra. Men jordbruksarealene er så mye mer enn kun til matproduksjon. Det handler også om å ivareta kulturlandskapet og økosystemtjenester, slik som karbonlagring, ta vare på biologisk mangfold, er med på å avverge tørke og flom, regulerer vannets kretsløp, gir oss rent vann og med jordvern vil vi kunne tilpasse oss til klimaforandringene som kommer. Og Ifølge United Nations Global Compact gir jordbruket, på verdensbasis, inntekt til 2,6 milliarder mennesker. Samtidig opplyses det om at 80 % av menneskets kosthold er i fra plantelivet, noe som gjør jordbruket til et viktig levebrød. Vi må heller ikke glemme at Norge har valgt å bli med i et samarbeid med FN, som blant annet sier at verden må øke matproduksjonen med ca. 70 % og stoppe klimaendringene innen 2030. Det snakkes mer og mer om lokalmat og kortreist mat og hvor viktig det er å ta vare på bonden og den lokale produsenten. Dette kan ikke løses via import.

Når kommunene velger å omdisponere matjorda, vil konsekvensene være at selvforsyningsgraden til innbyggerne minker. Det vil da bli et større behov for å importere matvarer, noe som vil skape et stort press på de globale matproduksjonene som allerede er svært sårbare.

Hypotese nr. 6 avkreftes. Funn i oppgavens data støtter ikke denne hypotesen. Import vil alltid være svært viktig for Norge, men Norge er også avhengig av jordbruksarealene. Slik det har vært frem til nå, har jordvernet måtte vike for vekst. Funn i data viser at med stor sannsynlighet vil flere dekar med jordbruksareal også forsvinne i årene som kommer. Dette med bakgrunn av estimert befolkningsvekst og valg av vekstområder hvor jordbruksarealer ligger tett på. Jordvernet bør bli sterkere og utbygging må foregå på andre areal enn dyrka og dyrkbar jord.

7.2 Oppgavens problemstilling

Befolkningsvekst og sentralisering har fått kommunene til å kjenne på presset til å bygge, noe som har resultert i at dyrkbart areal over flere år har blitt bygget ned bit for bitt. Ca. 1,2 millioner dekar med dyrka og dyrkbar jord har blitt omdisponert til andre formål enn landbruk siden andre verdens krig i Norge. Dette gir et gjennomsnittlig tall på rundt 19 000 dekar pr år.

Noe som tilsvarer et areal med 2 661 fotballbaner pr år. Dette er et tall som har minnet kraftig de siste årene. Mye på grunn av det nasjonale jordvernsmålet og fokuset som har blitt rettet mot hvor viktig det er å bevare disse arealene. Men allikevel omdisponeres det areal, noe som er lovlig på grunn av det tilgjengelige handlingsrommet og muligheten for å søke dispensasjon. Fra 2005 til 2020 har det blitt omdisponert 17 104 dekar med dyrka og dyrkbar jord på Romerike. Det er et like stort areal som 2 396 fotballbaner. 5 326 av dette er dekar med dyrka jord, altså 746 fotballbaner. Tar vi for oss tallene i fra Nedre Romerike i samme periode har det blitt omdisponert totalt 3 502 dekar med dyrka og dyrkbar jord, noe som tilsvarer et areal til 490 fotballbaner. Av dette er 2 388 dekar med dyrka jord, 334 fotballbaner. Staten og kommunene har uttalt at det er viktig å ta vare på matjorda og overholde vernet, men samtidig sier de at vern må vike for vekst. Det sies også at vi skal ta vare på den beste matjorda. Spørsmålet som da dukker opp er, hvilke areal er dette? Der utbyggingspresset er størst, ligger det også store areal av den beste matjorda. Og når utbygging er i fokus, blir det ofte stilt spørsmål om vi må ta vare på akkurat dette jordet. Konflikten er absurd. De som ønsker å ta vare på matjorda er opptatt av å ta vare på dyrkningsgrunnet og ressursene som følger med, mens de som ønsker å bygge er mest opptatt av beliggenheten til jordet. Staten og kommunene kommer i konflikt med seg selv når de både skal fremheve og oppnå jordvernsmålene, og samtidig ha søkelys på befolkningsvekst og samfunnsutvikling. Så lenge befolkning øker og mange vil bosette seg i nærheten av byer og tettsteder, og kommunene skal imøtekomme kravene som er satt til befolkningsveksten, så viser det seg at kommunen ikke kommer seg unna omdisponering. Men når det først gis tillatelse til å omdisponere burde det vært en lov som krevde at matjorda skulle tas vare på eller at det skal opprettes erstatningsareal. Data viser at alle kommunene på Nedre Romerike har areal med dyrkbart areal som kan dyrkes opp, slik at mulighetene for å finne erstatningsareal er til stede. Utfordringen blir i så fall om den aktuelle grunneieren som velger å omdisponere har areal som kan dyrkes opp. Skulle disse tiltakene bli iverksatt betyr ikke det at jordvernet er overholdt, men det kan være en erstatning for det arealet med matjord som har blitt omdisponert. Jordvernet overholdes kun der hvor dyrka og dyrkbar jord ikke blir omdisponert. Det er viktig å ikke glemme at det forekommer nydyrking. Data viser at det anlegges nye areal, men dessverre ikke på samme nivå som det omdisponeres.

Samfunnsoppdraget til jordbruket er å jobbe for selvforsyning av norsk mat, men disse kan ikke ta denne jobben alene. Forbrukerne, staten, politikere og kjøpmenn har også et stort ansvar. For å få til dette må jordbruket få støtte utenfra. Det må lønne seg å drive med

jordbruk, det må være økonomisk bærekraftig. Det er så viktig å ta vare på det lille Norge har av jordbruksareal.

Uansett hvor streng staten er, er hovedfunnet i oppgaven at det er kommunene som har det store ansvaret for å se til at saker som behandles etter plan- og bygningsloven og jordloven behandles korrekt, og til slutt avgjør om jordvernet skal følges eller ikke. Det er kommunene som får jobben med å veie jordvern og samfunnsutvikling opp imot hverandre og ta den endelige avgjørelsen. Utøve kommunalt skjønn. Samtidig har også grunneiere og andre som fatter vedtak om bruk av jordbruksarealer et stort ansvar. Her kreves det et samarbeid på alle plan.

Er jordvernet svekket?

Bakgrunnen for valg av dette tema i min masteroppgave gikk hovedsakelig ut på å bekrefte/avkrefte mitt inntrykk om at Norges jordvern er svakt. Etter å ha analysert innhentet informasjon og data vil jeg med dette konkludere med at jordvernet er svekket, og vil forbli svakt så lenge nasjonale rammebetingelser gir mulighet til å benytte seg av handlingsrommet og til å søke dispensasjon fra jordvernet. Kommunene sitter i den posisjonen hvor lovverket kan og blir tolket og håndhevet ulikt.

Og til slutt en liten refleksjon: Jeg vil påstå at så lenge befolkningsveksten er økende, Norge har en befolkning som ønsker å bo tett på store byer og tettsteder, ønsker store hus og hager og ønsker større eiendommer, vil kampen om de ulike arealene alltid være til stede. Og så lenge staten lar kommunene jobbe slik som nå, hvor kommunene sitter på hver sin «tue» og omdisponere dyrka og dyrkbar jord, vil det bli utfordrende å oppnå det Nasjonale jordvernsmålet. For å få kommunene til å vektlegge jordvern tyngre, må det ender til. Og med pandemi, krig og klimakrise er absolutt tiden inne til å ta jordvern mer på alvor.

Referanser

- Ahlstrøm Anja P, Bjørkelo Knut, Fadnes Kjetil, & Norheim Hildegunn. (2019). *AR5 Klassifikasjonssystem* (5). NIBIO.
file:///C:/Users/Bruker/Downloads/NIBIO_BOK_2019_5_5_v2.pdf
- Asdal, K., & Reinertsen, H. (2021). *Hvordan gjøre dokumentanalyse* (1.utg ed.). Cappelen Damm Akademisk.
- Aurskog-Høland. (2021). *Kommuneplan 2018-2028* (2018-2028). <https://www.aurskog-holand.kommune.no/globalassets/bilder-og-dokumenter/politikk-og-planer/kommunale-planer/overordnede-planer/kommuneplan-2018-2028-ny.pdf>
- Barstad, L. H. (2011-2012). *Matproduksjon for fremtiden*. Stringet.no. Retrieved 25.11.2021 from <https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2011-2012/inns-201112-234/1/1/>
- Barstad, L. H. (2021). *EU/EØS-arbeidet*. Stortinget.no. Retrieved 16.12.2021 from <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/EUEOS-arbeid/>
- Björgum, Ø. (2002, 05.07.2002). *Styring og dialog*. Regjeringen.no. Retrieved 23.01.2022 from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/styring-og-dialog/id105719/>
- Bondebladet. (2021, 27.05.2021). Vil ha sterkere jordvern. *Bondebladet*.
<https://www.bondebladet.no/aktuelt/vil-ha-sterkere-jordvern/>
- Bye, A. S. (2019, 16.10.2019). *Landbruk i hele landet*. SSB.no. <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/landbruk-i-hele-landet>
- Dyrkorn, T. M. (2021). *iEuropa*. ieuropa.no. Retrieved 16.12.2021 from <https://ieuropa.no/2014/01/fisk-og-landbruk/tord/>
- Enebakk kommune. (2015). *Kommuneplanens samfunnsdel 2015-2027* (2015-2027). E. kommune. file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Kommuneplanens+samfunnsdel+-+Vedtatt+23+02+2015%20(3).pdf
- FN-sambandet. (2021a, 10.05.2021). 2. *Utrydde sult*. FN-sambandet. Retrieved 08.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/utrydde-sult>
- FN-sambandet. (2021b, 16.04.2021). 11. *Bærekraftige byer og lokalsamfunn*. FN-sambandet. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>
- FN-sambandet. (2021c, 19.03.2021). 13. *Stoppe klimaendringene*. FN-sambandet. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/stoppe-klimaendringene>

FN-sambandet. (2021d, 20.12.2021). *15. Livet på land*. FN-sambandet. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/livet-paa-land>

FN-sambandet. (2021e, 16.07.2021). *17. Samarbeid for å nå målene*. FN-sambandet. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/samarbeid-for-aa-naa-maalene>

FN-sambandet. (2021f, 13.07.2021). *Befolkning, migrasjon og urbanisering*. FN.no. Retrieved 16.11.2021 from <https://www.fn.no/tema/fattigdom/befolkning>

FN-sambandet. (2021g, 23.08.2021). *FNs bærekraftsmål*. FN.no. Retrieved 22.08.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

FN-Sambandet. (2021h, 21.10.2021). *FNs bærekraftsmål*. FN-Sambandet. Retrieved 07.12.2021 from <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

Forskrift om nydyrking, (1997). <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1997-05-02-423>

Gjerdrum kommune. (2018). *Kommuneplanens samfunnsdel 2018-2030* (2018-2030). G. kommune. <https://www.gjerdrum.kommune.no/contentassets/0c82cfc03b2e426a9308eab239c1ec3f/kommuneplanens-samfunnsdel-for-gjerdrum-2018---2030.pdf>

Grønmo, S. (2020, 04.06.2020). *Kvantitativ metode*. Store norske leksikon. https://snl.no/kvantitativ_metode

Haraldsen, T. K., Grønsten, H. A., & Mælum, T. (2015). *Bioforsk - Flytting av jordsmonn og oppbygging av nye jordbruksareal* (Vol. 10 Nr. 12 2015). NIBIO.no. <https://nibio.brage.unit.no/nibio-xmlui/bitstream/handle/11250/2437462/Bioforsk-Rapport-2015-10-12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Holø, R. M. (2021, 22.04.2021). *Forskning viser at koronalivet er bedre i distriktet: -Det ble kvelende å være i Oslo*. NRK.no. https://www.nrk.no/innlandet/ny-forskning_folk-pa-bygda-trives-bedre-enn-i-byen-under-korona.-johannes-selvaag-og-1.15463986

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3.utg ed.). Oslo - Cappelen Damm akademisk

Johnsen, K. B. (2021). *Hvorfor jordvern?* Jordvern.no. Retrieved 16.12.2021 from <http://jordvern.no/>

Johnsen, Å. (2019). *Resultatstyring i offentlig sektor* (2 utg ed.). Fagbokforlaget.

Lov om jord, (1995). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-05-12-23>

Jordvern.no. (2021, 24.08.2021). *Hvilke parti vil ta vare på matjorda?* Jordvern.no. Retrieved 23.01.2022 from <http://jordvern.no/wp-content/uploads/2021/08/Valg-21-brosjyre-til-utdeling-pa-stands-rev-av-Huseby.pdf>

- Kartverket. (2017). *Produktspesifikasjon: Markagrensen* (20170201). Kartverket.
http://sosi.geonorge.no/Produktspesifikasjoner/Produktspesifikasjon_Markagrensen_versjon20170201.pdf
- Kildahl, K. (2020, 15.05.2020). *Ferske tall om norsk sjølvforsyning*. NIBIO. Retrieved 28.08.2021 from <https://www.nibio.no/nyheter/ferske-tal-om-norsk-sjolvforsyning>
- Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv., (2004).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-11-28-98>
- Landbruks- og matdepartementet. (2021, 21.05.2021). *Oppdatert jordvernstrategi og forsterket jordvernmål*. Landbruks- og matdepartementet. Retrieved 18.11.2021 from <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/oppdatert-jordvernstrategi-og-forsterket-jordvernmal?publisherId=12632359&releaseId=17908461>
- Landbruksdirektoratet. (2021). *Omdisponering*. Landbruksdirektoratet. Retrieved 18.11.2021 from <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/eiendom/omdisponering>
- Lillestrøm kommune. (2019). *Kommuneplan arealdel 2019-2030 Lillestrøm kommune* (2019-2030). L. kommune.
file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Bestemmelser%20Skedsmo,%20revidering%20vedtatt%2016.06.2021.pdf
- Lillestrøm kommune. (2020). *Kommuneplan samfunnsdel 2020-2031* (2020-2031). L. kommune. https://www.lillestrom.kommune.no/globalassets/pdf/kultur-miljo-og-samfunn/kommuneplan/kommuneplanens_samfunnsdel.pdf
- Lørenskog kommune. (2007). *Kommunedelplan landbruk 2007-2018 Lørenskog kommune* (2007-2018). L. kommune. https://regionkontorlandbruk.no/wp-content/uploads/2013/10/Landbruksplan_Lorenskog_2007_2018.pdf
- Lørenskog kommune. (2015). *Kommuneplan 2015-2026* (2015-2026). L. kommune.
<https://www.lorenskog.kommune.no/f/p71/i7076975f-b537-4394-a0c2-956c0e842b24/kommuneplan-del-3-2015-2026-revidert-2017.pdf>
- Lørenskog kommune. (2017). *Temaplan landbruk 2017-2028 Lørenskog kommune* (2017-2028). L. kommune. <https://www.lorenskog.kommune.no/f/p71/i66d4cb5a-4707-4016-9910-bc81e02c1fc6/temaplan-landbruk-for-lorenskog-plandel-vedtatt-i-kommunestyret-15112017.pdf>
- M-1/2013. (2018). *Rundskriv - Omdisponering og deling - Lov om jord (jordlova) 12.mai 1995 nr 23*. Det kongelige landbruks- og matdepartement.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/4f31342b1b3a4b5795c866311e5b7f99/rundskriv-m-1-2013-omdisponering-og-deling-jan-2018.pdf>

- Malterud, T. D. (2021a, 20.03.2022). *Modernisering av offentlig sekrot - analyse av systemer, prosesser, hvordan fungerer vi og hvor vi vil (Lysarkpresentasjon)*. innsida.ntnu.no.
<https://idp.feide.no/simplesaml/module.php/feide/login?org=ntnu.no&AuthState= fd20898d998c8ecba2b37daa70547a7352209ebd70%3Ahttps%3A%2F%2Fidp.feide.no%2Fsimplesaml%2Fsaml2%2Fidp%2FSSOService.php%3Fspentityid%3Durn%253Aurn%253Afeide.no%253Aservices%253Aano.ntnu.innsida%26RelayState%3Dhttps%253A%252F%252Finnside.ntnu.no%26cookieTime%3D1647776889>
- Malterud, T. D. (2021b, 12.03.2021). *Trender og modernisering i offentlig sektor (Lysarkpresentasjon)*. Innsida.ntnu.no.
<https://idp.feide.no/simplesaml/module.php/feide/login?org=ntnu.no&AuthState= 0245ea001c09901e31e48af7944eadd25631c5be4a%3Ahttps%3A%2F%2Fidp.feide.no%2Fsimplesaml%2Fsaml2%2Fidp%2FSSOService.php%3Fspentityid%3Durn%253Aurn%253Afeide.no%253Aservices%253Aano.ntnu.innsida%26RelayState%3Dhttps%253A%252F%252Finnside.ntnu.no%26cookieTime%3D1643109844>
- Malterud, T. D. (u.å.). *Presentasjon av studiets internasjonale dimensjon (Lysarkpresentasjon)*. innsida.ntnu.no.
<https://idp.feide.no/simplesaml/module.php/feide/login?org=ntnu.no&AuthState= 542ac7ccb4eae7a0636e1f221afdcb41e0aa28c464%3Ahttps%3A%2F%2Fidp.feide.no%2Fsimplesaml%2Fsaml2%2Fidp%2FSSOService.php%3Fspentityid%3Durn%253Aurn%253Afeide.no%253Aservices%253Aano.ntnu.innsida%26RelayState%3Dhttps%253A%252F%252Finnside.ntnu.no%26cookieTime%3D1645461115>
- Lov om naturområder i Oslo og nærliggende kommuner, (2009).
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-05-35>
- Meld. St. 9 (2011-2012). *Velkommen til bords*. Det kongelige landbruks- og matdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/adb6bd7b2dd84c299aa9bd540569e836/no/pdfs/stm201120120009000dddpdfs.pdf>
- Meld. St. 40 (2020-2021). *Mål med mening - Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030*. Den kongelige kommunal- og moderniseringsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/bcbcac3469db4bb9913661ee39e58d6d/no/pdfs/stm202020210040000dddpdfs.pdf>
- Meld.St.30. (2019-2020). *En innovativ offentlig sektor - Kultur, ledelse og kompetanse*. Den kongelige kommunale- og moderniseringsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/14fce122212d46668253087e6301cec9/no/pdfs/stm201920200030000dddpdfs.pdf>

Miljødirektoratet. (u.å.). *Norges verneområder*. Miljødirektoratet.no. Retrieved 12.02.2022

from <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/vernet-natur/norges-verneomrader/>

Nittedal kommune. (2019a). *Kommunedelplan landbruk 2019-2031 - Nittedal kommune*

(2019-2031). Nittedal kommune. <https://www.nittedal.kommune.no/globalassets/02-dokumenter/teknisk-og-eiendom/kdpl-nittedal-2019-2030-plandel.pdf>

Nittedal kommune. (2019b). *Kommuneplanens arealdel 2019-2030* (2019-2030). Nittedal

kommune. https://www.nittedal.kommune.no/globalassets/02-dokumenter/teknisk-og-eiendom/kommuneplan-2019-2030/kommuneplan-2019-2023_planbeskrivelse-arealdel.pdf

Nittedal kommune. (2019c). *Kommuneplanens samfunnsdel 2016-2030 - Nittedal kommune*

(2016-2030). Nittedal kommune. <https://www.nittedal.kommune.no/globalassets/02-dokumenter/teknisk-og-eiendom/kommuneplan-2019-2030/samfunnsdel-kommuneplan-for-nittedal-2019-2030.pdf>

Norges Bondelag. (2013). *Landbrukspolitikk - opplæringshefte*. Norges Bondelag.

https://www.bondelaget.no/getfile.php/13633998-1384788871/MMA/Nettbutikk/Kunnskapsmaterieell/Landbrukspolitikk_oppl%C3%A6ringshefte.pdf

Norges Bondelag. (2017). *Jordvern*. Bondelaget.no. Retrieved 23.01.2022 from

<https://www.bondelaget.no/valg2017/jordvern>

Norsk institutt for bioøkonomi. (2017, 13.07.2017). *Jord er mer enn du tror*. NIBIO.no.

Retrieved 17.11.2021 from <https://www.nibio.no/tema/jord/jordkartlegging/jord-er-mer-enn-du-tror>

Norsk institutt for bioøkonomi. (2021a, 06.01.2022). *Arealbarometer*. NIBIO.no. Retrieved

13.11.2021 from <https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken>

Norsk institutt for bioøkonomi. (2021b). *Arealbarometer Aurskog-Høland kommune*.

NIBIO.no. Retrieved 24.11.2021 from

<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/aurskog-hoeland>

Norsk institutt for bioøkonomi. (2021c). *Arealbarometer Enebakk kommune*. NIBIO.no.

Retrieved 28.11.2021 from

<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/enebakk>

- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021d, 12.01.2022). *Arealbarometer for Norge*. NIBIO.no.
Retrieved 18.11.2021 from <https://arealbarometer.nibio.no/nb/norge>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021e). *Arealbarometer Gjerdrum kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 01.12.2021 from
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/gjerdrum>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021f). *Arealbarometer Lillestrøm kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 03.12.2021 from
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/lillestroem>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021g). *Arealbarometer Lørenskog kommune*. Retrieved
30.11.2021 from
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/loerenskog>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021h). *Arealbarometer Nittedal kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 01.12.2021 from
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/nittedal>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021i). *Arealbarometer Rælingen kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 25.11.2021 from
<https://arealbarometer.nibio.no/nb/fylker/viken/kommuner/raelingen>
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021j). *Arealressursstatistikk Enebakk kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 28.11.2021 from
https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3028_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021k). *Arealressursstatistikk Gjerdrum kommune*.
NIBIO.no. Retrieved 01.12.2021 from
https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3032_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021l). *Arealressursstatistikk Lillestrøm kommune*.
NIBIO.no. Retrieved 30.11.2021 from
https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3030_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021m). *Arealressursstatistikk Lørenskog kommune*.
NIBIO.no. Retrieved 30.11.2021 from
https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3029_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021n). *Arealressursstatistikk Nittedal kommune*. NIBIO.no.
Retrieved 01.12.2021 from
https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3031_arstat_2020.xml

- Norsk institutt for bioøkonomi. (2021o). *Arealressursstatistikk Rælingen kommune*. NIBIO.no. Retrieved 24.11.2021 from https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3027_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (u.å.-a). *Arealressursstatistikk Aurskog-Høland kommune*. NIBIO.no. Retrieved 25.11.2021 from https://kart13.nibio.no/arealressursstatistikk/xml_filer/2020/3026_arstat_2020.xml
- Norsk institutt for bioøkonomi. (u.å.-b). *Kilden - kartdata: kartverket, Geovekst og kommunen*, NIBIO. NIBIO.no. Retrieved 19.01.2022 from https://kilden.nibio.no/?topic=arealinformasjon&lang=nb&X=7195706.12&Y=284337.75&zoom=0.050089679614182224&bgLayer=graatone_cache
- Norsk kommunalteknisk forening. (2011, 17.03.2011). *Kart over Romerike - Kartet er utarbeidet av Geodataavdelingen, Skedsmo kommune*. kartgrunnlag: Statens kartverk. kommunalteknikk.no. <https://www.kommunalteknikk.no/romerike-kommunalteknikkstraineoordning.4898888.html>
- Norsk landbrukssamvirke. (2014, 27.09.2016). *Hva er den norske landbruksmodellen?* Landbruk.no. Retrieved 08.09.2021 from <https://www.landbruk.no/samvirke/hva-er-den-norske-landbruksmodellen/>
- Opstad, L. (2020). *Økonomistyring i offentlig sektor* (3 ed.). Gyldendal akademisk.
- Pettersen, R. C. (2016). *Oppgaveskrivningens abc* (2.utg ed.). Universitetsforlaget AS.
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling, (2008). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71?q=PLan%20og%20byggningslov>
- Regjeringen. (2012, 02.02.2012). *Temaveileder: Landbruk og planlegging etter plan- og bygningssloven*. Retrieved 27.12.2021 from https://www.regjeringen.no/contentassets/b449cb59537049659e210f69e9ce966f/temaveileder_landbruk.pdf
- Regjeringen. (2018a, 20.02.2018). *Berekraftig byar og lokalsamfunn*. Regjeringen.no. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/11.-berekraftige-byer-og-samfunn/id2590200/?expand=factbox2596965>
- Regjeringen. (2018b, 20.02.2018). *Livet på land*. Regjeringen.no. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/15.-liv-pa-land/id2590204/>
- Regjeringen. (2018c, 20.02.2018). *Samarbeid for å nå målene*. Regjeringen.no. Retrieved 16.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/17.-samarbeid-for-a-na-malene/id2590206/>

- Regjeringen. (2018d, 20.02.2018). *Stoppe klimaendringane*. Regjeringen.no. Retrieved 09.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/13.-stoppe-klimaendringene/id2590202/>
- Regjeringen. (2018e, 19.02.2018). *Utrydde svolt*. Regjeringen.no. Retrieved 08.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/fns-barekraftsmal/utrydde-sult/id2590138/?expand=factbox2596922>
- Regjeringen. (2020, 31.01.2020). *Jordbruksoppgjøret*. Regjeringen.no. Retrieved 07.12.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/jordbruksoppgjoret/jordbruksoppgjoret/id2354585/>
- Riise, H. E. (2021a, 27.01.2021). *Driveplikt*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/landbrukseiendommer/innsikt/driveplikt/id2482570/>
- Riise, H. E. (2021b, 12.10.2021). *Omdisponering av jordbruksareal*. Regjeringen.no. Retrieved 23.11.2021 from <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/landbrukseiendommer/innsikt/jordvern/omdisponering-av-jordbruksareal/id2009560/>
- Riise, H. E. (2021c, 21.05.2021). *Oppdatert jordvernstrategi og forsterket jordvern mål*. Regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/lmd/nyheter/2021/mai-21/oppdatert-jordvernstrategi-og-forsterket-jordvernmal/id2850354/>
- Ringdal, K. (2017). *Enhet og mangfold, Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (3 ed.). Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Rognstad, O. (2009, 26.08.2009). *Ett av tre gårdsbruk lagt ned siden 1999*. SSB.no. Retrieved 12.02.2022 from <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/ett-av-tre-gaardsbruk-lagt-ned-siden-1999>
- Rossen, E. (2020, 06.08.2020). *Mykdata*. Store norske leksikon. Retrieved 12.09.2021 from <https://snl.no/mykdata>
- Rælingen kommune. (2016). *Kommunedelplan landbruk 2016-2027* (2016-2027). Rælingen kommune. file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Kommunedelplan+landbruk+2017-2027+-+plandel%20(1).pdf
- Rælingen kommune. (2021). *Kommuneplan 2022-2033* (2022-2033). file:///C:/Users/Bruker/Downloads/Kommuneplanen+202233+samfunnsdel+med+area+strategier_webversjon+-+vedtatt+27.10.21%20(1).pdf

Rælingen kommune. (u.å.). *Visjon og verdier*. Rælingen kommune. Retrieved 28.11.2021 from <https://www.ralingen.kommune.no/visjon-og-verdier.449989.no.html>

Sander, K. (2020, 23.10.2020). *Ontologi*. Estudie.no. Retrieved 01.09.2021 from <https://estudie.no/ontologi/>

Sletnes, K. B. (2021, 19.03.2021). *Positivism*. Store norske leksikon. Retrieved 22.09.2021 from <https://snl.no/positivisme>

Statistisk sentralbyrå. (2007, 18.04.2007). *Sentralisering - årsaker, virkninger og politikk*. SSB.no. Retrieved 16.11.2021 from <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/sentralisering-aarsaker-virkninger-og-politikk>

Statistisk sentralbyrå. (2017, 13.06.2017). *En sjettedel av Fastlands-Norge er vernet*. SSB.no. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/en-sjettedel-av-fastlands-norge-er-vernet>

Statistisk sentralbyrå. (2020a). *Nydyrking*. SSB.no. Retrieved 17.01.2022 from <https://www.ssb.no/statbank/table/08123>

Statistisk sentralbyrå. (2020b, 18.08.2020). *Voksende byer og aldrende bygder*. SSB.no. Retrieved 16.11.2021 from <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/voksende-byer-og-aldrende-bygder>

Statistisk sentralbyrå. (2021a, 21.06.2021). *Arealbruk og arealressurser*. SSB.no. Retrieved 01.10.2021 from <https://www.ssb.no/statbank/table/09594>

Statistisk sentralbyrå. (2021b). *Befolkning*. SSB.no. Retrieved 18.11.2021 from <https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/befolkningen>

Statistisk sentralbyrå. (2021c, 07.04.2021). *Boliger*. SSB.no. <https://www.ssb.no/statbank/table/06265>

Statistisk sentralbyrå. (2021d). *Kommunefakta*. SSB.no. Retrieved 13.01.2022 from <https://www.ssb.no/kommunefakta>

Statistisk sentralbyrå. (2021e). *Kommunefakta Aurskog-Høland*. SSB.no. Retrieved 24.11.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/aurskog-holand>

Statistisk sentralbyrå. (2021f). *Kommunefakta Enebakk kommune*. SSB.no. Retrieved 28.11.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/enebakk>

Statistisk sentralbyrå. (2021g). *Kommunefakta Gjerdrum kommune*. SSB.no. Retrieved 01.12.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/gjerdrum>

Statistisk sentralbyrå. (2021h). *Kommunefakta Lillestrøm kommune*. SSB.no. Retrieved 30.11.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/lillestrom>

- Statistisk sentralbyrå. (2021i). *Kommunefakta Lørenskog kommune*. SSB.no. Retrieved 30.11.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/lorenskog>
- Statistisk sentralbyrå. (2021j). *Kommunefakta Nittedal kommune*. SSB.no. Retrieved 01.12.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/nittedal>
- Statistisk sentralbyrå. (2021k). *Kommunefakta Rælingen kommune*. SSB.no. Retrieved 25.11.2021 from <https://www.ssb.no/kommunefakta/raelingen>
- Statistisk sentralbyrå. (2021l, 15.06.2021). *KOSTRA-KOmmune-STat-RApportering*. SSB.no. Retrieved 18.12.2021 from <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/kostra/statistikk/kostra-kommune-stat-rapportering>
- Statistisk sentralbyrå. (2021m, 04.11.2021). *Landbrukseiendommer*. SSB.no. <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/landbrukseiendommer/statistikk/landbrukseiendommer>
- Statistisk sentralbyrå. (2022, 03.02.2022). *Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr*. SSB.no. <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/jordbruk/statistikk/gardsbruk-jordbruksareal-og-husdyr>
- Statistisk sentralbyrå. (u.å.-a). *Befolkning* SSB.no. Retrieved 24.11.2021 from <https://www.ssb.no/statbank/table/01222/>
- Statistisk sentralbyrå. (u.å.-b). *Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk 2005-2020*. SSB.no. Retrieved 10.11.2021 from <https://www.ssb.no/statbank/table/07903>
- Statistisk sentralbyrå. (u.å.-c). *Vernet areal*. SSB.no. Retrieved 24.11.2021 from <https://www.ssb.no/statbank/table/08936>
- Tatikainen, I. I., & Semb-Johansson, A. (2020). *Økosystem i Store norske leksikon*. snl.no. Retrieved 23.02.2022 from <https://snl.no/%C3%B8kosystem>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3.utg ed.). Gyldendal Akademisk.
- Ulfeng, H. (2021, 07.05.2021). *Derfor er jordvern viktig: matproduksjon og økosystemtjenester*. Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). Retrieved 18.11.2021 from <https://nibio.no/nyheter/derfor-er-jordvern-viktig-matproduksjon-og-okosystemtjenester>
- United Nations Global Compact. (2021). *Mål 15: Livet på land*. United Nations Global Compact. Retrieved 09.12.2021 from <https://globalcompact.no/barekraftsmal/mal-15-livet-pa-land/>
- Vannebo, B. I. (2021). *Kvalitativ metode MPA Samfunnsvitenskapelig metode NTNU (Lysarkpresentasjon)*. innsida.ntnu.no. Retrieved 09.03.2021 from

[https://idp.feide.no/simplesaml/module.php/feide/login?org=ntnu.no&AuthState= 78c9e1c76f35e01ad83011d27e78e0b34590bbd17a%3Ahttps%3A%2F%2Fidp.feide.no%2Fsimplesaml%2Fsaml2%2Fidp%2FSSOService.php%3Fspentityid%3Dhttp%253A%252F%252Fadfs.ntnu.no%252Fadfs%252Fservices%252Ftrust%26RelayState%3D3237a34e-98a9-407b-b5bc-991d9999a2ad%26cookieTime%3D1632295854#](https://idp.feide.no/simplesaml/module.php/feide/login?org=ntnu.no&AuthState=78c9e1c76f35e01ad83011d27e78e0b34590bbd17a%3Ahttps%3A%2F%2Fidp.feide.no%2Fsimplesaml%2Fsaml2%2Fidp%2FSSOService.php%3Fspentityid%3Dhttp%253A%252F%252Fadfs.ntnu.no%252Fadfs%252Fservices%252Ftrust%26RelayState%3D3237a34e-98a9-407b-b5bc-991d9999a2ad%26cookieTime%3D1632295854#)

Vareide, K. (2020). *Romerike - Regional analyse*. Telemarkforskning. Retrieved 24.11.2021 from <https://2020.regionalanalyse.no/rapport/12005/0/1>

Ødegaard, L. A. (2017, 31.01.2017). *Markaloven*. Fylkesmannen i Oslo og Akershus. <https://www.statsforvalteren.no/Oslo-og-Akershus/Miljo-og-klima/Marka/Markaloven/>

Vedlegg 1 – Norges partier om jordvern, 2017 og 2021, kapittel 3.3

Parti	2017(Norges Bondelag, 2017)	2021 (Jordvern.no, 2021)
Rødt	<ul style="list-style-type: none"> - «Vil styrke jordvernet» - «Stimulere til jordbruk i hele landet» 	<ul style="list-style-type: none"> - «Vil styrke jordvernet» - «Vil innføre null-visjon for nedbygging av matjorda»
SV	<ul style="list-style-type: none"> - «All matjord skal vernes om gjennom nasjonale krav og lovverk, og håndheves gjennom PBL» - «Det skal gis dispensasjon ved særlig tunge samfunnsmessige hensyn» 	<ul style="list-style-type: none"> - «Ta vern av dyrka og dyrkbar jord inn i grunnloven» - «Verne all matjord gjennom nasjonale krav og lovverk, og håndheve vernet i PBL» - «Innføre søknadsplikt for opsjonsavtaler for kjøp av dyrka og dyrkbar mark» - «Det skal gis dispensasjon ved særlig tunge samfunnsmessige hensyn» - «Vi må produsere en større del av vår egen mat og stoppe nedbyggingen av matjord» - «Vi må bevare et aktivt og bærekraftig landbruk i hele landet» - «Foreslår et jordverns mål på maksimalt 1000 dekar pr år»
Arbeiderpartiet	<ul style="list-style-type: none"> - «Styrke jordvernet, blant annet ved å utvikle positive virkemidler for å få kommunene til å planlegge med minst mulig omdisponering av god matjord» 	<ul style="list-style-type: none"> - «Vil har et sterkt jordvern og et mål om maksimalt årlig omdisponering av matjord på 3000 dekar per år»
MDG	<ul style="list-style-type: none"> - «Vil gi hjemmel for varig vern av matjord i jordloven» - «Verne de mest produktive jordressursene» 	<ul style="list-style-type: none"> - «Vil gi matjorda langt strengere nasjonalt vern» - «Dyrkede og dyrkbare arealer bør gis reell beskyttelse ved at tillatelse til

		<p>annet bruk bare kan gis av statlige myndigheter»</p> <p>- «Det bør gis hjemmel for varig vern av matjord i jordloven»</p> <p>- «Måltallet for nedbygging bør blir rettslig bindende for arealpolitikken»</p>
Senterpartiet	<p>- «Vil at matjorda skal få sterkere juridisk vern».</p> <p>- «Matjord er en nasjonal ressurs som må forvaltes nasjonalt»</p> <p>- «Vi må bevare matjorda, sikre lokalt eierskap og redusere hindringer for aktiv arealbruk»</p> <p>- «Aktiv bruk gir det beste vern. Jordvern skal derfor være overordnet i all framtidig arealforvaltning»</p>	<p>- «Sikre at jordvern blir overholdt i all framtidig arealforvaltning»</p> <p>- «Praktisere et strengt jordvern ved å vedta en ny nasjonal jordvernsplan der nedbygging endres til maksimalt 2000 dekar pr år»</p> <p>- «Varig vern av matjord»</p> <p>- «Matjord som bygges ned skal gjenbrukes som matjord, fortrinnsvis nydyrking»</p> <p>- «Jordvern må vektas tyngre i planprosesser og at det skal nydyrkes like mange dekar som det omdisponeres»</p> <p>- «At byutviklingsavtaler må ha sterkere vekt på jordvern»</p>
KrF	<p>- «Etablere jordvernområder med spesielt restriktive bestemmelser»</p> <p>- «Innføre en ordning med gebyr når matjord omdisponeres og tas i bruk til andre formål, som industri, boliger etc., og sette av midlene fra denne gebyrordningen til oppdyrking/nydyrking av et areal som tilsvarer det omdisponerte»</p>	<p>- «Vil sikre matjorda som den viktigste ressursen for å opprettholde norsk matproduksjon»</p> <p>- «Gi jordvernet en høy prioritert i prosesser og planlegging både på lokalt og nasjonalt nivå»</p> <p>- «Årlig omdisponering må under 3000 dekar pr år»</p> <p>- «Bygge ut infrastrukturen på en måte som bidrar til å minimere inngrepene i naturen og dyrket mark»</p>

		- «Etablere ordninger som sikrer at matjord som går tapt kan erstattes av nytt dyrket areal»
Venstre	- «Vil styrke jordvernet og sikre vern av produktiv matjord mot irreversible endringer» - «Ønsker at bygging av fritidsboliger, boliger og næringsbygg på dyrkbar og dyrket mark ikke skal være tillatt»	- «Vil styrke jordvernet og ikke omdisponere dyrket og dyrkbare arealer til bolig, næring og fritidsboliger. Det kan gjøres unntak for å løse viktige utfordringer for fellesskapet» - «Ta vare på de eksisterende jordbruksarealene» - «Vil at alle kommunene skal ha et arealregnskap som synliggjør effekten av nedbyggingen»
Høyre	«Omtaler ikke jordvern direkte, men de ønsker å gi kommunene større myndighet og lokalt handlingsrom i arealpolitikken»	- «Vil fortsette å jobbe for godt jordvern og økt nydyrking»
FrP	«Skriver ikke noe om jordvern i sitt partiprogram»	«Har ingen formulering i partiprogrammet om jordvern, vern av dyrka eller dyrkbar jord»

Vedlegg 2 – Jordloven, kapittel 3.3

Paragrafer som omhandler oppgavens tema jordvern.

Jordloven (Jordlova, 1995)

§1.Føremål

«Denne lova har til føremål å leggja tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til (arealressursane), kan verte brukt på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i landbruket.

Arealressursane bør disponerast på ein måte som gir ein tenleg, variert bruksstruktur ut frå samfunnsutviklinga i området og med hovudvekt på omsynet til busetjing, arbeid og driftsmessig gode løysingar.

Ein samfunnsgagnleg bruk inneber at ein tek omsyn til at ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov. Forvaltninga av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter».

§ 2.Virkeområde

«Denne lova gjeld for heile landet. Føresegnene i §§ 9 og 12 gjeld likevel ikkje for område som:

a. I reguleringsplan er lagt ut til anna føremål enn landbruk eller hensynssone som med tilhørende bestemmelse fastlegger faresone, jf. plan- og bygningsloven § 12-6.

b. I bindande arealdel av kommuneplan er lagt ut til

1. bebyggelse og anlegg, eller

2. landbruks-, natur- og friluftsområde samt reindrift der grunnutnyttinga er i samsvar med føresegnar om spreidd utbygging som krev at det ligg føre reguleringsplan før deling og utbygging kan skje.

Ved vedtak eller godkjenning av kommuneplan eller reguleringsplan kan det gjerast vedtak av planmyndighetene om at føresegnene i §§ 9 og 12 skal gjelde for planområda eller avgrensa deler av dei...»

§ 8. Driveplikt

For å kunne overholde jordvernet må jorda driftes og tas vare på. Alle landbrukseiendommer

som innehar areal som fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite har plikt til å drive jorda. Uansett størrelse på arealet.

§ 9. Bruk av dyrka og dyrkbar jord

«Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida.

Departementet kan i særlege høve gi dispensasjon dersom det etter ei samla vurdering av tilhøva finn at jordbruksinteressene bør vika. Ved avgjerd skal det mellom anna takast omsyn til godkjende planar etter plan- og bygningslova, drifts eller miljømessige ulemper for landbruket i området, kulturlandskapet og det samfunnsgagnet ei omdisponering vil gi. Det skal òg takast omsyn til om arealet kan førast attende til jordbruksproduksjon. Det kan krevjast lagt fram alternative løysingar.

Samtykke til omdisponering kan givast på slike vilkår som er nødvendige av omsyn til dei føremåla lova skal fremja...»

§ 12. Deling

«...Skal dyrka jord takast i bruk til andre formål enn jordbruksproduksjon, eller skal dyrkbar jord takast i bruk slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida, kan samtykke til deling ikkje givast utan at det er gitt samtykke til omdisponering etter § 9.

Ved avgjerd av om samtykke til deling skal givast, skal det leggjast vekt på om delinga legg til rette for ein tenleg og variert bruksstruktur i landbruket. I vurderinga inngår mellom anna omsynet til vern av arealressursane, om delinga fører til ei driftsmessig god løysing, og om delinga kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området. Det kan leggjast vekt på andre omsyn dersom dei fell inn under formålet i jordlova.

Sjølv om det etter tredje ledd ikkje ligg til rette for å gi samtykke til deling, kan samtykke givast dersom deling vil vareta omsynet til busetjinga i området.

Samtykke til deling kan givast på slike vilkår som er nødvendige av omsyn til dei føremåla som lova skal fremja...»

Vedlegg 3 – Konesesjonsloven, kapittel 3.3

Paragraf som omhandler oppgavens tema jordvern,

Konesesjonsloven (Konesesjonsloven, 2004)

§ 1.(lovens formål)

«Loven har til formål å regulere og kontrollere omsetningen av fast eiendom for å oppnå et effektivt vern om landbrukets produksjonsarealer og slike eier- og bruksforhold som er mest gagnlige for samfunnet, bl.a. for å tilgodese:

- 1. framtidige generasjoners behov.*
- 2. landbruksnæringen.*
- 3. behovet for utbyggingsgrunn.*
- 4. hensynet til miljøet, allmenne naturverninteresser og friluftsjnteresser.*
- 5. hensynet til bosettingen».*

Vedlegg 4 – Plan- og bygningsloven, kapittel 3.3

Paragrafer som omhandler oppgavens tema jordvern.

Plan- og bygningsloven (PBL) (Plan- og bygningsloven, 2008)

§ 1 Lovens formål

«Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser...»

§ 3-1 Oppgaver og hensyn i planleggingen etter loven b) – «sikre jordressursene, kvaliteter i landskapet og vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer»

§ 3-3 Kommunens planoppgaver og planleggingsmyndighet – «Kommunal planlegging har til formål å legge til rette for utvikling og samordnet oppgaveløsning i kommunen gjennom forvaltning av arealene og naturressursene i kommunen, ...»

§ 11-1 Kommuneplan – «... Kommuneplanen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Den skal ta utgangspunkt i den kommunale planstrategien og legge retningslinjer og pålegg fra statlige og regionale myndigheter til grunn.

Det kan utarbeides kommunedelplan for bestemte områder, temaer eller virksomhetsområder...»

§ 11-2 Kommuneplanens samfunnsdel – samfunnsdelen legger politiske føringer for kommunens arealdel. Det blir derfor viktig å ta inn temaet landbruk for å kunne omtale landbruket i kommunen.

§ 11-5 Kommunens arealdel – «Kommunen skal ha en arealplan for hele kommunen (kommuneplanens arealdel) som viser sammenhengen mellom framtidig samfunnsutvikling og arealbruk. Det kan utarbeides arealplaner for deler av kommunens område.

Kommuneplanens arealdel skal angi hovedtrekkene i arealdisponeringen og rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene. Kommuneplanens arealdel skal omfatte plankart, bestemmelser og planbeskrivelse hvor det framgår hvordan nasjonale mål og retningslinjer, og overordnede planer for arealbruk, er ivaretatt.

Plankartet skal i nødvendig utstrekning vise hovedformål og hensynssoner for bruk og vern av arealer».

Det er viktig å fremheve landbrukets målsettinger. Arealdelen er et svært viktig dokument når det kommer til arealformål, bestemmelser og hensynssoner, slik som blant annet jordvern og landbruksdrift.

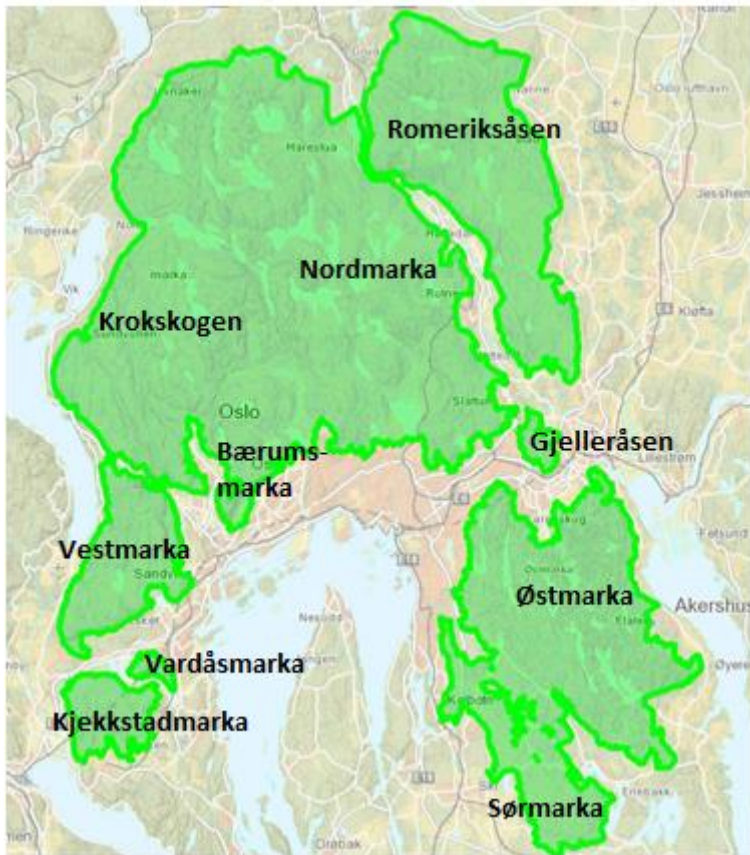
§12-1 Reguleringsplan – «Reguleringsplan er et arealplankart med tilhørende bestemmelser som angir bruk, vern og utforming av arealer og fysiske omgivelser...»

§ 19-2 Dispensasjonsvedtaket – «Kommunen kan gi varig eller midlertidig dispensasjon fra bestemmelser fastsatt i eller i medhold av denne lov. Det kan settes vilkår for dispensasjonen.

Dispensasjon kan ikke gis dersom hensynene bak bestemmelsen det dispenseres fra, hensynene i lovens formålsbestemmelse eller nasjonale eller regionale interesser, blir vesentlig tilsidesatt. Fordelene ved å gi dispensasjon skal være klart større enn ulempene. Det kan ikke dispenseres fra saksbehandlingsregler.

Ved dispensasjon fra loven og forskriften til loven skal det legges særlig vekt på dispensasjonens konsekvenser for helse, miljø, jordvern, sikkerhet og tilgjengelighet...»

Vedlegg 5 – Kart over markagrensa, kapittel 5.1.4

Produktspesifikasjon markagrensa versjon 20170201 (Kartverket, 2017)

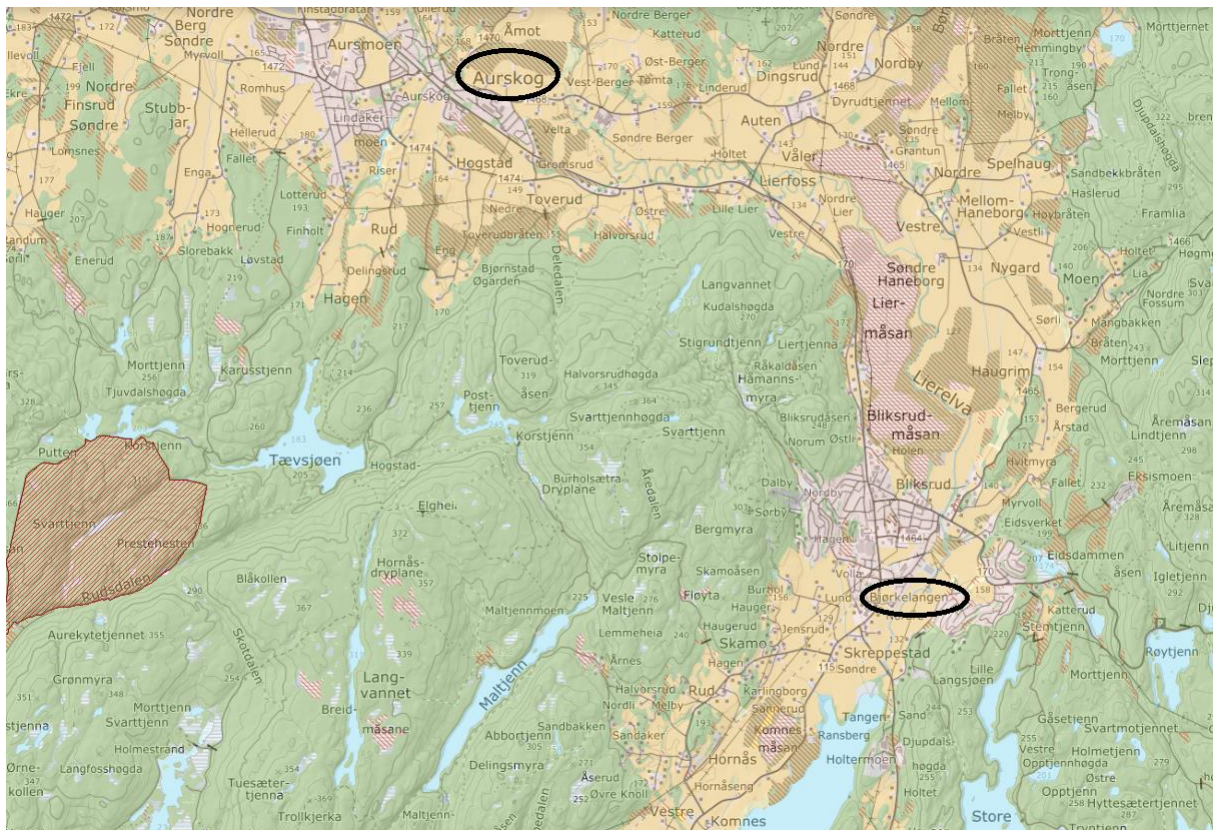
Vedlegg 6 – Nydyrking Romerike pr kommune, kapittel 5.2.4

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Søknader om nydyrking	K-3026 Aurskog-Høland	1	0	0	0	4	2	1	0	0	1	1	1	2	3	8	2
	K-3027 Rælingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3028 Enebakk	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	..
	K-3029 Lørenskog	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3030 Lillestrøm	2	0	0	3	1	0	1	0	3	1	2	2	3	4	3	2
	K-3031 Nittedal	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3032 Gjerdrum	0	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	K-3033 Ullensaker	1	0	2	0	2	5	2	3	4	2	0	1	7	3	2	6
	K-3034 Nes	2	6	7	4	2	1	0	3	2	4	5	5	6	7	3	4
	K-3035 Eidsvoll	4	1	1	2	0	0	2	0	1	0	2	0	1	2	0	4
	K-3036 Nannestad	1	0	0	0	0	1	1	0	2	1	1	0	2	1	3	3
	K-3037 Hurdal	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
	Omsøkt nydyrka areal (dekar)	K-3026 Aurskog-Høland	10	0	0	0	100	23	40	0	0	18	48	32	45	64	78
K-3027 Rælingen		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
K-3028 Enebakk		0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	..
K-3029 Lørenskog		0	0	0	0	0	25	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
K-3030 Lillestrøm		40	0	0	35	0	5	0	27	15	6	7	67	80	96	73	
K-3031 Nittedal		0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
K-3032 Gjerdrum		0	0	0	15	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
K-3033 Ullensaker		5	0	33	0	59	205	38	31	82	18	0	48	137	99	99	171
K-3034 Nes		65	356	309	69	69	75	0	190	35	331	306	192	70	208	145	66
K-3035 Eidsvoll		197	6	70	21	0	0	18	0	26	0	29	0	25	65	28	104
K-3036 Nannestad		5	0	0	0	0	45	20	0	57	70	15	0	30	1	59	88
K-3037 Hurdal		4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Godkjent nydyrka areal (dekar)		K-3026 Aurskog-Høland	10	0	0	0	100	23	40	0	0	18	48	32	0	60	53
	K-3027 Rælingen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3028 Enebakk	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	..
	K-3029 Lørenskog	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3030 Lillestrøm	30	0	0	35	1	0	5	0	7	15	6	7	67	80	96	73
	K-3031 Nittedal	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	..
	K-3032 Gjerdrum	0	0	0	15	15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	K-3033 Ullensaker	4	0	8	0	59	205	38	31	82	18	0	48	137	99	99	171
	K-3034 Nes	65	356	309	69	57	75	0	190	35	331	246	192	70	208	145	54
	K-3035 Eidsvoll	197	6	70	21	0	0	18	0	26	0	29	0	25	65	28	104
	K-3036 Nannestad	5	0	0	0	0	0	20	0	57	70	15	0	30	1	59	88
	K-3037 Hurdal	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

(Statistisk sentralbyrå, 2020a)

Vedlegg 7 – Kart: prioriterte vekstområder Aurskog-Høland, kapittel

6.2.2

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

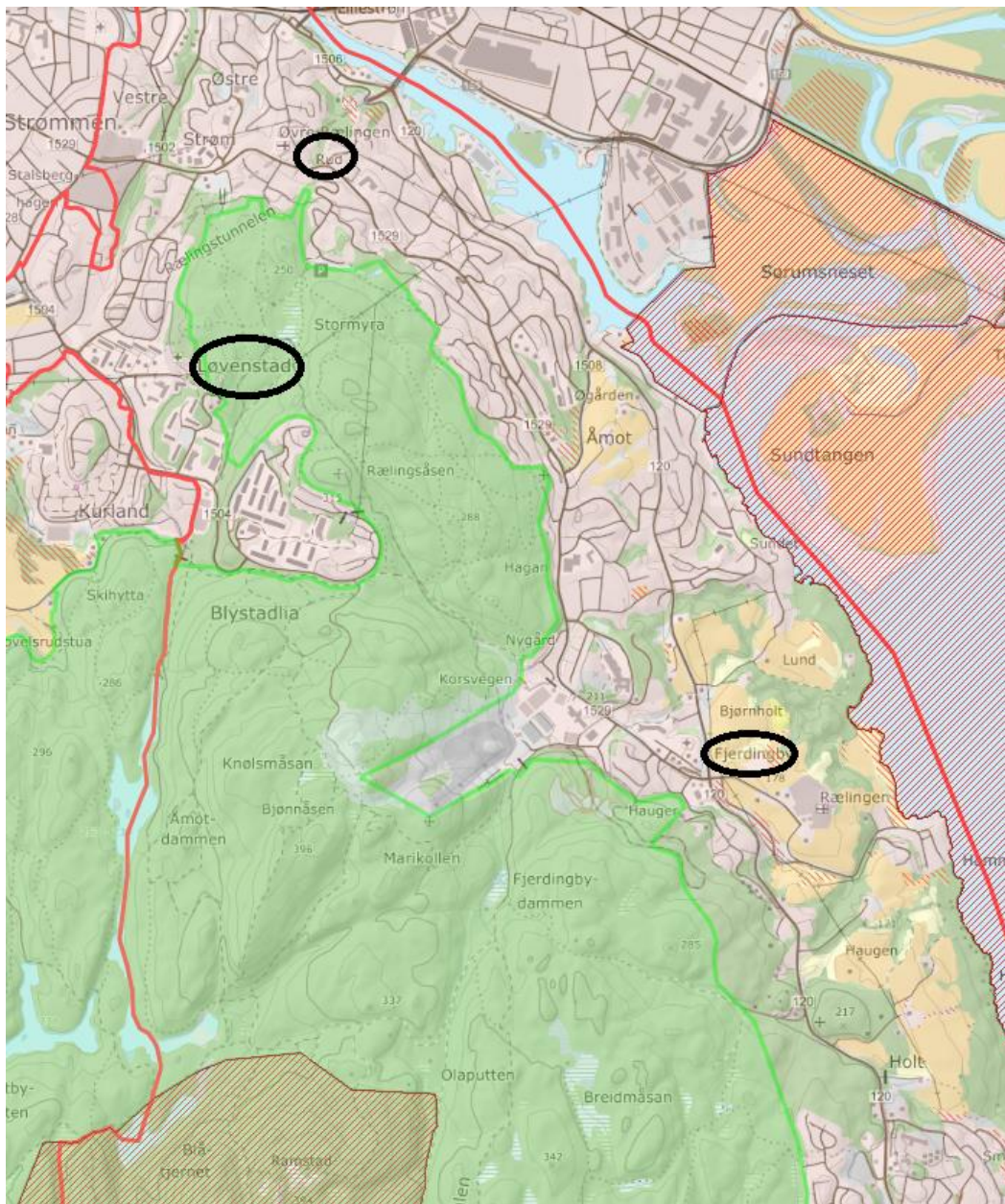
Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

Mørk grønn - skog.

Vedlegg 8 – Kart: prioriterte vekstområder Rælingen kommune, kapittel 6.2.3

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen. Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

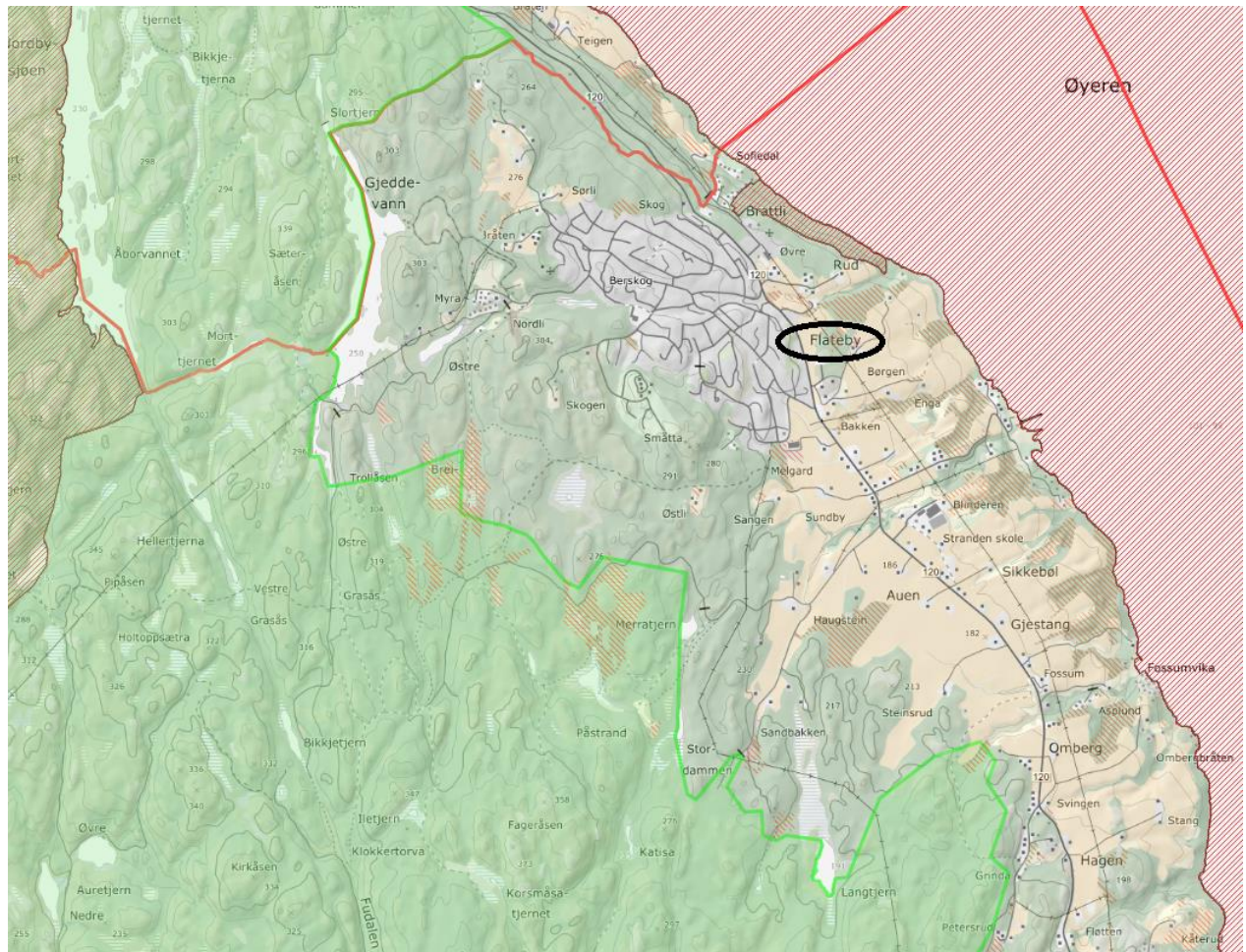
Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

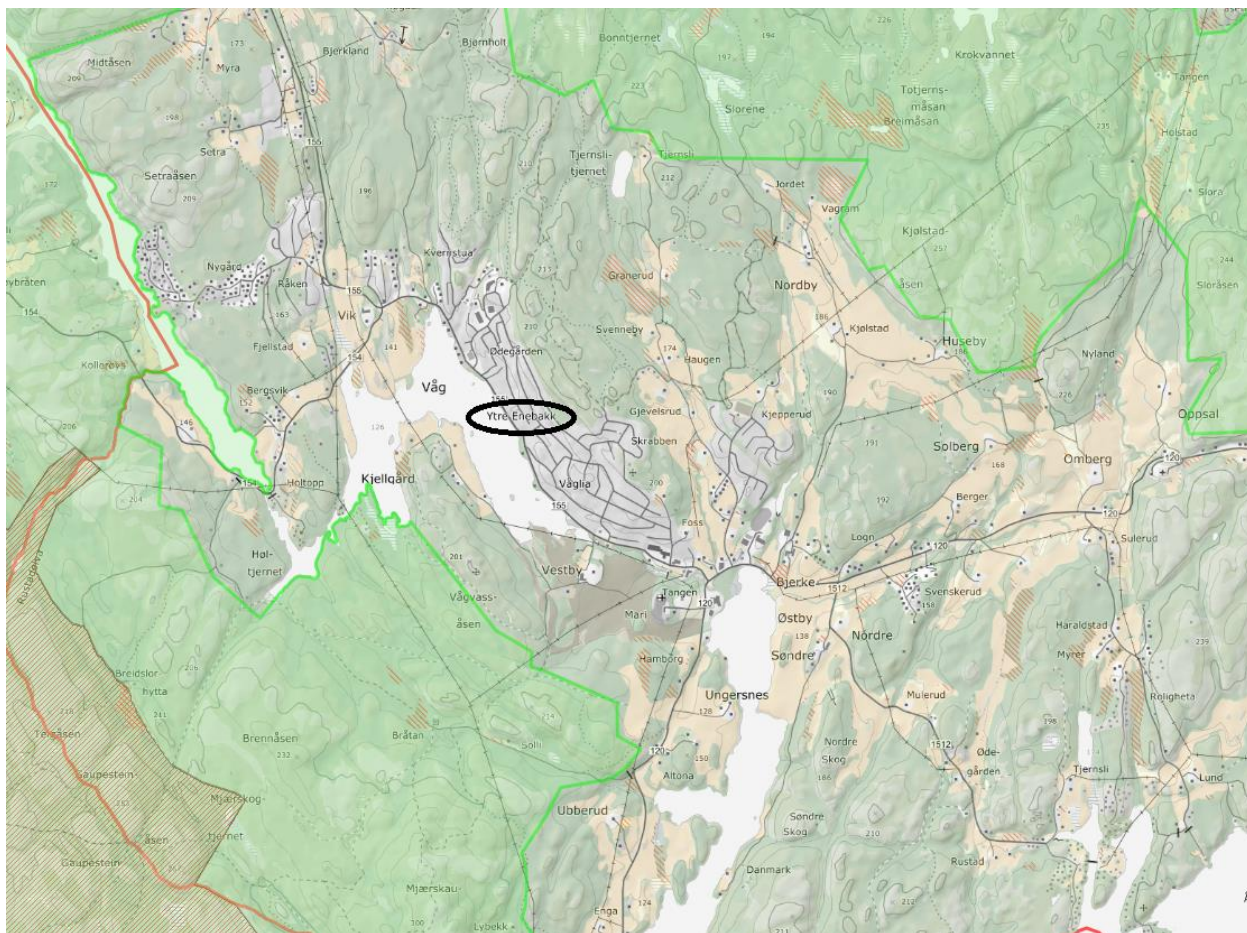
Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

Vedlegg 9 – Kart: prioriterte vekstområder Enebakk kommune, kapittel 6.2.4

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen.

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

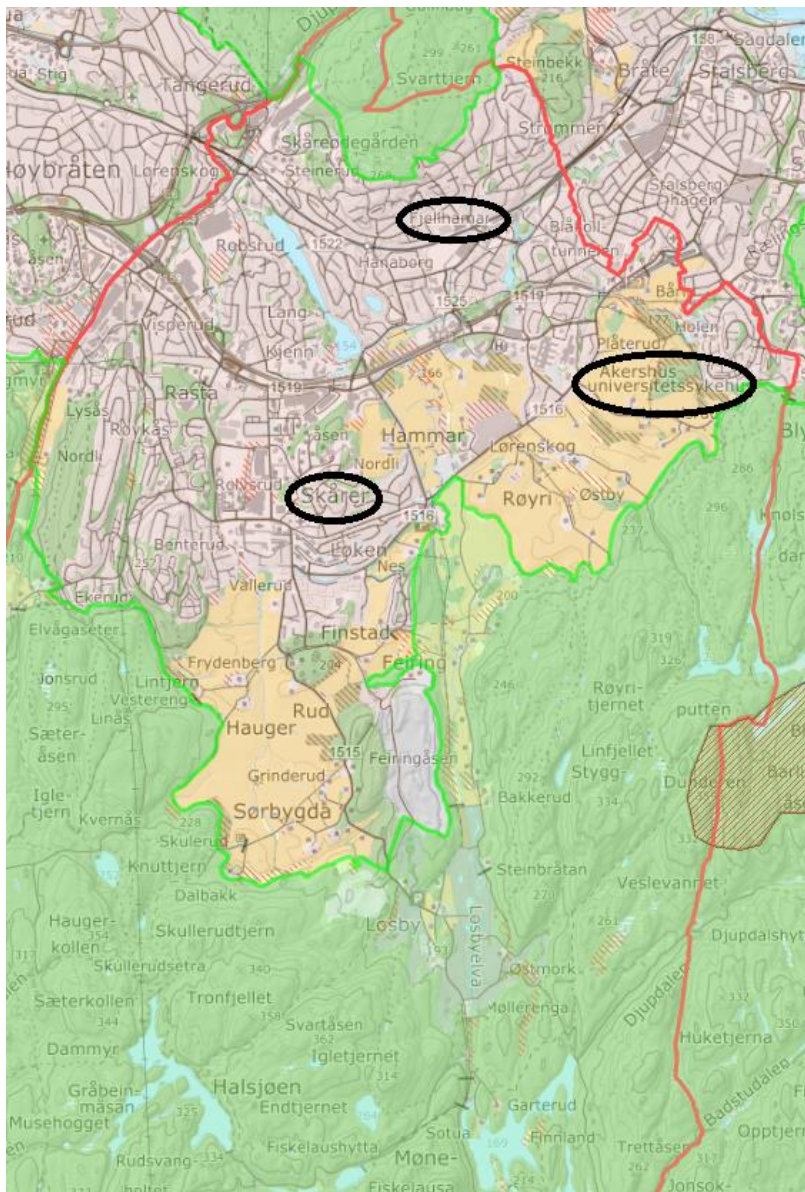
Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

Vedlegg 10 – Kart: prioriterte vekstområder Lørenskog kommune, kapittel 6.2.5

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen.

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

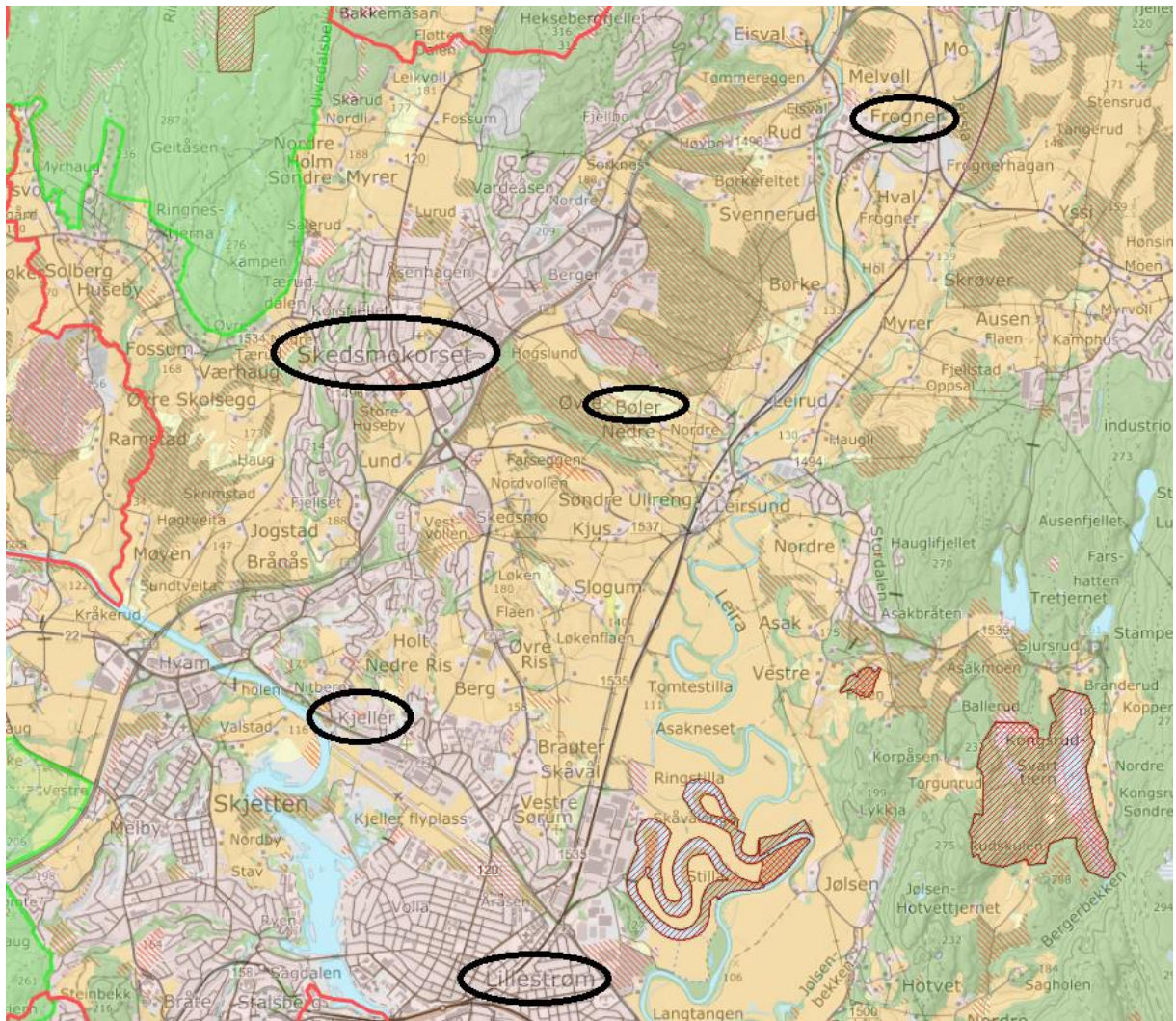
Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

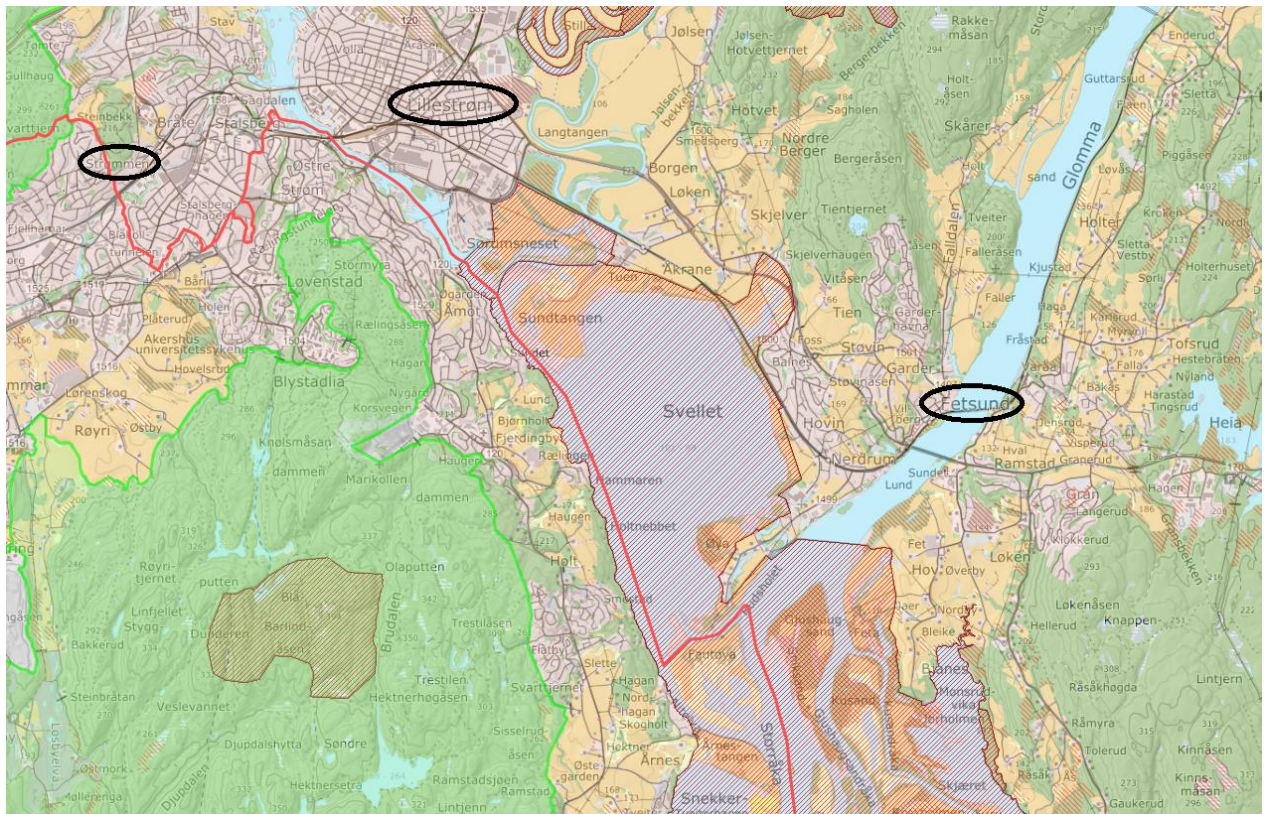
Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

Vedlegg 11 – Kart: prioriterte vekstområder Lillestrøm kommune, kapittel 6.2.6

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen.

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

Gult/oransje areal - landbruksjord.

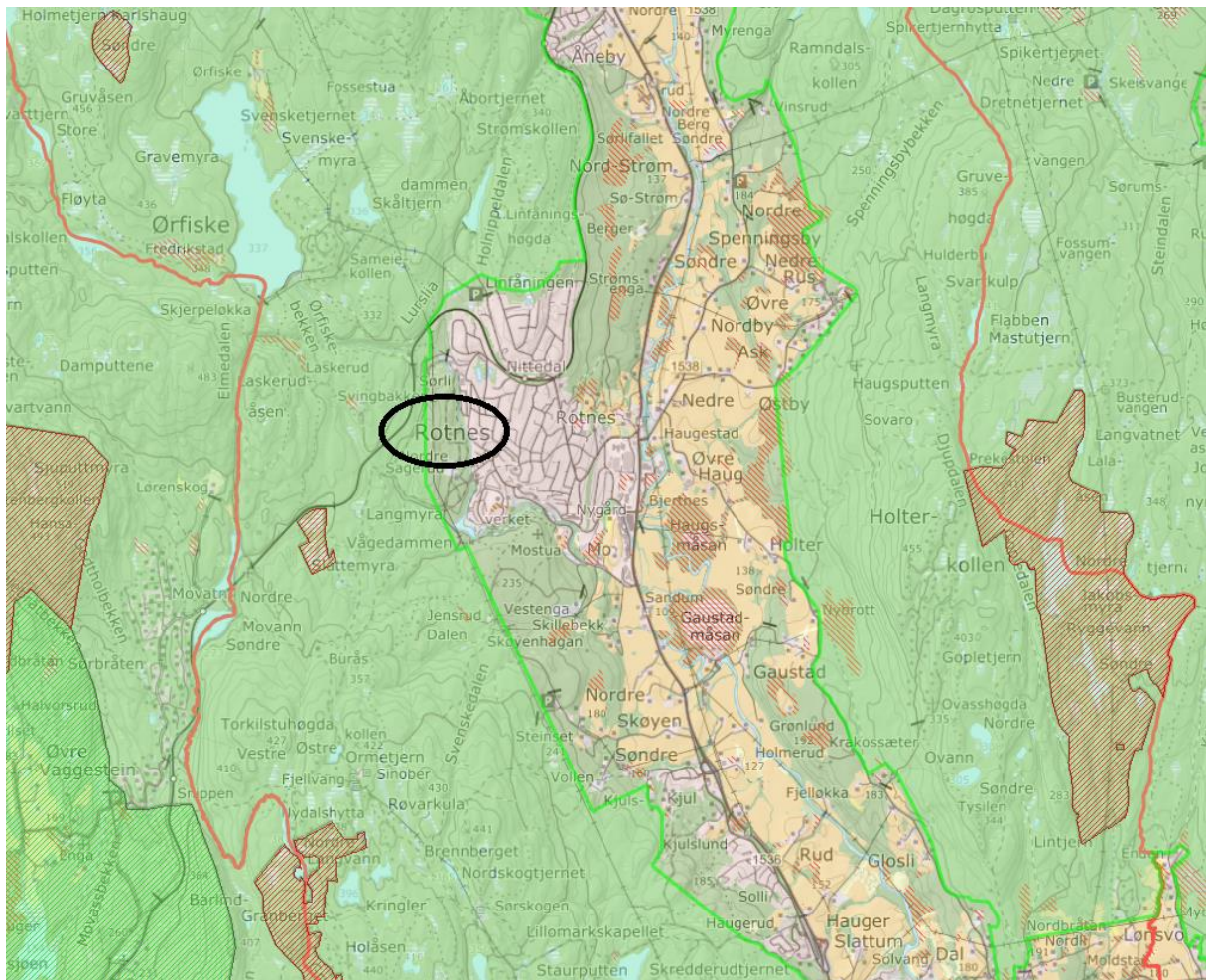
Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

Vedlegg 12 – Kart: prioritert vekstområde Nittedal kommune, kapittel

6.2.7

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen.

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

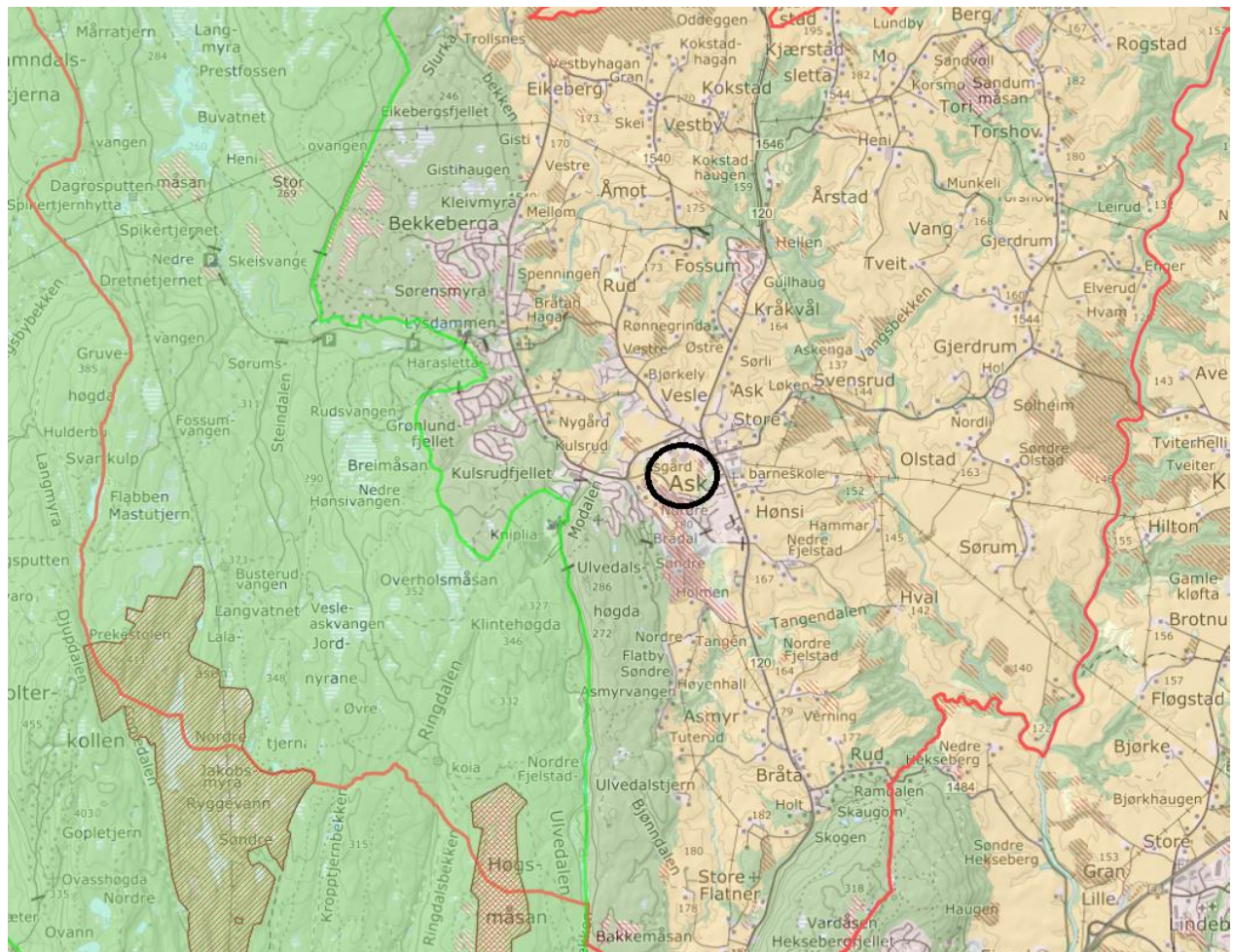
Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

Vedlegg 13 – Kart: prioritert vekstområde Gjerdrum kommune, kapittel 6.2.8

(Norsk institutt for bioøkonomi, u.å.-b)

Tegnforklaring:

Rød grense - kommunegrensen.

Rosa/brunt – bebyggelse og samferdsel.

Lys grønn grense og område - markagrensa.

Rødt skravert område med en heltrukket rød strek rundt - naturreservat.

Gult/oransje areal - landbruksjord.

Røde skraverte areal - dyrkbar jord.

Mørk grønn - skog.

Under markeringen til markagrensa er det skogareal.

